

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VI ■ Nr. 6 (55) ■ Iunie 2015

Biserica Mavrodolu

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

Toxicitatea unor bune intenții

Gheorghe PĂUN

Plec de la premisa că chiar sunt intenții bune, nu am alte motive decât suspiciunea vârstei și scenarita cea mereu sâcâitoare să le consider altceva, ba chiar sunt convins că de cele mai multe ori sunt cu adevărat intenții bune. Venind, totuși, cu prea multă insistență dinspre obișnuința de a identifica mai ales lucrurile neplăcute, de a pune diagnostice „rele”, dintr-o anume voluptate a autovictimizării și autosuficiență a lucidității.

Exemplul tipic, pe care l-am mai „înfierat” și altădată, este constatarea, ritos formulată, că „tinerii inteligenți pleacă (la studii) în afara țării” – cu completarea că nu mai revin. Evident că fenomenul există, fraza e adevărată, dar tot repetând-o nu facem altceva decât să-i determinăm pe tineri – care dintre ei nu este inteligent?! – să se gândească la plecare, eventual fără să fi avut această idee înainte de a fi auzit fraza dinainte. Sigur că pentru a pleca nu ajunge ideea, mai sunt necesare multe alte condiții-oportunități, dar constatarea mea rămâne: fraza cu pricina este toxică. Nu spun să n-o rostim, să nu fim conștienți de realitatea din spatele ei și, lucrul cu adevărat important, să nu încercăm să facem ceva pentru a schimba lucrurile, spun doar să nu o mai repetăm cu atâta siguranță, ca vorbind despre o fatalitate. Nu pleacă toți tinerii (inteligenți) și, mai ales, nu rămân toți prin lume. Iar dacă rămân, dar continuă să vorbească-gândească-simtă românește, țara încă este în câștig.

Ar fi un exercițiu interesant alcătuirea unei liste de asemenea constatări toxice. Dintre cele care circulă prin media, repetate și răsrepetate, căpătând prin asta forță de impact, influențând fenomenul pe care tocmai îl deplâng.

Ideea mi-a venit privind – nici nu se putea altfel... – la televizor, ascultând un regizor relativ tânăr, care vorbea despre un recent film al său, „despre violență, că doar trăim într-o lume plină de violență”. De unde până unde?! Ies zilnic în oraș și, slavă Domnului, nu văd și nu aud nimic din ce văd și aud în filmele regizorilor relativ tineri care simt nevoia să-mi arate pe ecran și să deverse din difuzoare ceea ce ei spun că s-ar găsi în „viața reală”. Sigur că sunt locuri precum cele din filme, unele genuine ca să spun așa, care seamănă cu „viața

de pe ecran”, altele probabil victime (psihologice) ale violenței din filme sau populate de imitatori, snobi intoxicați de arta „realismului capitalist”, dar exagerarea este clară. Un cerc vicios semnalat de nenumărate ori, nu are rost să insist.

Am amintit mai devreme cuvântul *țară.* Oarecum în treacăt, pentru că, nu-i așa?, „patriotismul este desuet, naționalismul o idee anacronică”... Nu știu dacă cei care susțin „modernitatea” asta chiar gândesc ce spun sau doar vor să fie originali, băgați în seamă, dar sunt destui cei care se războiesc cu afirmațiile respective, semn că toxicitatea lor i-a atins, se simt jenați în a-și mai exterioriza patriotismul-naționalismul, dând astfel nocivei afirmații o greutate pe care n-o merită. În vremea asta, naționalismele locale înfloresc „politically corect” când ici, când dincolo, prin *părțile esențiale,* pe alocuri chiar sunt folosite ca pretexte pentru anexări teritoriale, demarate sub flamurile „autonomiilor”, mai totdeauna suspect-interesate-manipulate.

Mai sunt. „Tinerii de azi se căsătoresc după 30 de ani și fac copii – cel mult unul – după 35 de ani.” „Nu există școlar fără telefon celular în buzunar.” (E de discutat cine e influențat mai tare, școlarul sau părintele, în a achiziționa fără zăbavă un smart cât mai smart, că doar competiția nu se desfășoară numai între juniori, poate nici măcar în primul rând între ei...) „Societatea noastră este divizată, plină de ură” – iar chipul „formatorului de opinie” tocmai asta ilustrează, în timp ce în „dezbaterea” la care participă s-a tot vorbit despre „bătălia electorală”, „dușmanii politici”, „pensiile mereu taiate”, nivelul de trai care scade și tot scade.

Departe de mine să susțin că lumea este numai roză, că paharul este totdeauna plin, că... Vreau doar să spun că multe vorbe bine intenționate sunt toxice, provoacă ceea ce tocmai deplâng, că (mă repet) ar trebui să o lăsăm mai ușor cu *diagnosticele* și să ne gândim mai serios la *terapie,* și nu numai să ne gândim, ci să și urmăm deviza neamului Șoimăreștilor (am auzit-o de curând, de la un urmaș de toată isprava): *Fapte, nu vorbe!*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Pe când discutăm în capitală cestiuni de politică generală sau teza, pusă de d. C.A. Rosetti în *Românul,* dacă guvern și Parlament sunt compuse din bărbați corupți și „iniorinți”, țara, în părțile ei constitutive, merge spre disoluție și anarhie. Și-n adevăr nici că se poate altfel. Precum rolul meseriașului e de a produce obiecte de utilitate, tot astfel rolul administrației e o lucrare concretă, de valoare, ca oricare alta. Administrația înlătură, prin puterea pe care i-o dă autoritatea statului, piedecele care se opun dezvoltării economice și intelectuale a unei țări. Această operă e foarte diversă. Ici piedeca se prezintă sub forma lipsei de cultură și o școală bună ar înlătura-o; colo se prezintă sub forma unui râu de munte care rupe poduri și strică drumurile: regularea în albie ar însemna înlăturarea ce se opune comunicației; dincolo piedeca dezvoltării se arată sub forma decadenței morale: un preot bun și pătruns de datoria lui ar fi de trebuință. E o muncă zilnică și de secoli aceasta, care încetează abia atunci când un popor a ajuns la o dezvoltare atât de înaltă încât să nu mai aibă nevoie de-o autoritate pronunțată a statului și să-și vază în fiece punct singur de interesele lui.

La noi? Se aleg patrioții care n-au cu ce trăi și care în viață-le au făcut cele patru clase primare, învingând cruzimile abecedarului, și se populează cu ei subprefecturile, primăriile și prefecturile și tot mai avem pretenția de-a administra? O asemenea administrație e mai rea decât nici una. Înainte cel puțin nu exista această ramură a activității statului; individ și comunități erau avizate a înlătura singure pe cât puteau piedecele ce se opuneau dezvoltării simple a unui popor pe jumătate agricol, pe jumătate păstoresc. Dar administrația actuală, cu elementele din care e compusă, constituie ea însăși o piedecă permanentă a dezvoltării noastre, cu atât mai mare cu cât, în loc de-a moraliza, corupe.

Pentru a se vedea în ce stare sunt județele noastre extragem din *Expunerea situațiunii* lor pe anul 1879 următoarele pasaje din raportul prefectului de Bacău. (...)

Se observă o scădere generală a populației rurale, care se urcă în raport direct cu creșterea demoralizării, a ireligiozității și cu întinderea viciilor. Dar această descreștere, pentru a avea loc, e natural legată de degenerarea fizică a rasei române.

Se observă în același grad o descreștere a numărului instrumentelor de muncă, a numărului vitelor. Pe de-o parte deci exigențele economice ale unui stat pretins civilizat cresc zilnic și pretind o muncă din ce în ce mai întinsă pentru a fi acoperite, pe de alta, prin degenerarea fizică a rasei muncitorului și prin pieirea instrumentelor sale de muncă, se înlătură însăși posibilitatea muncii.

Paralel cu aceste două rele generale, care creează goluri din ce în ce mai mari, observăm că punctele de fruntarie se deschid pentru a face loc roiurilor de străini care vin spre a suplanta un popor ce piere prin inepția fiilor lui. Douăzeci de mii pe fiece an! Un oraș întreg!

Dar cui îi merge bine în împrejurările acestea sunt patrioții, Cariagdii, Caradalele, Costineștii, oameni fără patrie hotărâtă și fără naționalitate hotărâtă, străini care în generația a doua primesc cu brațele deschise pe străinii ce ne vin în generația întâia.

La ce stare în adevăr a căzut poporul nostru de la 1866 încoace? Un prefect răspunde: la starea de sălbateci într-o țară europeană. Și drept vorbind nu mai e de recunoscut. Gospodăria lui de altădată, oricât de simplă, își avea ramificările ei. Alături cu munca câmpului își avea industria lui de casă, care îl ocupa iarna împreună cu toată familia; frumoasele datini strămoșești, statornice ca și caracterul și limba, înlocuiau până la oarecare grad civilizația ce lipsea. Astăzi acele datini s-au stins în mare parte, iar în loc a rămas golul sufletesc, mai amar și mai greu de suportat decât chiar sărăcia. Neavând nimic de sperat de la aliații străinilor, pe care nu-i mai pricepe, poporul nostru se abrutizează prin băuturi și e cuprins de fatalismul raselor condamnate la nefericire.

Înainte, mereu înainte, Americă a Orientului! E drept că dinaintea vaporului regelui Stroussberg pier codri și se stinge un neam întreg... dar ce vă pasă vouă de aceasta?

După voi, potopul!

(*Timpul*, 21 februarie 1881)

Podul de reviste

România Mare Culturală

Sub acest slogan a avut loc „întâlnirea de primăvară” a Podului de Reviste (de regulă, cea de toamnă are loc la Chișinău), o inițiativă despre istoria căreia s-a mai vorbit în *Curtea de la Argeș,* inițiată în toamna anului 2011, prin „înfrățirea” revistei noastre cu *Literatura și Arta.* Ulterior, și alte reviste s-au alăturat Podului (*Bucureștiul Literar și Artistic*, *Gând Românesc* din Alba Iulia, *Lumina* din Serbia).

Ediția de anul acesta a crescut din toate punctele de vedere: a durat trei zile, 23 - 25 aprilie, cu întâlniri în fiecare dintre cele trei „orașe voievodale” vecine, Curtea de Argeș, Râmnicu Vâlcea, Câmpulung, și, mai important decât toate acestea, cu participarea unui număr mult mai mare de reviste: pe lângă cele amintite, au fost prezente revistele *Glasul Bucovinei* (Cernăuți), *Detectiv Cultural* (București), *Litere* (Târgoviște), *Noul Literator* (Craiova), *Pietrele Doamnei* (Domnești-Argeș), precum și un mare număr de publicații din Râmnicu Vâlcea, Câmpulung și Pitești. În organizarea întâlnirii s-au implicat și Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului, ROTAREXIM Rm. Vâlcea, Primăriile din Câmpulung și Domnești. Firme de turism și transport din C. de Argeș au sprijinit manifestarea.

De la Chișinău, împreună cu acad. Nicolae Dabija, redactorul-șef al săptămânalului cu îndelungă și remarcabilă istorie *Literatura și Arta*, au venit și cunoscuții actori Ninela Caranfil și Nicolae Jelescu, precum și cantautorul Valeriu Boghean (un nume despre care cu siguranță vom mai auzi). *Glasul Bucovinei* a fost reprezentat de redactorul-șef al revistei, dna Alexandrina Cernov, de la București au venit Florentin Popescu, Marian Nencescu, Firiță Carp, de la Târgoviște Mihai Stan, de la Craiova Constantin Pădureanu (precum și rapsodul popular Ion Crețeanu, aducând cu sine vibranta *Baladă a lui Constantin Brâncoveanu*). Mulți alți oameni de cultură, vâlceni, argeșeni, musceleni, piteșteni sau din alte locuri, au luat parte la cele trei zile de prezentări de reviste, discuții privind semnificația Podului de Reviste, planuri de viitor (alăturarea și a altor reviste din Țară și din afara ei, eventual organizarea unei întâlniri naționale, la București, dezvelirea unui bust al episcopului Dionisie Erhan, la Mănăstirea Suruceni, cu participare argeșeană), dublate de vizitarea unor locuri cu semnificație cultural-istorică, precum Mănăstirile Cozia, Văleni (unde participanții au fost primiți de ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului), Negru-Vodă, Nămăiești și Aninoasa.

O întâlnire memorabilă, menită să dea greutate și vizibilitate sloganului România Mare Culturală și realității pe care acesta o numește.

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș, deschis la Volksbank Curtea de Argeș,
IBAN: RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Habent sua fata libelli

Horia BĂDESCU

Nici nu se inventase bine scrisul și divinul Platon l-ar fi și trimis înapoi, în neantul presumerian. Ilustrul filosof, pentru care exercițiul peripatetic și maieutica socratiană reprezentau adevărata și cea mai eficientă cale spre adevăr, n-a fost încercat nici măcar o clipă de ideea că fără invenția zeului Theuth, pe care o amendează în *Phaidros* prin vocea faraonului Thamus, toată acea simfonie a înțelepciunii umane n-ar putea traversa veacurile spre un alt orizont al umanității. Dar asta e o altă poveste, care ne duce cu gândul la faptul că acolo unde e multă lumină, ochiul are clipele lui de orbire.

Căci, zice el: „Scrisul va aduce cu sine uitarea în sufletele celor care-l vor deprinde, lenevindu-le ținerea de minte; punându-și credința în scris, oamenii își vor aminti din afară, cu ajutorul unor icoane străine, și nu dinlăuntru, prin cazná proprie. Leacul pe care tu l-ai găsit nu e făcut să învârtoșeze ținerea de minte, ci doar readucerea aminte. Cât despre înțelepciune, învățăceilor tăi, tu nu le dai decât una părelnică, și nicidecum pe cea adevărată. După ce cu ajutorul tău vor fi aflat o grămadă de prin cărți, dar fără să fi primit adevărata învățătură, ei vor socoti că sunt înțelepți nevoie mare, când de fapt cei mai mulți n-au nici măcar un gând care să fie al lor. Unde mai pui că sunt și greu de suportat, ca unii ce se cred înțelepți fără ca de fapt să fie". (*Phaidros*, Edit. Humanitas, 2006, p. 138)

Poate să fi contat aici și conștiința reușitei oralității poemelor homerice, fasonate de fascinantul lor parcurs aedic în memoria lumii grecești. Ori amorul pentru calea dialogală a reflecției. Poate. Important este, în acest moment în care Galaxia Guttenberg, cum numea Marchall McLuhan vastul teritoriu al cunoașterii scrise, este pe cale să cedeze locul nu Galaxiei Marconi, ci Galaxiei Gates, universului virtual care nu mai este stăpânit de om, ci stăpânește omul, important este, zic, să vedem dacă Platon avea sau nu dreptate. Să le luăm pe rând.

Lenevește sau nu cartea ținerea de minte? Devine ea o „icoană străină", o amintire din afară a credinței și deci a adevărului, care scutește memoria de efortul de a înregistra, judeca și imagina? Aduce scrisul uitarea în sufletul celor ce l-au deprins? Dar ce este la urma urmei ținerea de minte sau, mai degrabă, ce este de ținut minte din noianul de provocări ale existenței? Căci, dacă maieutica dialogală este o navigație printre nisipuri existențiale și recifuri raționale, nimic nu împiedică parcursul reflexiv printre meandrele întinse în calea rațiunii de paginile cărții sau cărților. Memoria este sau ar trebui să fie un tezaur de lucruri importante, semnificative, esențiale pentru viața, pentru interioritatea, pentru gândirea cuiva. Nu dialogul în sine, cu detaliile desfășurării lui, era important să rămână în memoria învățăcelului, ci finalitatea acestuia, adevărul dezghiocat din coaja aparenței și meșteșugul, arta de a-l moși, de a-l scoate la lumină. În fond, gândirea socratică viețuiește în dialogurile platoniciene în specificitatea esenței sale, nu în aceea a expresivității discursului, pe care oralitatea e dificil să o păstreze intactă. Dar chiar admițând că Platon poseda o memorie fabuloasă, dacă n-ar fi beneficiat de suportul scris, cine ne asigură că gândirea socratică și, deopotrivă, propria gândire ar fi ajuns intacte până la noi?

Să amplificăm întrebarea socratică la dimensiunea unei cărți și ne vom afla tot în situația de a oferi răspunsul prin efortul propriei judecăți. Dacă dorim ori dacă putem s-o facem, e același lucru și dacă ne aflăm în grădinile lui Akademos și dacă dialogăm, în singurătate, cu cartea și cu noi înșine. Important e să dialogăm, adică să apelăm la actul judecății.

Desigur, ceea ce voia să spună Platon, în esență, era faptul că înțelepciunea este ceea ce rămâne după ce ai cernut totul prin filtrul propriei judecăți, ceea ce rămâne, ca înțelegere a lumii și a vieții, după ce ai „uitat" tot ce ai primit din afară, acele „icoane străine" despre care vorbea filosoful. Nu cantitatea informației dobândite este importantă, indiferent de calea orală sau scrisă prin care se obține, subliniază filosoful, ci gândul acela care să fie numai al tău. Gândul care să reflecteze situarea ta în lume și în propria umanitate. Fiindcă dialogul nu presupune doar o vorbire în doi, ci și, și mai ales când e vorba de reflecție, o întâlnire a două logosuri.

Nu, cartea nu lenevește spiritul, ci îl pune la treabă. Spre deosebire de cultura vizuală, ea activează imaginația și, odată cu ea, memoria în și împreună cu care viețuiește, o obligă să recreeze totul, peisaje, oameni, idei, după chipul și asemănarea celui ce se însoțește cu universul ei. Arta scrisului se bazează pe acea *imaginatio vera* a lui Coleridge, care creează și adaugă realitate. Ea lucrează cu arhetipurile paradigmatice ale realului, precum ideile platoniciene, sursa inepuizabilă a creației în viziunea lui Albrecht Dürer, ea este acel magnet care atrage în ființă lucrurile din afară pentru a fi transformate de interioritatea umană, despre care vorbea Paracelsus. Ea e „minciuna" creatoare, care „din floare face flutur, din flutur face floare./ De n-ai aripi ca șoimii, prin'trânsa poți să zbori,/ ea dă un suflet florii și sufletului flori", cântată de Victor Eftimiu în *Cocoșul negru.*

Și totuși, iată-l pe Platon răzbunat de „agresiunea" bimilenară a scrisului și a cărții asupra spritului uman! Căci lumea virtualității billgatesiene e pe cale să izgonească scrisul din școli și cartea din casele oamenilor, pentru a șterge mințile semi ori deplinilor analfabeți cu pământul odihnitor al tabletelor, ipad-urilor și telefoanelor inteligente. Încât îți vine să scandezi, parafrazându-l pe Hölderlin: La ce bun științtorii de carte în vremuri sărace?

Dacă Platon ar fi cunoscut, vai!, cultura de internet, ar fi așezat efigia cărții pe porțile cetății sale.

Întreita față a minunii

Mihai SPORIȘ

În drumurile noaste sub cer ne minunăm, întotdeauna, de lucrarea celui de deasupra noastră. Ceva, cineva ne trage de mâneca să ne spună ce-i? și cum?, dar, mai ales, de ce?, prin gândul explicat dinaintea faptei, al intenției celui investit să facă. Răspunsul la întrebarea „de ce?", pare cel mai usor de dat, însă rămâne alături de celelalte în ambiguitate. Chiar după explicație, ori îndelunga contemplare a celor de sub priviri, avem doar păreri conforme cu puterea noastră, personală, de-a îmbrățișa conturul și de-a ne adânci în înțelesurile lui tainice. În mod sigur, un lucru cu taină ne va minuna întotdeauna și atunci redescoperim ceea ce morala comună a crezului nostru știa demult: minunile sunt de la Dumnezeu, chiar dacă și El lucrează prin fiii săi, oamenii. Atribuim, în mod irațional, minunea lui Dumnezeu, Cel care a săvârșit-o prin pogorârea întru omul ales și S-a lăsat văzut prin duhul artistului. A-L vedea pe Dumnezeu nu este posibil oamenilor, dar a-l vedea pe omul în care S-a pus duh Tatăl este posibil, în măsura în care receptorul are posibilitatea intrării în rezonanță. Acordul acesta nu se poate constata și nu poate lucra decât prin partizanatul credinței și al legii iubirii dintre oameni, necondiționată de nimeni și nimic. Spiritul cartezian, în care artistul își poartă necenzurat de grijă, are păcatul aroganței că le știe pe toate. Explicațiile precise, răspunsurile, mustind de informații și date, nu mai lasă loc niciunei întrebări. *Măsura lucrurilor, a tuturor lucrurilor!, este… omul,* își vor fi rostit sentința, filosofii. Libertatea lui se manifestă, ca un drept natural, etichetat și dat în folosință, ca atare. Omul și-a luat calitatea de judecător și își poate permite, după propriile lui grăbite instanțe, pedepsele capitale.

Cu aceste gânduri am colindat lumea împărțită între Dumnezeul felului nostru irațional și atotștiutorul om, izbăvit de abuzurile și răstălmăcirile făcute lui Dumnezeu de instituția oamenilor bisericii Apusului. Demiurgic, precum zgârie-norii marilor metropole, a devenit omul modern supra-tehnologizat. Smerite cu de-a sila, uneori copleșire a spațiului interior, sub apăsare, par goticul și barocul, unde statul bisericesc îl substituise pe Dumnezeu. Asa îmi pare si azi Apusul marcat de puterea omului de a-și arăta măreția, chiar atunci când slujește divinitatea... La noi, acasă, rămași mereu în urma timpului sincron al continentului, emanciparea carteziană s-a făcut prin puținii ambasadori trimiși prin capitalele cu mode noi. „Sofiile" noastre încă respirau (și mai respiră!) grecismul constantinopolitan și tradiția balcanică a lui *Byzance après Byzance*. Și azi scriptura ne vorbeste tot prin murii bisericilor, iar judecățile de apoi, făcute numai de Dumnezeu!, supraviețuiesc chiar și pe zidurile exterioare. Cu aceste gânduri am pornit prin lume să văd cu ochii mei minunile lui Dumnezeu și lucrările Omului Demiurg.

În grădina Olteniei de sub munte, pe malul Jiului, la podul de fier, puținii apărători și cetățenii orașului Târgu-Jiu s-au opus cu viețile lor balaurului Războiului Prim Mondial, iscat de marea furtună a potrivniciilor. Oamenii, cărora le păstrăm anonimatul, cinstindu-i infinit mai mult, au dat girul omului ales, cu har, să spună altfel, minunat, această pagină de istorie. Minunarea istoriei ar fi în acest caz scoaterea evenimentului din cronologie și ducerea lui în simbolul nemuritor în care tainele nu se mai pot *strivi* și duce în banalizarea celor ce se plictisesc repede. Taina are puterea să rămână proaspătă și să lase vie libertatea cercetării. Omul, Constantin Brâncuși, gorjeanul ajuns cetățean planetar, își asumă misiunea să construiască ansamblul de la Târgu-Jiu, în duhul locului românesc și în taina lui Dumnezeu, cel ce-i va fi dat *misiunea.*

Știm de ce s-a făcut lucrarea! Să pomenim eroii locului, ai unui eveniment concret intrat în conștiința publică. Totul în bunul obicei al pământului în care la locul săvârșirii unor fapte deosebite se pune un însemn, pentru ca momentul să devină monument. Cum să faci acest lucru să vorbească despre participarea întregului târg? Aici intervine gândul de dinainte de faptă. O simplă cruce nu poate vorbi decât de o singură cruce de om! Chiar și pe Golgota vor fi fost trei cruci, indiferent de opțiunea crucificaților. Ideea trebuia să obțină, apriori, terenurile publice și, evident, asentimentul puterii locale și sprijinul necesar.

→

Homo sapiens

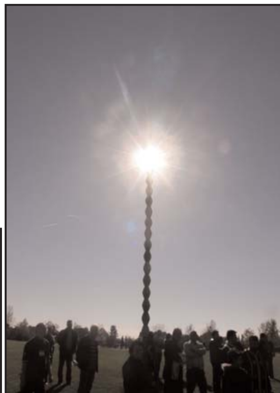
Cum va fi convins artistul lumea devine deja un amănunt, când ansamblul există și acesta, ca orice multiplicare a minunilor, naște mereu noi minunări, cu atâtea *probleme* și povești frumoase. Monumentalul din arta sa trebuia să vorbească nu doar de orașul care are în sine ansamblul, ci de spiritul oamenilor, acela care are în el eroismul, sacrificiul, seninătatea dacică în fața morții și credința puternică în Dumnezeu. Legătura interioară între elementele componente trebuia să surprindă filosofia de viață a locului, cu petrecerile între tărâmuri într-un firesc armonizat și riguros respectat. Monumentele trebuia să respire petrecerea omului, unul dând seamă pentru mai mulți!, pentru evenimentele înseriate ale vieții.

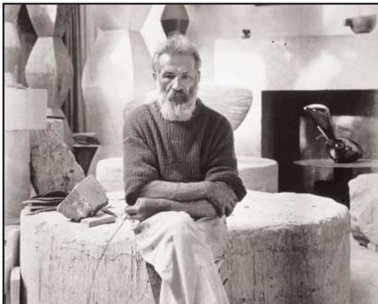
Erou, în percepția lumii românești, devii după ce nu mai ești. Erou este cel trecut în repaus, scos din curgerea timpului. Erou ești atunci când la acest eveniment vine lumea să te ierte că ai părăsit-o, dar jeluindu-te și recunoscându-ți printr-o veritabilă poruncă faptele bune (*despre morți, numai de bine!*). Pe *calea eroilor* trebuie reconstituit ritualul comun al celor ce în alai vor fi conduși spre lumea cealaltă, din proiecția mentală a celor ai locului. Monumentele de pe cale trebuie să sugereze aceste hodine. Povestea eroului-emblemă, pe calea tuturor eroilor, pe drept cuvânt numită la Târgu-Jiu „Calea Eroilor", răspunde explicit întrebării „de ce?" La podul de fier de peste Jiu au căzut jertfă și au devenit eroi oameni cărora le datorăm îndeplinirea rânduielilor pentru lumea de dincolo. Trebuie să facem lucrul acesta în numele întregului târg și eroismul lor să-l marcăm durabil pentru a nu fi uitat. Spre raiul nostru, ca spre Câmpiile Elizee ale altora, locurile de odihnă vor fi puse semne distincte, să ne minuneze cu taina lor. Pregătirea trecerii de aici dincolo este demult consacrată ca obicei: îmbăierea, îmbrăcarea hainelor bune, asezarea pe tron (așa se numește în unele locuri cosciugul!), pentru a primi la priveghi omagiul, apoi, după timpul prescris, trecerile prin toate ușile și porțile (a odăii, a casei, a curții), spre casa Domnului, biserica, unde primim dezlegarea spre lumile de dincolo, ale lumii noastre duale cu Tatăl ceresc și Mama pământ. Apoi, inerția mișcării se frânge la locul de veci, marcat de piatra de hotar, un stâlp sau o cruce pe care numele eroului, perioada viețuirii lui și vreun gând-epitaf îl scot din anonimat, vremelnic însă, pe omul, persoană unică.

Am trecut de multe ori prin târgul cu ansamblul de monumente dedicate de Constantin Brâncuși eroilor din Războiul Reîntregirii, pornind de la evenimentul concret al forțării Jiului. Acum, devenit municipiu, fața orașului s-a schimbat, credem noi, cu bună credință, în bine. Chiar și lucrările cele mari, cu conexiune directă în interpretarea sensurilor încifrate ale artei din povestea ansamblului îmi par aducătoare de ceva în plus, nu doar în cele fizice ale locului, cât mai ales în semnificații. S-a liniștit curgerea năbădăioasă a Jiului, care, regularizat fiind, nu mai poate năvăli în oraș. Pe insula lui, chiar de lângă parc, podul, păstrat și el ca monument, prelungește grădina publică. Ambele maluri vorbesc de starea de pace, preumblare înconjurată de liniștea apelor în care se vede tot cerul, ca o contemplație edenică. Nu departe, un loc de adunare al mulțimii poate aclama, până târziu în noapte, victoriile vitejilor sportivi numiți pe aici... panduri, stadionul având nocturnă. Lupta de acolo este sub semnul păcii și al celor pașnice.

Calea Eroilor de la Târgu-Jiu pornește de la Apă, ca o mare adunare de curgere omenească, se continuă prin grădina publică, Pământ al adunării oamenilor în care au loc chiar încununările familiilor tinere, apoi în Biserica de pe cale, din nou adunarea de oameni cu focul lor lăuntric, prelungit în Focul lumânărilor, apoi în grădina consacrată să fie cer cu nesfârșirea Aerului atins de stâlpul nesfârșirii, nu doar ca piatră de hotar, ci legătură între lumi. Nu insistăm asupra semnificației ansamblului, lucru făcut în altă parte și de noi, dar cu asupra de măsură de iubitorii lui Constantin Brâncuși.

Am fost și la Paris, chiar și în Micul Paris, dintre Dâmbovița și Colentina, să văd căile oamenilor și rostul lor. Așa mi s-au *năzărit* diferențele de sens. Lângă un pod peste Sena, nu departe de Louvre, cu palatul lui regal, în paradoxala piață a Concordiei, francezii în revoluția lor celebră se judecau unii pe ceilalți, după ce fuseseră camarazi în lupta lor comună, iar ghilotina se înroșise, nu doar de sângele execuțiilor, cât de numărul lor și de faima persoanelor. Acolo, chiar reprezentanții lui Dumnezeu, adică nefericitul rege Ludovic al XVI-lea și consoarta sa Maria Antoaneta, vor fi dat tributul noii înscăunate: „ființa supremă", adică omului, exagerat de iluminat și liber-cugetător. Devizei „Nihil sine Deo!" i se va fi tăiat atunci capul, chiar în Piața Concordiei, omul asumându-și plenar demiurgul. Se pornește apoi spre calea triumfului, una îndreptată și lărgită de Napoleon al III-lea, să nu mai poată avea loc cârtirile populare la excesele puterii de orice fel. Se trece pe sub Arcul de Triumf, unde eroismul încununează victoria unor oameni în confruntarea lor cu alți oameni. Natura cauzalității conflictului neavând nicio importanță, întotdeauna un arc de triumf semnifică adevărul învingătorului, adică forța lui de lovire și, poate,

din întâmplare, și justețea faptului. Triumful este difuzat împrejur aici, francezii răspândindu-l din această piață a Arcului de Triumf spre toate direcțiile, ca dintr-un soare cu razele lui, să vorbească lumii întregi atât despre *regele soare* (aroganță faraonică și infailibilitate universalistă!), cât și despre capitala iluminismului, cel ce va fi revoluționat rațiunea și își va fi ghilotinat mulți copii. Venind pe Calea Elizee, spre vremurile moderne cu zgârie-norii și palatele imperiul bancar, ale multinaționalelor din opulentul La Defense, trebuie trecută o nouă poartă. Evident... de apărare! Cine este dincolo și cine este dincoace? Lumea veche a Parisului este spre Sena, iar a zgârie-norilor cu opulența financiară dincolo de moderna poartă. Nu vom regăsi în acest ansamblu al gloriei omenești, sfidând dumnezeirea, nicio catedrală. Sacré Coeur și Notre Dame vorbesc singure națiunii franceze, chiar dacă dominant, din afara căii eroilor. Sunt pline de fast ceremoniile pe această cale menite să ne amintească de forța unui stat, cu eroii și eroismele lui și poziționarea față de Dumnezeu, după cugetul vremurilor.

Coloana fără sfârșit a Parisului, Turnul Eiffel, apărută în cale doar pentru o expoziție mondială, își va fi căpătat autoritatea și permanența inspirând profilul sondelor de foraj, al pădurilor de stâlpi de transport al electricității la înaltă tensiune, al marilor antene de comunicație din lumea modernă. El vorbește de tehnologiile omului de-a supune pământul și cerul. Chiar prin vizitarea lui permanentă ne hrănește cu mândria de-a fi oameni care *am supus natura* și, stând la taifas cu Gustav Eiffel ori cu Edison, acolo, între norii de deasupra Parisului, ni se sugerează fiecăruia măreția noastră omenească într-o beție a sinelui care uită că totul ni s-a dat spre împlinire și izbânda nu ne aparține pe de-a întregul, cum de altfel chiar turnul acesta de veghe ocultează în devenirea lui materia metalurgiei și ingineria zăbrelelor lui Pănculescu, neacceptat la șueta din nori a americanului și francezului. Simbolizarea puterii omului, asumându-și-o fără inhibiție, este povestea unei căi a eroilor din lumea apuseană.

România, nu știu de ce soră mai mică a Franței, când ne revendicăm o latinitate mai veche în gintă, s-a lăsat cucerită de spiritul citadin al iluminatului Paris și a vrut și ea să-și emancipeze mahalalele, adică ceea ce-n Orientul nostru impregnat secular în obiceiuri și chiar năravuri se chemau cartiere. Așa s-a pus de sistematizarea Bucureștiului, să se poată numi chiar Micul Paris. După podirea cu scânduri, ulițe principale prin care trăsurile mai marilor trebuia să facă legătura caselor târgului cu chipuri de palate cu drumurile care veneau spre capitala domnească, ori îi scoteau pe stăpâni pe la moșiile lor, noroaiele și/sau praful au fost altfel lecuite. Așa au apărut șoseaua și strada mai acătării. Odată cu independența de sub otomani, Podul Mogoșoaiei va fi devenit un fel de Calea Victoriei, coborând spre cheiurile Dâmboviței, încă neamenajate, dar în mod sigur spre Curtea Veche, Hanul lui Manuc și chiar spre Dealul Mitropoliei, alt loc cu scaune ale puterii. Apoi, odată cu acumularea de modernitate, modelul parizian, că doar devenisem monarhie la vedere și ne recuperam țara cea mare, ne va fi adus alte însemne. După Războiul Reîntregirii va fi apărut Arcul de Triumf, să vorbească de unitatea țărilor românești, după o adunare plebiscitară. Are în el, deși seamănă cu cel parizian, sărutul fraților care se întorc în casa comună a statului național după multă suferință. Dar, în buna tradiție a gloriei militare, aici nu se oficiază cununii, ci, doar la zilele mari ale țării, se desfac lanțurile să treacă defilarea. Au trecut, preamărind gloria militară și mândria românească și după 23 August, să-l preamărească pe „eliberatorul frate". Apoi, după ce aveam cale, am făcut și o Piață a Victoriei, în care se adună oamenii să cârtească mincinoasele rapoarte asupra declaratelor izbânzi. De acolo, tot radial, se desprind alte căi, în concurență și în disociere cu o cale unică, nu prin funcționalitatea urbanistică, ci prin asumarea unei simbolistici în legătură cu o veritabilă cale a eroilor. Unde s-ar afla coloana? Credem că pe Șoseaua Aviatorilor, unde monumentul dedicat eroilor aerului are și transfigurarea crucii și simultan a zborului omului. Prin vecinătate găsim *primăvara* unora și o fostă Casă a Scânteii, alături de o grădină publică cu înmormântatul sat românesc, unde îmbălsămarea conservatoare nu este eroism al supraviețuirii, ci anticiparea extincției despre care vorbește și Muzeul lui Grigore Antipa, chiar din Piața Victoriei. Amestec de lucruri și gânduri, *unitate în diversitate* a lumii globale, ar spune un propagandist aliniat sincronului planetar.

Toate lucrurile își exprimă fața, dată spre împrietenirea cu noi, a celor cu vederea. Trăim complicat și în permanenta căutare a înțelesurilor. Ne minunăm, fără să ne explicăm, în fața minunilor. Sunt locuri unde, deși suntem copleșiți de frumusețe, bogăție și putere a formelor, gândul nu se poate așeza și nu poate cumineca, în vreun fel, minunea. Simultan te simți asaltat, luat de valul cel mare în plutire, că amețești de plăcere și atunci ceva îți șoptește că ești de acolo, în complicitatea omenească, prin puterea de seducție a lucrurilor și convertirea ta subită. Ești uluit de Paris, impresionat de București și îți trebuie multă zăbavă să te dumirești, dar, chiar minunat de puterea semenului tău, nu-ți poți găsi liniștea, nu poți ieși din tumultul omenesc. La Târgu-Jiu simplitatea și potrivirea felului nostru de-a fi, inculcate în lucrurile de pe *cale,* par chiar înfăptuirile duhului troiței, cu demiurgul obligat la smerenie ca omul locului și cu fiul de-al locului, dar cunoscător și al ispitirilor și ademenirilor marilor metropole.

După trei pătrare de veac, Calea Eroilor, dar pentru aducere aminte, nu doar pentru eroismul unui moment unic, ne freamătă recunoștința pentru cei ce-au *desenat-o* prin târg și i-au pus semnele vorbitoare în limba primordială pe care o pricep, încă, toți oamenii pământului. Eroilor anonimi, purtătorului lor de... cuvânt, Constantin Brâncuși, românul-gorjean universal, *cioplitorul în duh,* după inspirata spusă a unui contemporan, ne plecăm smeriți frunțile și le mulțumim, pomenindu-i.

Homo sapiens

Maestrul: Henrik Ibsen

Johan GALTUNG

Mama știa pe de rost *Cuvântul preotului* din *Peer Gynt* și era bucuroasă că-l putea recita pe când stăteam în pat, ducând dorul tatei. Eu l-am sorbit pe Ibsen cum face un burete din deșert cu apa celei dintâi ploi venite după paisprezece ani de secetă. Da, paisprezece ani aveam atunci când am citit tot ce a scris acest dramaturg vestit pentru modul în care a descris ca nimeni altul ipocrizia burgheziei, tăind fără milă, cu precizie de bisturiu, prin carnea societății pe care eu o cunoșteam. Și eu am învățat predica pe de rost, bineînțeles:

Unul ce-ncalcă legea țării? Ei bine, da!
Dar unul ce străluce peste lege
ca sclipitorul pisc din Glittertinden
ce peste nori încoronează-naltul.
Om fără rost, a fost. Lipsit de rod,
nici neam, nici tu credință.
Dar undeva, la șes înțelenit,
între vecini și rude, menirea și-a-mplinit,
acolo a fost măreț, fiind el însuși.

E-adevărat, m-am gândit frecvent la *Dușmanii Poporului,* cei doi frați din Stockholm și tot cortegiul lor aferent, și da, am apelat la Ibsen atunci când am căutat să-mi explic cele două extreme care se luptă în mine, *Brand* și *Peer Gynt.* Dar las la o parte acest subiect. Prefer să meditez asupra citatului de mai sus din *Cuvântul preotului.*

Mama și cu mine ne gândeam la tata, care încălcase legile regimului. Pentru noi era simplu: legea era ilegitimă din cauză că regimul era ilegal. Dar cum rămânea cu celelalte trei posibilități? Noi nu încălcam regulile de circulație, chiar dacă și ele erau subordonate aceluiași regim nedrept. Am fi putut argumenta că acele reguli provin de la un regim legitim, dar care s-a (auto)dezis. Cu toate acestea, micul nostru truc logic nu putea explica următoarea combinație: legi ilegitime introduse de un regim legitim.

„N-a fost nici bogat, nici înțelept”, dar și-a tăiat un deget pentru a se sustrage serviciului militar; poate din cauză că simpatiza cu idealurile pacifiste, sau poate pentru că se simțea chemat la o altă datorie, unde avea ceva de apărat, „la șes înțelenit, printre vecini și rude”, unde putea fi *el însuși.*

Ibsen nu ne luminează mai departe, ceea ce probabil nici nu i-a fost intenția. Scopul pe care l-a urmărit a fost acela de a ne atrage atenția asupra unei contradicții majore, îndemnându-ne să reflectăm la o temă de pe urma căreia am avea de câștigat cu toții.

Cum știm când l-am găsit pe cel care „străluce peste lege”? Și, mai precis, cum devenim „unul ce-ncalcă legea țării” și nu doar un simplu autosuficient? Confruntarea dintre *idealist* și *egoist* reflectă o parte din întreg, dar nu reproduce întreaga sa dimensiune.

Toată viața m-am răfuit cu dilema aceasta, pentru că mi-a fost dat să încalc adesea legile unor țări în timpul misiunilor militare pe care le-am exercitat pentru Norvegia, ca aliată a NATO și SUA. Oare aș fi procedat la fel pentru o Norvegie pur și simplu norvegiană? Nu sunt așa de sigur. Aripa dreaptă a Partidului Muncitoresc Norvegian, împreună cu alte câteva organisme, a condus Norvegia pe drumul includerii în NATO înainte ca eu să împlinesc vârsta care-mi dădea dreptul la vot. Sper că cititorul va înțelege că atunci când provii dintr-o familie aparținând micii nobilimi, care a optat dintotdeauna pentru serviciul civil așa cum am făcut-o și eu, presupui că aceste legi sunt făcute pentru noi, cu scopul de a ne monitoriza și superviza.

În calitatea noastră de cetățeni, ar trebui să le respectăm și să ne supunem lor, nu să le încălcăm. Numai așa ne putem asigura respectul celorlalți.

Cu timpul, s-a cristalizat un întreg sistem de reguli și reglementări, pornind de la indicatoarele de circulație și mergând până la „sclipitorul pisc din Glittertinden”.

A vorbi despre etică, așa cum bunul meu amic Harald Ofstad obișnuia să spună, nu-i de glumă. Cu etica nu te joci.

Ea trebuie să izvorască din interior, din străfundul sufletului nostru. Când încalci o lege, o faci pentru a favoriza o altă lege, una superioară. Probabil că nu te-ai născut sub acea lege. Eu nu fac parte din categoria celor care cred că legile ne cad în poală la naștere, ca niște daruri cerești. Eu cred că ele sunt semănate în noi, în lutul nostru, care le servește drept teren fertil. Noi nu suntem nici *tabula rasa,* o „filă nescrisă”, nici prevăzuți cu un cifru ascuns în subtext, ca-n paginile pe care le răzuiesc copiii, până când apare încet o formă, un chip.

Trebuie să credem în această lege supremă. Ea nu există numai pentru a ne fi de folos în plan privat, ca un fel de mică evaziune fiscală. Legea supremă trebuie să fie capabilă să reziste luminii zilei. Trebuie să fii în stare să o formulezi pe înțelesul tău și al celorlalți, să demonstrezi că o observi și să permiți ca ea să devină subiect de dezbatere și dialog. „El” (cel care n-a fost nici bogat, nici înțelept) n-a făcut-o. În asta constă avertismentul: nu ne-ar plăcea să transformăm un profesor de etică palavragiu în model de urmat pentru toți. „El” a înfăptuit ceva, nu doar a vorbit. Actele sunt în același timp și texte.

Lăsați-ne, așadar, să spunem că ar trebui să simțim legea, s-o gândim, chiar dacă n-o batem în cuie și nici n-o stocăm pe discul calculatorului. Eu mai am problemă și cu așa-numita Lege de Aur: orice ți s-ar face, tu să răspunzi cu aceeași monedă. Dar, așa cum George Bernard Shaw bine zice, gusturile oamenilor pot diferi. Regula aceasta se aplică mai degrabă societăților care nu sunt de stat. Într-adevăr, ceea ce „el” a făcut a fost o acțiune împotriva statului; ce acțiune trebuie să întreprindă acum „statul”, ca replică împotriva lui? Și Kant e ambiguu la acest punct: a-ți reteza un deget nu poate fi considerată normă universal valabilă. Să-i plasezi deasupra normelor considerate de autorități drept „comune” pe cei care-ți sunt aproape sau pe cei pe care-i îndrăgești? Poate. Putem plasa refuzul serviciului militar, ca normă universală, pe aceeași treaptă cu refuzul sclaviei? Poate, dar eu nu sunt sigur că Ibsen ar fi vrut neapărat să se opună serviciului militar.

Cu ceva vreme în urmă am adoptat o viziune asupra nevoilor de bază ale omului – condițiile necesare *supraviețuirii* sale – sprijinindu-mă pe trei piloni: *bunăstarea materială* la un nivel decent, un *sens* al viețiilor noastre și *libertatea* de a alege calea pe care dorim să acoperim aceste nevoi. Apoi am avut revelația acelui nimb sclipitor deasupra culmii muntelui luminat: *respectă nevoile celorlalți ca și când ar fi ale tale. Fii tu însuți și urmează-ți vocea interioară, care s-a dezvoltat în ființa ta lăuntrică.* Dar să respecți și vocea lăuntrică a celorlalți. Nu-ți rămâne decât să pui toate aceste lucruri laolaltă, îmbinându-le.

Țelul acesta e mult mai ușor de atins pe calea dialogului, a schimbului de idei pe teme de dezvoltare comună, decât prin discuție în contradictoriu, duel verbal sau reducere la tăcere. Nu toți trebuie să urmăm normele pe care ni le dictează mania universalizării cu orice preț. Ceea ce avem de făcut este să respectăm normele care pot fi reconciliate între ele. Aici ne pot servi drept punct de pornire Kant și Legea de Aur, dar trebuie să pășim cu băgare de seamă. Poate că George Bernard Shaw a avut dreptate când a spus că singura Lege de Aur e că nu există nicio Lege de Aur.

Maestrul nu a propăvăduit tăiatul de deget, nici preotul n-a făcut-o. Dar „omul acela nu se prezintă ca infirm în fața lui Dumnezeu”. Care Dumnezeu? Îmi vine greu să cred că e vorba despre micul Dumnezeu norvegian, care are aprobare de la stat și sălășuiește în câteva ministere și curți de justiție din Kristiania/Oslo, în loc să locuiască între munți sau pe cele mai înalte culmi. Din cauză că e autentic.

„Trebuie să asculți de vocea firavă care vine din interiorul tău”, îmi spunea mama. În copilărie nu m-am îndoit de asta nicio secundă. Dar m-am întrebat, firește, a cui voce o fi aceea și cum ajungea ea acolo. Alți copii erau curioși să afle cum arată un ceas sau un motor pe dinăuntru, eu mă întrebam despre vocea mea interioară. Destul de timpuriu mi-a venit ideea că vocea aceea interioară s-ar putea să fie a mamei mele. Mai târziu am realizat că aceasta era ideea lui Freud, chiar dacă el îi dăduse mamei un nume cam ciudat: *superego.*

A urmat întrebarea: acel „străluce deasupra norilor” e ireconciliabil cu legea, ce facem cu el? La acest punct, am avut nevoie de un nou Maestru. N-aveam destulă imaginație pentru a sta pe propriile mele picioare fără să apelez la „propteaua” unui maestru. Gandhi. Eram probabil prea intelectual pentru a putea suporta realitatea în formă brută, fără mediere. Trebuia să fie un maestru al cuvântului, cu dedicație și vocație. Aceasta e exact ce a făcut Gandhi. Dar el avea să-și facă intrarea mai târziu.

Mama obișnuia să se roage seara. Sora ei, Frida, căsătorită cu preotul Halfdan Waage din Holmestrand/Drammen, a fost una dintre persoanele cele mai bune la suflet pe care le-am cunoscut vreodată. Creștină convinsă, nu-și ierta faptul că pe vremuri, prin anii 1890, copilă fiind, furase niște gem. Acesta era maximul de păcat pe care l-a comis în întreaga ei viață, o viață pe care a dedicat-o sistematic celor din jur. Cealaltă soră, Herdis, a prestat muncă de pionierat ca profesoară și ca directoare, era severă și dispunea de un superego considerabil. Trei surori Karamazov? Îmi amintesc că mama mi-a spus ceva care m-a intrigat. „Femeile gândesc cu inima. Și bărbații gândesc, dar cu ceva care este situat undeva mai jos.”

Mama se ruga la Dumnezeu, implorându-l să aibă grijă de tata. Am păstrat în amintire respectul pe care i-l acordam ei și credinței ei nezdruncinate, chiar dacă nu s-a perpetuat și la mine. Dumnezeul la care se ruga ea era mai degrabă un paznic al vecinilor și rudelor, decât al regelui și al țării. Pentru ea, Dumnezeu din Ceruri era mai aproape decât regele și țara, și unul și alta având în perioada 1940-1945 o adresă londoneză.

M-am confruntat cu o dilemă – aprilie 1940, bărbați în verde mărșăluiau pe Karl-Johans-Gate, cu inscripția *Gott mit uns* pe centuri. „Păi”, a răspuns tata întrebării mele, „e același Dumnezeu cu al nostru, dar se vede treaba că e un pic supărat în momentul de față." Un Dumnezeu care să aibă astfel de probleme nu era al meu...

(Traducere de Gabriela Călușiu Sonnenberg a secțiunii *The Master: Henrik Ibsen,* din autobiografia lui Johan Galtung, *On the peace path through the world.*)

Marcel Aymé și „confortul intelectual” (II)

Cristian BĂDILIȚĂ

Un fragment din *Uranus* constituie punctul de plecare pentru o nouă carte, apărută un an mai târziu, *Le confort intellectuel.* Marcel Aymé inventează un stil inedit. „Eseul”, cu savuroase accente pamfletare, presupune dialog, narațiune, personaje care-și etalează ideile, convingerile și, nu de puține ori, sentimentele și resentimentele. Cam așa cum se întâmplă în dialogurile filosofico-teologice ale lui Soloviov ori Serghei Bulgakov. Personajul principal, care va expune întreaga teorie despre „confortul intelectual”, se numește M. Lepage și incarnează tipul mic-burghezului „cinstit, întreprinzător, cu picioarele bine înfipte în pământ, cu simțul realității și al valorilor tradiționale”. Chiar după o relectură atentă a eseului nu se poate spune precis dacă M. Lepage e un *alter ego* al lui Marcel Aymé sau, dimpotrivă, un *alter tout court.* Interlocutorul e un scriitor care incarnează, la rândul său, spiritul modernității.

Conform teoriei lui M. Lepage, decadența Franței se datorează în primul rând pervertirii intelectuale a burgheziei. El identifică rădăcina „răului” nu în ideologiile comunist-stângiste, cum ne-am aștepta, ci în rolul major pe care o anumită literatură îl joacă în fasonarea sufletească a noilor burghezi. Nu Marx, ci Baudelaire e principalul responsabil al decadenței. Altfel spus, conform diagnozei dlui Lepage, inamicul nu trebuie căutat în exterior, ci în interior. Decadența burgheziei a fost provocată și continuă să fie întreținută nu de o revoluție politico-socială, ci de una internă, estetico-psihologică. „Amenințător nu este Marx, amenințători sunt Baudelaire, Delacroix și emulii lor. Sigur, presupunând că ar fi fost citit și înțeles, Marx n-ar fi reușit niciodată să convingă burghezia să se sinucidă, fără a mai pune la socoteală faptul că unei rațiuni i se poate opune oricând altă rațiune, mai convingătoare. Dar un poem obscur, o imagine violentă, un vers frumos, plin de umbră și de atmosferă vagă, o armonie tulbure, o sonoritate rară, taina unui cuvânt somptuos, dar fără sens, acționează asemenea alcoolului și introduc în organism anumite moduri de a simți și a gândi care n-ar fi putut avea acces pe calea rațiunii.” Așadar, burghezia nu e asasinată (din exterior), ci ea se *sinucide* lent, slăbită fiind de atacurile artei moderne, care-i atrofiază instinctul de apărare și cel concret-întreprinzător. Marx propovăduiește revoluția socială antiburgheză, în vreme ce artiștii moderni (gen Baudelaire, Delacroix), apostoli ai unui romantism depresiv, sinucigaș, pun în pericol însăși rațiunea de a fi a burgheziei. Inoculat cu virusul artei moderne, burghezul se autodistruge. Nu e nevoie de niciun dușman exterior. Dușmanul se află deja în interiorul sufletului burghez. Revoluția s-a întâmplat deja, pe nesimțite. Căci „a accepta o revoluție în arta poetică și a-i degusta noutatea înseamnă a te familiariza cu ideea de revoluție pur și simplu și, foarte adesea, cu rudimentele vocabularului ei.”

Cum se produce, după M. Lepage, această pervertire? „Frecventarea unei anumite poezii obișnuiește spiritul să disprețuiască sensul exact al cuvintelor, îl obișnuiește cu ideile vagi, cu hoinăreala metafizică și cu toate potrivelile întâmplătoare (*les hasards*) ale impresionismului verbal.” Pagini întregi vor fi consacrate acestui concept propriu lui Marcel Aymé, „impresionism verbal”, care trimite, fără niciun dubiu, la curentul omonim din pictură, a cărui principală „noutate” constă în răsturnarea raportului de forțe între formă și fond, între culoare și subiect. Dacă în pictura „clasică” (academică) subiectul prevala asupra formei, sau măcar ambele se aflau pe picior de egalitate, impresioniștii răstoarnă ecuația, dând primul loc culorii, mai precis, petei de culoare, nuanței, vagului. Această dictatură a vagului la nivel lexical e denunțată de M. Lepage. Sonoritatea cuvintelor, „fonicitatea” a devenit, în poezia modernă, mai importantă decât sensul lor. De aici, un vag al comunicării care tinde spre blocaj, spre *neputința comunicării,* în ultimă instanță. Sensul prim, „canonic”, al cuvintelor e dinamitat, iar pe ruinele acestui sens nu se mai înalță decât vagi secvențe fonice lipsite de noimă. Societatea însăși e dinamitată, în chiar esența ei. Membrii unei societăți sunt legați între ei prin limbaj, prin sensuri clare, inechivoce. Or, dizolvarea sensurilor cuvintelor, sabotarea logicii (aristotelic-burgheză prin natură) duce, pe cale de consecință, la dizolvarea societății. „Supunerea față de prestigiul cuvintelor nu predispune la rigorile logicii, al cărei instrument se alterează încetul cu încetul. Cum să judeci corect când nu mai ești sigur de sensul cuvintelor pe care le folosești, când o întreagă literatură ne îndeamnă să gândim cu pielea, cu mâinile, cu picioarele, când luăm drept gânduri dereglările unei sensibilități putrede poetice și literare?”

Analiza dlui Lepage e mai adâncă și subtilă decât pare la prima vedere. El nu reproșează poeziei că există, ci burgheziei că a făcut din viață antipoezie, din logică antipoezie, din sentimente antipoezie, într-un cuvânt, a pervertit toate sferele existenței umane, lăsându-se cotropită, fără să reacționeze deloc, de germenii descompunerii. „Niciodată nu vor fi suficient de circumspecți în ce privește poezia. Vorbesc de adevărata poezie, cea care constă în a spune lucruri false ori în a nu spune absolut nimic. Ea pregătește, fără doar și poate, domnia confuziei, a anarhiei și a tuturor deviațiilor mintale și sentimentale.”

Poezia modernă e declarată inamicul numărul unu al „confortului intelectual” pentru care pledează M. Lepage și pe care-l definește astfel: „Tot ceea ce asigură sănătatea minții, buna sa dispoziție (*son bien-être*) și securitatea ei”. Iar la finalul cărții, aducând unele precizări: „Numim confort intelectual ansamblul comodităților care, asigurând buna întocmire a minții, vigoarea și exercitarea sănătoasă a facultăților sale, o păzesc de alterări lingușitoare ale vocabularului și de seducții enervante, înșelătoare, otrăvitoare, a unor lecturi, de anumite curse ale sensibilității ambientale” (p. 193). Declarându-se apărător necondiționat al confortului intelectual, M. Lepage intră în polemică deschisă cu „inovațiile” modernității, fără ca Marcel Aymé să facă din el un reprezentant al „reacțiunii”. Există ceva simpatic la acest „demolator”, o umanitate și o sinceritate care-l fac mai mult decât digerabil, *îl fac viu și aproape inatacabil,* în vreme ce interlocutorul său, bietul scriitoraș care admite a fi obligat să scrie pe gustul vremii, abia deschide gura, iar când o deschide nu face altceva decât să debiteze câteva truisme jenante, „politic corecte”. În același timp, așa cum spuneam mai sus, el nu este un *alter ego* al autorului. Răzbate însă din pledoaria sa o reactivitate pozitivă, un soi de opoziție sănătoasă la prostia și snobismul burgheziei epocii, care-l salvează de la caricatură. Capitolul în care face praf, din punct de vedere estetico-politic, celebrul sonet al lui Baudelaire, *La beauté,* e antologic. Așa cum am putut constata și până acum, calul său de bătaie e Baudelaire, și nu pentru că l-ar disprețui, ci, dimpotrivă, pentru că-i recunoaște, pe de o parte, locul eminent în literatura modernă și, pe de altă parte, rolul principal în coruperea elitei burgheze. „Baudelaire rămâne, fără doar și poate, culmea celor o sută cincizeci de ani de romantism. Nu că n-ar fi existat și alți poeți, cu un suflu mai larg, cu o inspirație mai originală, cu un meșteșug mai sigur. Dimpotrivă, au fost mulți, dar el îi depășește tocmai pentru că reunește și duce la extrem toate trăsăturile romantismului: vagul, moliciunea, tenebrosul, narcisismul, infiniturile facile. Ceea ce nu-l împiedică, să fim drepți, să aibă el însuși un miros de cadavru descompus și de săpun de doi bani” (p. 63).

Acest „vag”, acest estetism melancolic, cum vrem să-i spunem, afectează nu doar universul rațional, ci și pe cel religios, al burgheziei. Credința „modernă”, afirmă M. Lepage, nu se mai concentrează pe dogmă, rit, cult, într-un cuvânt, pe un set clar și bine conturat de prescripții, ci ea a devenit un amestec de sentimentalism și toleranță necritică. „Marii formatori de conștiință catolici și în primul rând scriitorii nu mai pretind credință sau alegerea unei dogme. Le ajunge ca omul să fie sensibil la o anumită poezie a religiei așa cum suntem sensibili la frumusețea unui tablou sau la atmosfera unei partide de catch. Lucrul acesta îți îngăduie să fii deopotrivă ateu și catolic” (pp. 98-99).

Rechizitoriul lui M. Lepage e unic în istoria anarhismului de dreapta, din cel puțin două motive. E un rechizitoriu din interior, făcut, cu o aparentă naivitate și o franchețe dezarmantă, de către un burghez *împotriva propriei sale categorii sociale.* „Burghezul” analizat, denunțat, criticat aici de Marcel Aymé nu e nici faimosul „salaud” al lui Sartre, nici „l’imbécile” al lui Céline, și nici „le soumis” al lui Micberth. Aceștia văd în burghez un inamic al libertății umane, un rob al convenției. Ei îl detestă *din exterior,* de pe o anumită poziție ideologică: Sartre, de pe o poziție marxistă; Céline, a justițiarului extremist; Micberth, a aristocratismului libertar. Altfel stau lucrurile în eseul lui Marcel Aymé, care, asa cum scriam mai devreme, își iubește personajele, indiferent de apartenența lor socială. Rechizitoriul din *Confortul intelectual* trădează un sentiment de dragoste înșelată. Marcel Aymé propune o critică a burghezului, a artei burgheze, a sentimentalismului burghez din interior, tocmai pentru a oferi garanția legitimității acestei critici. Un burghez sadea denunță tarele clasei din care face parte, o clasă intrată în decadență din pricina nu doar a atacurilor exterioare, ci a propriei sale slăbiciuni. Burghezia franceză de la mijlocul secolului XX nu mai are destui anticorpi, adică destul simț practic, destul bun-simț pentru a-și stăvili decadența. Soluția, la nivel intelectual, preconizată de M. Lepage e „un cartésianisme pour marchands de cochons” („un cartezianism pentru crescătorii de porci”). Și mai concret: înapoi la romanul polițist! Gata cu fandaxiile romantice, moderniste, gata cu mofturile deconstructiviste. Pentru a renaște din propria cenușă, burghezia are nevoie de o doză puternică de Agatha Christie. Cu această colosală ironie se termină *Confortul intelectual,* pledoarie, în ultimă instanță, pentru redescoperirea curajului de a fi noi înșine, de a nu ne lăsa duși de curenții nestatornici și buimaci ai vremii, de a fi sinceri și adevărați, chiar cu riscul de a șoca ori, dimpotrivă, de a părea „depășiți”.

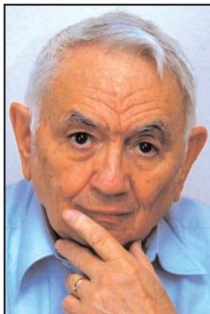
Da, *Confortul intelectual* e în primul și în primul rând o bombă atomică împotriva mecanismului modernității, denunțată ca o nouă dogmatică a nedefinitului și nesemnificativului. Departe de a se face purtătorul de cuvânt al unei alte dogmatici, de tip reacționar sau revoluționar, Marcel Aymé interpune între el și realitate un personaj, ca și cum această realitate n-ar putea fi surprinsă, în adevărul ființei sale, decât prin orbitele unei măști. Ascuns în spatele dlui Lepage, amestec de reacționar bonom și anarhist antimodernist, Marcel Aymé își creează libertatea maximă pentru a spune lucrurilor pe nume. Căci adevărul i se revelează nu celui care se autocon-templă, obsesiv, în luciul fântânii, ci numai celui care stie să privească dincolo de reflecția propriului chip.

Notă

1. Marcel Aymé n-a scris decât două eseuri, *Le confort intellectuel* și, în perioada interbelică, *Silhouette du Scandale* (1938), o fenomenologie a scandalului, scrisă cu o vervă inimitabilă. Dacă *Le confort intellectuel* s-a bucurat de foarte multe ediții și republicări (fiind reluat și în format de buzunar), volumul *Silhouette du Scandale* n-a fost reeditat decât o singură dată, de Grasset, în 1973.

Homo sapiens

Matematica și resursele limitate

Octavian STĂNĂȘILĂ

Este dificil să eviți locurile comune, atunci când vorbești despre învățământ, deoarece tot ce este pretins înțelept a mai fost gândit! De asemenea, nu poți critica o situație sau alta, fără să vii cu soluții, fie ele parțiale. Atunci când folosim cuvântul „resursă”, ne gândim de regulă la bani, la valori ascunse, la miracole, care ar putea fi activate. Resursele limitate la care doresc să mă refer sunt mai puțin cele materiale, cât cele intelectuale și relaționale. Acceptând că avem o țară săracă (de fapt sărăcită, dacă nu chiar jefuită), toate instituțiile, inclusiv școala, sunt supuse unor restricții imanente. Nu ne mai putem permite, în numele toleranței nostre nelimitate, să irosim resurse, să consumăm energii pentru a repara ceea ce ne-au impus sau ne impun diverșii trecători. Ne trebuie legi și regulamente corecte, care să nu fie modificate 50 de ani, dar și respect pentru reguli și pentru locomotivele profesionale omologate. Au apărut, prin generație spontanee, tot felul de autorități, de persoane care nu au trecut profesional pentru că nu au operă, nu au viitor pentru că nu au valoare, dar au în schimb un prezent continuu… Nu voi pronunța cuvinte europene la modă – curriculă, evaluare, reforme structurale, proiecte Bologna, care sunt considerate un mare succes al SUA și al Rusiei în competiția cu Europa Unită. Nu mă voi referi la tarabele care acordă diplome, nici la cercetarea matematică sau la aplicațiile matematicii, ci doar la disciplina de învățământ și cultură activă numită Matematică.

Apariția calculatoarelor moderne a modificat percepția decidenților și, în ultimii 20 de ani, aceștia au decis că este nevoie de mai puțină matematică, de exemplu, în domeniul tehnic; în condițiile unei pseudodemocrații, nu a prea avut cine să ne apere și suntem o minoritate tăcută în consilii profesorale, senate universitare, comisii ministeriale sau parlamentare. Vorbeam de calculatoare, care au creat un tip de „imperialism” acaparator în lumea științelor și comunicării… Au apărut domenii care nu existau acum 10 ani, cum ar fi genetica matematică, codificări practic indescifrabile, e-coins, calcul cuantic etc. Culmea este că, pentru a fi descrise, înțelese și aplicate, acestea cer tot mai multă matematică, impun o disciplinare a gândirii, un respect pentru precizie, pentru participare la competiția valorilor. La întrebări precum „de ce atâta matematică?”, „de ce toată lumea?”…, răspunsul este dureros: este singurul nostru mod de a supraviețui ca specie și nu știm de la ce student, elev sau nenăscut, vor veni soluțiile și sondarea adâncurilor geometrice ale materiei discrete sau întunecate. În curând, nu vom mai avea la îndemână petrol, gaze naturale, minereuri utile; avem în schimb poluare, ape reziduale nocive, deșert, păduri rase. Nu vom mai avea ce vinde și nici cu ce cumpăra. Suntem datori să găsim soluții și îmi permit câteva sugestii:

1. Recâștigarea elevilor și studenților pentru matematică. Aceasta nu se mai poate face prin publicitate și evocare a succeselor românești la Olimpiade internaționale; de fapt, astfel de îndemnuri sunt inhibitorii. De asemenea, la acest demers sunt chemați și părinții, printr-un efort de analiză sinceră și fără complexe. Se impune ca programele analitice, începând cu gimnaziul și liceul, să fie mai aerisite, cu manuale prietenoase de max. 150 de pagini. Tabletele și e-manualele nu rezolvă problema, ci o proiectează în virtual. Mulți absolvenți de liceu ajung la facultate deja stricați iremediabil, cu goluri mari în pregătire, de neacoperit, atâta timp cât Capacitatea, Bacalaureatul și admiterea la facultate sunt cum sunt. Matematica nu mai poate rămâne o materie terorizantă, refuzată; este nevoie de măiestria dascălilor, de înțelegerea psihologiei tinerilor, de armonizarea cu activități recreative. Este fundamental ca noțiunile să fie motivate, înainte de a fi introduse și fixate. Atunci tinerii vor învăța din convingere, nu prin înfrângere. Matematica trebuie învățată de rușine, nu de frică sau cu scârbă.

2. Matematica pentru meserie. Este necesar să mutăm atenția pe *înțelegerea* matematicii predate, deoarece acum ea este folosită mai mult ca un mijloc comod de selecție la unele concursuri. Este păcat și păgubos să vezi la absolvenții de liceu cu ce s-au ales după mii de ore de matematică. Cei talentați au capacitatea asimilării rapide a unui volum mare de cunoștințe, însă există un mare număr de tineri care aveau dotarea intelectuală necesară și suficientă de înțelegere, dar nu au întâlnit dascălul pe potrivă. Din păcate, se pot aplica doar lucrurile înțelese. Este important ca profesorii să arate tinerilor că obiectele esențiale ale matematicii sunt totuși doar câteva, care provin din descrierea fundamentală a realității – mulțimile, numerele, seturile de numere, configurațiile geometrice și spațiile; restul sunt derivate. Legat de pregătirea pentru meseria viitoare, se impun încercări de apropiere de instituționalizare a unor relații cu mediul întreprinzătorilor.

3. Modestia matematicianului. Cea mai mare parte a matematicii predate în licee și universități are ca autori diverși cercetători ai naturii – fizicieni, ingineri, economiști. Leibniz, Newton, Euler și Lagrange au stabilit modele fundamentale ale unor procese mecanice și fizice, Cauchy era inginer și a stabilit legile elasticității și rezistenței materialelor, Poincaré era inginer de mine și metalurgie (puțini știu că a stat 6 luni la Reșița, punând în funcțiune combinatul de acolo), Gauss a pus bazele teoriei electromagnetismului și separat ale geodeziei, John von Neumann bazele mecanicii cuantice etc. Fermat și Weierstrass au fost avocați, iar Clairaut a devenit academician la 18 ani! Nu avem motive de aroganță și complexe de superioritate. De exemplu, analiza matematică poate fi predată în zece moduri, toate corecte științific. Dar la unii colegi există prezumția de nesimțire. Vor să fie originali, neînțeleși, distanți față de elevi sau studenți, crezându-se prinții domeniului, când de fapt sunt niște bieți popi. Ce facem cu seriile paralele, unde la aceeași materie diferă predarea, examinarea, comunicarea cu studenții? Se impune ca șefii de catedră, decanii și nu numai ei, să se implice mai mult. Trebuie remarcat că Societatea de Științe Matematice, prin președintele ei, prof. Radu Gologan, a făcut unii pași importanți de ieșire în arenă, de refacere a spiritului *Gazetei Matematice*. De altfel, ne aflăm cu învățământul într-o perioadă similară cu cea de pe timpul lui Spiru Haret, în care se impunea strângerea rândurilor, oameni luminați, matematicieni, ingineri, fizicieni, cu folosirea pozitivă a resurselor, inclusiv a timpului liber.

4. Corelări ale matematicii. Tot ca o resursă limitată, dar semnificativă, privim corelarea matematicii cu ea însăși, prin prezentarea logică a conceptelor, prin alegerea de exemple convingătoare, prin coerența motivării. Apoi, trebuie practicată în predare corelarea cu fizica și cu alte discipline științifice de bază. Nu este simplu și nu există reguli, în afara comunicării directe dintre cadrele didactice, din respect pentru tânărul studios.

Corelarea cea mai importantă rămâne cea cu viața, cu mediul economic și social, cu piața muncii. De curând, academicianul Solomon Marcus a elaborat un decalog al educației/instrucției, adresat tuturor factorilor educaționali, decalog care trebuie asimilat și aplicat cu urgență. Domnia sa ne mai oferă o resursă, aceea de a înțelege mecanismele prin care a reușit să aibă un dialog perpetuu cu atâția tineri, invitați la sinceritate și respect simetric.

Sperăm că vor fi refăcute comisii de specialiști, locale sau centrale, care să se implice în reconstrucție, să răspândească „idei pe gratis“, să arate tinerilor că fiecare generație are ceva de făcut. Matematica înțeleasă și cei care o folosesc și iubesc, din universități și licee, sunt o forță, iar românii au o apetență naturală demonstrată pentru matematică, poezie și contemplare. Ar fi păcat ca aceasta să fie pierdută, deoarece este o resursă excepțională și, poate, una dintre cele mai ieftine și eficiente modalități de apărare a ființei naționale.

Lacrima Anei

George Baciu s-a născut la 6 noiembrie 1962, în Stănești-Argeș. Absolvent al Facultății de Istorie-Filosofie a Universității din București (1987), masterat în administrație publică (2006), doctorat în istorie (2013). Redactor și colaborator la numeroase publicații, consilier de presă (purtător de cuvânt) al Ministerului Finanțelor (1995-96), redactor-șef și cofondator al revistei de cultură *Pietrele Doamnei*, Domnești-Argeș (din 2006). Prodigioasă activitate culturală în Domnești, profesor din 1996 și director al Grupului Școlar Domnești din 2001.

Cărți publicate: *Domnești. Oameni de ieri și de azi* (coautor, 2004), *Dicționar. Agresiuni, Bătălii, Campanii, Războaie din istoria lumii (mileniul al III-lea î.Hr. – 2 septembrie 1945)* (2008), *Cu muza Clio pe drumuri de istorie* (coautor, 2008), *Teja Papahagi, un aromân așezat cu sfințenie în cartea satului domnesc* (coautor, 2009), *Tristețea unei iubiri* (roman, 2009), *Domnești. Arc peste timp. Crâmpeie de monografie* (coautor, 2009), *Istoria mai aproape de tine* (2010), *Gânduri de la marginea lumii* (versuri, 2010), *Obștile sătești, leagănul neamului românesc* (2010), *Cu gându-n buzunar* (versuri, 2012), *În vestiarul inimii* (2012), *Apus în derivă* (roman, 2014).

Poemele alăturate sunt reluate din volumul *Domnește-mă, Doamne!*, Ed. Tiparg, Pitești, 2014.

Numai așa

Numai așa am învățat să mor.
Pe roata olarului modelând o ulcea,
pe-o privire de Mioriță ațipită-n vâlcea,
pe-o urmă de picur tăcut de izvor.

Numai așa am învățat să mor.
La marginea dorului scurs peste tei,
sfințit de silaba din pântecul Anei,
ca de-o urmă de picur tăcut de izvor.

Numai așa am învățat să mor.
Mirat de mirarea că abia de mai sunt,
pe răgazul pământului tău, un cuvânt,
ca o urmă de picur tăcut de izvor.

Gânduri picurate

2
Dumnezeu are degetul la gură
și stă în genunchi pe scândura de stejar
din biserica desenată în sufletul pârâului
ce picură din pleoapa Anei.

18
Ce frumoasă ești, iubito!
Semeni cu pământul
pitit în buzele pârâului
ce cade trist din ochii Anei.

Cheia de boltă

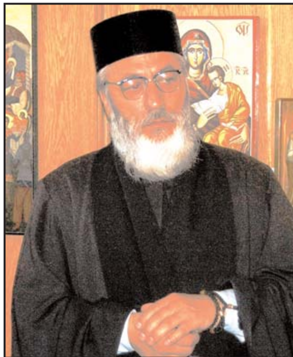
Nicolae GEORGESCU

La Mănăstirea Brâncoveni, pe malul drept al Oltului, câţiva kilometri după Slatina, departe de sate, într-un fel de pustietate verde prăfoasă, am descoperit, oarecum din întâmplare, stâlpii cei mari de piatră (marmură) din fosta Mănăstire Văcăreşti, precum şi podoabele fostei Biserici Sfânta Vineri, demolate, ambele, în ultimii ani ai lui Ceauşescu. Întâmplarea este semnificativă, deoarece am fost martor mut la ambele demolări – iar apoi m-am nimerit aici, la Brâncoveni, tocmai când se aduceau aceste resturi de preţ. Era în toamna lui 1987, lucram de aproape un an la *Luceafărul,* unde mă transferasem de la Biblioteca Academiei Române, după o lungă colaborare cu revista care lupta pentru Ediţia Eminescu. Îl căutam, pentru un interviu, pe PS Calinic, episcopul cărturar, şi, ajuns la Mănăstirea de la Curtea de Argeş, preoţii săi mi-au spus că a trebuit să plece urgent undeva spre Slatina.

Îl cunoşteam pe Vlădica, pentru că-l vizitasem de câteva ori, în companie scriitoricească, petrecând împreună clipe minunate şi ore lungi de discuţii pe teme teologice, istorice, dar şi literare. Eu locuind în zonă, pe Râul Doamnei („Râul Sfânt al Doamnei”, cum îi zic când sunt departe de casă), Mănăstirea de la Curtea de Argeş mă atrage cum mă atrage copilăria: magnetic îmi strâng gândurile în jurul ei când îmi năzare în minte. Începând de pe la 9-10 ani, noi, cei din satele apropiate, veneam aici peste dealuri, pe poteci, de Vinerea Izvoarelor sau de Sfânta Maria, ceata sătenilor mei trecând în Valea Vâlsanului prin pământurile satului, apoi urcând plaiul *Pe Şoptana,* o potecă largă, bătută, cu troiţe la toate coturile – şi coborând chiar deasupra împrejmuirii de zid a întinsului locaş. Eram copii torturaţi de gânduri rele şi, cum ajungeam în incinta mănăstirii, mergeam drept la peretele altarului, unde ştiam că este, sus lângă acoperiş, o inscripţie ale cărei litere roşii nu le puteam descifra, dar despre care eram siguri-siguri că indică locul unde se află, în zid, oasele Anei lui Manole... Aşa am perceput în copilărie balada, cu spaimă de om, pe care mi-o alimentam la fiecare pelerinaj...

Ca bibliotecar, mai târziu, am cules de prin cărţi şi ziare câte informaţii am găsit pe tema Curtea de Argeş – şi acum, în discuţiile cu înalţii prelaţi ai locului, le împărtăşeam cu dânşii. Desigur, cele mai multe erau ştiute – dar altele, nu. Eu, apoi, voiam să ştiu taina Anei, dar nimeni nu mi-o desluşea. Mai exact: citisem cu lux de amănunte despre renovarea Bisericii Mănăstirii de la Curtea de Argeş şi ştiam că înainte, în timpul şi după Războiul de Independenţă, ea a fost, de fapt, demolată până în temelii şi reconstruită după planurile iniţiale minuţios întocmite – dar din cărămidă. Oameni politici şi de cultură ai vremii veneau aici să vadă evoluţia lucrărilor conduse de arhitectul francez André Lecomte du Noüy, între ei Titu Maiorescu (în 1886, la încheierea reconstrucţiei, acesta şi-a oficiat aici căsătoria religioasă cu Ana Rosetti, într-o alcătuire de nuntaşi care a ocupat, practic, toată urbea; printre invitaţii criticului nu figurează, însă, şi prietenii săi scriitori) – dar, desigur, şi Mihai Eminescu. (Ziarul *Timpul* scrie mult despre oraş, mai ales despre un grup de atei cuibărit aici, condus de celebrul doctor Russel; unele texte sunt cert de Eminescu, deşi nu se află în ediţiile lui. În zona mea, în satul Nucşoara de pe Râul Doamnei, persistă legenda după care Eminescu ar fi scris poezia *Lacul* privind acest lac, de aici, din Nucşoara.)

Biserica descrisă de Cezar Bolliac la 1850 este alta decât cea de azi: era din piatră, cu rozete sculptate, cu plăci de piatră semipreţioasă încastrate în zid, „un adevărat mozaic de sculpturi”, cum zice acesta. Desenele de dinainte de renovare arată, de asemenea, alt monument. Bunul nostru episcop mă lua de mână, mă conducea la zidul de incintă şi-mi arăta un depozit lung şi larg de pietre, ordonate într-o împletitură de sârmă, zicându-mi că acestea sunt zidurile vechi, s-a păstrat totul, dar accentuând că la demolarea din anii 1875-1886 ai secolului al XIX-lea n-au fost găsite oseminte în ziduri, legenda rămâne doar în baladă... L-aş crede, dacă aş găsi consemnat undeva negru pe alb că au fost sau n-au fost găsite oseminte, că s-au căutat... Acea demolare şi reclădire rămâne un mister şi ceea ce mă pune pe gânduri este că nici noi, cei din satele cât de cât apropiate, n-am primit vreo veste de la părinţi sau bunici despre oasele Anei, dacă au fost sau nu în zid. Bunicul meu, Dumitru Georgescu, învăţător, s-a născut la 1880 şi a trăit, har Domnului, până la 1973, cu pelerinajele lui din copilărie sau tinereţe cu tot: nici el, nici colegii lui de generaţie, nici părinţii noştri, nimeni nu ne-a spus nimic despre cei 12 ani de demolare şi reclădire a bisericii (1875-1886), dacă se va fi găsit ceva, dacă se va fi păstrat. Dar a rămas, iată, frica noastră, a copiilor, de fiecare dată când atingeam zidul, acum neted, de cărămidă bine tencuită, al bisericii... N-am „ispitit” niciodată clerul locului cu întrebări şi argumente mai adânci, las taina în sufletul meu – iar mirarea că memoria colectivă rămâne într-adevăr indiferentă la asemenea amănunte se topeşte, şi ea, când mă gândesc că nici Blaga, nici Eliade sau Caracostea nu le comentează: probabil că nu sunt importante pentru mit şi semnificaţiile lui.

Dar, desigur, nu cu aceste gânduri veneam acum, ca redactor la *Luceafărul,* la Înaltul Calinic – deşi, undeva, în ghemul meu de speranţe, stăruia o scamă, un fir de agăţat, un „dacă-i scapă cumva-ceva”... dar asta mai mult ca să-mi ţină atenţia la pândă. Mai degrabă, însă, acum aveam să mă cam căiesc întrucâtva pentru o întâmplare de prin vară, când, la Domnia Sa la masă, de faţă cu un bătrân călugăr foarte învăţat, am îndrăznit o discuţie poate prea laică despre Sfânta Filofteia... din care m-am retras cam morometian. Şi anume: am descompus numele ei în *filo-* şi *-fthia* amintind că *Fthia* era patria lui *Ahile,* cel care, nu este aşa?, era vulnerabil la călcâi, la fel ca *Fecioara Tracă* cea nimerită cu barda în călcâi şi căzută pe loc în adormire. Îndrăzneam să spun că mitul tracului Ahile din Ftia se perpetuează în cel al Sfintei Filoftia, ca o creştere organică a creştinismului din tulpina anterioară păgână. Continuam, apoi, cu informaţii de ordin istoric găsite în scormonelile mele bibliotecăreşti. După acestea, moaştele Sfintei Filofteia şi cele ale Sfintei Paraschiva au fost luate de Mircea cel Bătrân de la Târnovo cu acordul sultanului Baiazid şi aduse în Ţara Românească pentru a întări ortodoxia împotriva catolicismului care venea dinspre apus (vezi episodul Vlaicu Vodă – Doamna Clara, petrecut cu o generaţie înainte de Mircea). Domnitorul le-a pus la Curtea de Argeş. A urmat, însă, bătălia de la Nicopole, unde Mircea s-a aliat cu prinţii catolici împotriva lui Baiazid. Sultanul a spulberat acea coaliţie – iar apoi, mai târziu, a comandat o expediţie de pedepsire a domnitorului – cu scopul principal de a-i prelua moaştele celor două sfinte, după raţionamentul: te-ai aliat cu prinţii catolici, nu ai nevoie de dovezi ale ortodoxiei. În această expediţie de pedepsire a lui Mircea cel Bătrân, Baiazid găseşte racla Sfintei Paraschiva – şi o preia (abia peste câteva sute de ani, în 1643, Vasile Lupu va răscumpăra cu o sumă de bani fabuloasă aceste moaşte, pentru Biserica Trei Ierarhi din Iaşi, pe care a ridicat-o special ca să le primească). Baiazid nu găseşte, însă, în această expediţie de pedepsire, şi racla Sfintei Filofteia: domnitorul are răgazul s-o ascundă, undeva „De la Argeş mai departe”, cum grăieşte „Răvaşul tânărului domn” din *Scrisoarea III* de Eminescu. Au fost, deci, două Rovine – unul glorios înainte de Nicopole şi celălalt, după Nicopole, soldat cu înfrângerea domnitorului; poetul poate pune în gura lui Baiazid replica „La Nicopole văzut-ai...”, dar anacronismul său constă în aceea că proiectează prima victorie a lui Mircea în locul înfrângerii de acum, de după Nicopole. Cât despre Doamna din răvaş, ea este, pentru poet, sfânta care a determinat victoria, care se retrage discret în peisaj şi-l protejează...

Înaltului Calinic i-a plăcut argumentaţia mea eminescologică atât de mult că mi-a dat voie să ies din vasta Sală regală a Palatului episcopal (unde şi Titu Maiorescu îşi ţinuse banchetul de nuntă, iar acum ne aflam noi, câţiva istorici literari şi scriitori primiţi de cler ca semn de mare bunăvoinţă) pentru o ţigară, pe care am savurat-o singur şi departe, la zidul de incintă al mănăstirii, lângă lapidarium-ul care-mi amintea obsedant de oasele Anei. Dar, când am revenit, bătrânul călugăr care ne veghea discuţiile a vorbit şi a zis mai întâi că sunt două sfinte cu nume diferite, una este *Filofteia* sau Filoftia, ca în tradiţia populară, iar ce-a doua este *Filothea,* „cea iubitoare de Dumnezeu”, şi că în tradiţia bisericească aceasta din urmă este celebrată. Nu ştiu dacă am fost eu de atunci încoace mai atent cu numele sfintei, dar, mai ales în ultimul timp, observ că s-a oficializat cel al bătrânului duhovnic de atunci: *Filothea.* Biata mama şi mai mult de jumătate dintre femeile din satul meu care se numeau Filofteia şi îşi ziceau Tia, Tiuţa, n-a ştiut, nici ea, nici părinţii sau bunicii sau străbunicii ei (lor) că sunt alături cu numele de Sfântuliţa de la care credeau că şi-l trag (aşa i se spune Sfintei Filofteia/Filothea în zonă: Sfântuliţa – dar asta, desigur, în tradiţie laică).

Apoi, tot el a trecut la o combatere măruntă a argumentelor mele, arătând că aceste izvoare merg după fanteziile lui Grigore Ţamblac şi că sunt altele, mai demne de încredere, care spun altceva, şi că nici nu poate fi vorba de două Rovine, de o revenire a lui Baiazid etc. Tot ce-am putut salva din această „teorie” (a rămas că este doar o teorie) e că Eminescu ştia aceste lucruri cum le-am rezumat mai sus din surse contemporane lui: episcopul Melchisedec al Buzăului dă informaţia, un cunoscut al poetului.

Dar, tot vorba lui: „Rămâneţi în umbră sfântă, Basarabi şi voi Muşatini”. Revin la soarele limpede al acelei toamne din 1987, când, îndemnat de consilierii PS Calinic de la Argeş, am luat drumul Slatinei pentru interviul cerut de revistă, muncit de aceste gânduri şi însoţit de un tânăr absolvent de teologie dintr-un sat apropiat de al meu care dorea cu orice preţ să-şi cunoască stăpânul sufletesc pentru a-i face ruga să-l aducă la o biserică mai pe lângă vatra părintească. Am coborât, ca în Dante, în „bolgia” imensă a Mănăstirii Brâncoveni, care se vedea jos în chip de zid nesfârşit de cărămizi roşii care vrea să se rotunjească undeva, dar nu ştiai unde; se vedea, dar se îndepărta mereu după coturile drumului de ţară şi nu mai ajungeam odată să-l avem în faţă. Aici era şantier, praf, moloz, saci de ciment stivuiţi prin colţuri, utilaje industriale, scânduri groase peste tot făcând poteci de trecere. Înălţimea sa „trebuie să sosească”, putem sta să-l aşteptăm. În furnicarul de călugări şi muncitori ne găsim locul după ce ne preumblăm prin incintă şi admirăm statuia lui Popa Şapcă – păstrată, îmi zic astăzi, probabil în virtutea numelui său cam proletar – şi apoi purcedem la întrebări, ca tot omul: ce e cu locaşul, ce e cu episcopul...

Mănăstirea toată fusese până acum câţiva ani abandonată, mai întâi pentru o şcoală de copii, apoi pentru o mare crescătorie de porci, abia de câţiva ani se curăţă încăperile, pământul şi zidurile, se renovează, se reface. Cine a curăţat aceste „grajduri ale lui Augias”? – Din grija doamnei Bărbulescu şi cu braţul şi mintea Înaltului Calinic. Cum, nu ştim cine e doamna Bărbulescu?! Inspectoarea şcolară a judeţului. Şi nu numai atât: e sora „tovarăşului”. Am înţeles că, Scorniceştii lui Ceauşescu fiind aproape, s-a făcut memoriu peste memoriu, a fost sensibilizat „tovarăşul” cu asemănări între el şi fericita domnie a lui Constantin Brâncoveanu, până când s-a pornit acest şantier imens care urmează să scoată de sub imperiul mizeriei morale şi al murdăriei animale o ctitorie a lui Vodă Brâncoveanu şi s-o redea unei obşti de călugăriţe.

→

Istoria de lângă noi

Desigur, se poate spune şi altfel astăzi: familia Ceauşescu a ochit un loc sacru şi a vrut să şi-l adjudece. Şi încă altfel: pentru atâtea biserici demolate, tot ei cer milă de la Dumnezeu refăcând una. Istoria va alege dintre aceste sloganuri – sau va împietri altele în cărţile ei. Cine ştie, poate se va zice că Ceauşescu însuşi şi-a găsit destinul Brâncoveanului într-un soi de „fanariotism intern" făurit chiar cu mâna lui... Am înţeles, însă, atunci, pe loc, nu că fără braţul şi mintea Înaltului Calinic Mănăstirea Brâncoveni ar fi aşteptat mult şi bine, cum a aşteptat până la ivirea sa între înalţii clerici; şi acesta poate fi un slogan; nu; ci că există salvare în orice. Ştiam că Înaltul Calinic a făcut din Mănăstirea de la Cernica un pahar de închinăciune sfântă, iar apoi, din Mănăstirea de la Curtea de Argeş, poate cel mai curat loc din partea aceasta de ţară. Ştiam că acestea le făcuse în timp, cu răbdare şi organizare, dar ce vedeam aici, la Brâncoveni, îmi imprima senzaţia că se face peste timp, într-un fel de fugă a istoriei, de nerăbdare a facerii şi refacerii. L-am văzut, apoi, în fruntea unui convoi de traulere care se căzneau sforăind din greu, ca o turmă de crocodili metalici, să coboare pantele drumului îngust: le aducea de undeva, de lângă Bucureşti, am aflat că de la Mogoşoaia. Primele două transportau nişte coloane lungi de marmură acoperite cam strâmb cu o prelată: stâlpii cei mari din interiorul Mănăstirii Văcăreşti, fragmentaţi în câte două sau în câte trei bucăţi. A coborât din maşina mică ce aducea convoiul, apoi însuşi s-a îmbrăcat repede într-un halat, a pus o tichie pe cap – şi a urcat în traulerul din faţă, care cam greu a pătruns pe porţile Brâncovenilor, legând apoi cabluri uriaşe de prima coloană, apoi dirijând macaragiul s-o ridice şi s-o aşeze pe loc limpede. Era dificil şi delicat, pentru că cilindrii de piatră, groşi cât stejarul cel mare din curtea Mănăstirii Cernica, erau sculptaţi în şiruri spiralate de altoreliefuri florale – şi cablurile nu trebuia să le jeneze... În fine, o descărcare de pietre fără opinteli, fără – Doamne fereşte! – obişnuitele înjurături sau strigături bruşte, doar cu semne şi vorbe blânde, cu pauze de observaţie şi reluare. A durat câteva ore bune, sub privirile tuturor lucrau doar episcopul şi macaragiul – ajutoarele improvizate mulţumindu-se să protejeze acele sculpturi şi ca stâlpii să fie aşezaţi cum şi unde trebuie. Sus, în camion, mi se părea nu ca un Hercule sau Samson jucându-se cu stâlpii de piatră (l-am admirat şi-l admir totdeauna pe ÎPS Calinic, căutându-i în orice împrejurare a vieţii „poza" eroică), dar ca un dirijor ce orchestrează stânci terestre. Jos, când a coborât şi ne-a primit omagiile, a redevenit om muncitor, chiar muncit, asudat. Repede s-a recompus în odăjdii şi ne-a invitat la un colţ de vorbă. Ne-a explicat, mai întâi, că a adus aceste coloane pentru a face aici, la Brâncoveni, un lapidarium, cu ele şi cu alte relicve de prin ţară. Împreună cu ele a mai adus şi podoabele din altarul Bisericii Sfânta Vineri. O glumă a mea cu subînţeles pentru dânsul: „– Tot un lapidarium, Înalte?" Voiam să continui cam aşa: „Dar cu oasele Anei lui Manole, cum rămâne", dar a continuat dânsul: „– Duhul Văcăreştilor stă între aceste coloane."

De ce este semnificativă această întâmplare pentru mine? În 1985, când se demola Mănăstirea Văcăreşti, eram de faţă. Biblioteca Academiei Române avea, printre multele ei depozite exterioare de carte, unul şi aici, în incinta mănăstirii, în fostul atelier de tâmplărie al fostei puşcării, construit chiar lângă biserică, şi s-a dat ordin să fie preluat în grabă că se demolează totul. O vară întreagă am lucrat la preluări, ne-a ajutat mult armata, dar lucrul n-a putut fi încheiat. Se întâmpla cam aşa: deschideam o cameră şi găseam cărţi stivuite compact, până aproape de tavan, iar deasupra lor – un strat de praf şi mucegai uscat: exemplarele putrezite de vremi, pentru că fostul atelier avea un luminator şi sticla se spărsese pe ici pe acolo. Îndepărtam stratul de mucegai cu lopeţile şi la o jumătate de metru dedesubt apăreau exemplarele curate, multe titluri fiind noi-nouţe. Era vorba de depozitul de editură al Academiei Române, cărţi şi periodice tipărite până la ultimul război, depozitate în ordine, dar fără evidenţe: soldaţii de la 1947-1948 le stivuiseră corect, ca pe nişte cărămizi, dar nu făcuseră topografia, munca aceea a preluărilor fiind şi grabnică şi abia îngăduită (regimul ar fi fost dornic să ardă această producţie de carte „burgheză" sau s-o dea la topit pe toată, abia dacă mai era înduplecat câte un „kulturnic" să accepte debarasarea – iar punerea cărţilor la puscărie a părut, desigur, o metaforă vie a realităţii, astfel încât a mers). Trebuia, aşadar, să le sortăm. Era, de pildă, *Istoria Românilor* de N. Iorga, cele 12 volume, tiraj de editură, câte 800 – 1000 de exemplare volumul, în limbile română, franceză, germană – cărţi noi-nouţe, hârtie bună, legătură de lux, cerneala tiparului ca proaspătă. *Catalogul periodicelor româneşti* de Nerva Hodoş şi Sadi Ionescu se găsea în vreo 2000 de exemplare. Săpai şi nu ştiai peste ce dai: vrafurile erau duse afară şi întinse pe iarbă, refăcându-se colecţii de periodice, volume de cărţi... Muncă de Sisif supravegheată de soldaţi care se plictiseau prin curtea mănăstirii până când realizam noi de un transport ca să-l preia în camioane.

Iar cu demolarea bisericii a fost aşa. Mai rămăseserăm câţiva bibliotecari pentru ultimele treburi şi mai mult căscam gura decât munceam. Drept e că, mai în taină, mai pe faţă, aveam grijă şi de gât să nu se usuce, dar asta mai la marginea Văcăreştilor, la câteva sute de metri distanţă, unde şedeam trântiţi în iarbă, ne dădeam unul altuia sticla de votcă „Săniuţa" şi spuneam la nesfârşit bancul cu călugării aplecaţi în şir indian, primul şi ultimul îndemnând în cor: „Să facem un cerc! Să facem un cerc!"... Atâta mizerie morală copleşise Văcăreştii în zilele demolării aceleia la care n-a fost îngăduită faţă bisericească, încât – poftim, ca să cadă măgăreaţa pe alţii, cum se zice – am văzut chiar soldaţi jucând, ce e drept, cam cu grijă, fotbal cu craniile seculare ieşite din criptele alipite de zidul bisericii, acum dezafectate. Confirm, aici, mărturiile arhitectului Gheorghe Leahu, dar adaug că osemintele din această criptă s-au risipit, după spargerea ei, şi cu ajutorul câinilor; într-o zi le-am văzut strânse la un loc, cu un buchet de lumânări aprinse lângă ele, şi am aflat cu toţii că a fost iniţiativa unei colege bibliotecară – dar nu ştia ce să facă mai departe. Ar fi trebuit sac de pânză, coşciug, groapă, cimitir... Lucrurile astea nu se fac de „civili" pur şi simplu, e nevoie de preot, ritual... Zile la rând am privit cu toţii, nu fără mirare, pantofii negri, păstraţi incredibil de bine după două sute şi atâţia de ani, ai unui schelet risipit. Iar acum, peste ani, îmi vine a crede că la fel se va fi întâmplat şi cu osemintele Anei lui Manole, dacă nu cumva dominanta simetrică a amintirilor mele nu le scoate dintre întâmplări doar pe cele semnificative pentru împlinirea formei...

De la un timp, însă, nu prea ne mai dădea ghes să ne adăpostim în poiana mărginaşă, dorind, şi noi, să vedem ce şi cum aici, în miezul faptei. Au legat mai întâi un cablu lung de oţel de turlă şi l-au ataşat la un tractor. Credeau că va cădea trasă de acesta. S-a opintit bietul tractorist o dimineaţă întreagă trăgând, smucind, ridicându-se pe roatele de dinapoi... Abia dacă se mişca turla, dar negativ-ironic. Au schimbat tractorul cu unul greu, pe şenile. Acesta scrâşnea şi întreaga construcţie se clătina şi scârţâia ceva mai vioi, dar tot degeaba. A doua zi, făcând probabil un plan de lucru mai dibaci, au venit cu două tractoare mari pe şenile. Au ridicat pe turlă un cablu din sârmă împletită, gros ca pe mână, pe care l-au trecut printre două ferestre. Un capăt al cablului l-au legat de un tractor, celălalt capăt – de celălalt tractor. Priveam, dar ni s-a spus să stăm departe că „se dărâmă drăcia" şi cade pe noi. Vorbeau între ei, se sfătuiau, „analizau situaţia" – şi auzeam insistent expresia „cheie de boltă", apoi explicaţia: turla este ca o cheie de boltă, dacă pica, toată construcţia se năruia. Am dedus că, în mintea lor, altfel nu se poate dărâma o biserică, trebuie lovită doar acolo, sus... Întreg capacul bisericii este susţinut de coloanele de marmură din interior, atât de cele patru care se află în centru, cât şi de cele marginale. Practic, construcţia era ancorată sus, în cer, nu jos, în pământ... Ideea era să taie turla cu acest cablu folosit în chip de ferăstrău: un tractor îl trăgea într-o parte, celălalt în sens opus. Au început „fierăstruirea" duduind şi gemând şi aruncând nori de eşapament: se clătina toată construcţia, pârâia din toate încheieturile – dar nu ceda cu niciun chip. „Cheia de boltă" parcă-ţi spunea că a fost calculată pentru zece tractoare cu şenile...

Două zile a urmat duduiala cu ridicarea tractoarelor în „călcâiele" şenilelor, cu trosnete în interior – şi ne obişnuiserăm, noi, cei de pe margine, cu ideea zădărniciei româneşti: nu se poate şi gata, vor abandona şi ei. A treia zi, însă, în zori, o bubuitură puternică a zguduit tot cartierul Berceni: au pus trotil la baza turlei şi lucrul a mers ca pe roate. Biserica arăta ca un balaur pornit spre cer, cu gâtul rupt, tăiat. Restul a fost uşor, cheia de boltă fiind descheulată, demolarea a devenit aproape manuală. Coloanele au căzut singure în interior, de unde au fost recuperate şi duse undeva, la Mogoşoaia – tot aşezământ brâncovenesc. De acolo au venit, iată, mai acasă, la Brâncoveanu. Această mănăstire a lui din malul Oltului a devenit, îmi zic astăzi, ca un receptacul al înfrângerilor/ pedepselor neamului. Mână omenească? Minte cu scop? Faptele sunt mai mari decât oamenii, ele fac destinul.

Nu găsesc final pentru acest reportaj în memorie, unde am vrut să-mi împărtăşesc tristeţea pentru destinul brâncovean, dar mă copleşeşte admiraţia pentru un preot bărbat pus parcă peste tot la răscrucile salvării. Notez, în încheiere, mai întâi că Biserica Sfânta Vineri s-a demolat în vara lui 1987, de ziua lui Eminescu, şi mă aflam, desigur, pe străzi, în jurul ei, locuind şi eu, cândva, în Dudeşti şi vizitând des locurile sau foştii vecini. N-am văzut cum s-a petrecut, aici, căderea, dar se răspândise zvonul, printre enoriaşi, că dacă luăm câte o cărămidă din ea şi-o păstrăm acasă ne aduce noroc: am luat şi eu una, am împăturit-o frumos într-o hârtie şi am pus-o în bibliotecă. Peste puţin timp efectul s-a reverberat, au urmat demolările şi în cartier, bila cunoscută de fier legată în pendulul macaralei lovea în „burţile" caselor ca-n brânză, n-a scăpat nici casa bătrână în care locuisem, nici ale vecinilor... Singurul „noroc", aşadar, ca întâmplare nimerită, a fost să dau acum, în toamnă, peste aceste odăjdii ale bisericii chiar când erau aduse la muzeul de la Brâncoveni.

Totuşi, trebuie să mai fac o notaţie, fiind vorba de demolări, surpări, salvări. Deşi anii se încurcă şi rezultă mai degrabă o obsesie tematică personală decât o desfăşurare logică de evenimente, trebuie să amintesc de cutremurul din noaptea de 30 august 1986, de Sfântul Alexandru. Locuiam la etajul 7 al unui bloc de 14 etaje şi acel cutremur a durat destul de mult, pereţii scârţâiau îndelung, iar pardoseala de beton se ondula şi devenise moale ca turta de ceară. Băiatul meu cel mare avea 6 ani, iar cel mic 4 şi amândoi dormeau. Mama lor şi cu mine eram la bucătărie şi, după câteva secunde de zgâlţâială, văzând c-o ia la vale, cum se zice, am sărit spre ei, dar am rămas amândoi descumpăniţi: ce să facem? Să-i sculăm? Să-i luăm în braţe? Unde să fugim? Am avut un gest de autoritate paternă şi am cerut să stăm nemişcaţi şi să spunem „Tatăl nostru" deasupra copiilor. Atunci, poate în spaimă, în halucinaţiile clipei, mi-a apărut ca o icoană la colţul tavanului imaginea unui preot tânăr, energic, tremurându-şi puţin barba şi şoptind: nu vă temeţi, nu cade! N-a căzut, ne-am sculat copiii şi am coborât în stradă amestecându-ne printre ceilalţi locatari şi aşteptând, aşteptând... Imaginea aceea dirijând zidurile glisante ale blocului în starea lor pe loc îmi apare, când şi când, la colţul tavanului; încerc s-o descifrez, vreau, doresc să fie a episcopului nostru cărturar – dar niciodată nu-mi duc dorinţa până la capăt, adică nu vreau, de fapt, să ştiu că este a cuiva anume.

De mai bine de douăzeci de ani nu l-am mai văzut pe Înaltul Calinic. M-a chemat pe la dânsul, aş fi vrut să merg, fie doar şi pentru a-l întreba atât, un singur lucru: „– De ce, Înălţimea Voastră, aţi dat numele Institutului Teologic din Piteşti *Sfânta Filothea* şi nu *Filofteia?*" (şi să-mi răspundă, desigur, că legendele rămân adevărate doar în baladă şi în numele noastre laice, adăugând, cu zâmbetul dânsului mereu îngăduitor: aşa cum *Sfânţuliţa* îşi are locul cel mai potrivit doar în *Răvaşul tânărului domn...*), dar n-am mai putut răspunde chemării; drept fiind că nici n-a mai fost vreun preot tânăr care să mă roage să-l însoţesc către episcopie... I-am povestit, însă, recent, tânărului de atunci, astăzi preot în vatra satului său, întâmplarea aceasta din noaptea cutremurului – şi mi-a spus ultimativ că trebuie s-o mărturisesc, să i-o relatez neapărat Înaltului, poate că-l priveşte. Drept pentru care o şi fac acum, în singurătate, obiectiv, gândindu-mă doar la tiara dânsului, care îmi apare din ce în ce mai mult ca o cheie de boltă.

De la Antim la Schitul Maicilor

Constanța VAIDA HALIȚĂ, Dragoș VAIDA

Pe cât putem, vrem să arătăm că a existat la noi o inițiativă de *renaștere spirituală creștină,* a cărei importanță pentru prezent ar trebui să fie conștientizată. Categoria evocărilor are însă mai multe și mai complicate exigențe decât cele care ne trec prin minte, la prima vedere. Sunt implicate delicate și complexe relații între oameni, reflecții ținând de filosofia culturii și, de multe ori, perioade de viață importante, formatoare. Este ca și cum, în momentul evocării, am trăi două vieți, una a prezentului propriu-zis și cealaltă ținând de cu totul alt moment istoric, de un context diferit de idei sau sentimente. Acest context reprezintă, de fapt, un alt *univers semantic,* posibil la concurență cu cel dintâi. Este de aceea o cutezanță (cel puțin atât ar trebui să recunoaștem), dacă nu chiar o impietate să încercăm să spunem câte ceva despre comunitatea creștină de la *Biserica Schitul Maicilor* din jurul lui 1955 [1c], parte dintr-o renaștere românească sufletească de natură creștină care a rămas în istorie cu numele de *Rugul Aprins.* Cum se știe și nu este prea greu să aflăm [1], [2], Rugul Aprins a fost văzut de-a lungul anilor ca un cerc literar-cultural (dr. Vasile Vasilachi), ca o universitate filocalică, o comunitate de călugări, profesori universitari, studenți cu pregătiri dintre cele mai diverse, filosofie, arte frumoase, litere, matematică (Augustin Păunoiu [3]), ca mișcare spirituală și duhovnicească (dr. Stelian Gombos) sau ca un martor în fața istoriei (ÎPS Antonie) ș.a. Grupul Rugul Aprins se reunea pentru conferințe ale participanților, reflecții și discuții filosofice și religioase, rugăciuni și slujbe. L-am cunoscut direct relativ puțin, cu prilejul câtorva reuniuni restrânse, în chilia părintelui *Andrei Scrima* (persoanele pe care am avut privilegiul să le cunoaștem personal sunt scrise cu caractere italice) (nota 1).

Credem că nu s-ar putea prezenta o panoramă a culturii românești din ultimul secol fără menționarea contribuției mișcării Rugul Aprins. Mișcarea a revigorat viața religioasă, mai ales în rândul intelectualității laice, a contribuit la răspândirea unor lucrări fundamentale, de exemplu, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit* de Vladimir Lossky, tradusă și difuzată sub formă dactilografiată, a condus ulterior la apariția comentatorului religios de azi și, mai ales, a permis o mai cuprinzătoare înțelegere a experienței duhovnicești prin includerea componentei intelectuale. Această orientare a fost actualizată după 1989 prin Grupul de Reflecție pentru Înnoirea Bisericii și prin Editura Anastasia, condusă de acad. Sorin Dumitrescu, pierzând însă din proeminență prin apariția proiectului Catedrala Neamului.

Pentru noi, un rol mai mare l-a jucat cercetarea cercului de enoriași de la Schitul Maicilor, preot paroh părintele *Mihai Avramescu.* Nu ne propunem și nici nu putem să facem un istoric al grupului, cu atât mai puțin să realizăm un studiu monografic sau o introducere. Cu puteri limitate și pentru concizie, ne rezumăm la regula „povestim numai ce am trăit nemijlocit". Rămân conștiința limitelor, dar și bucuria de a spune ceva despre o mișcare de înnoire sufletească de importanță la noi. Atunci și acum, am trăit însuflețirea înfăptuită ca pe un fenomen *religios și cultural* semnificativ, mai puțin ca pe o mișcare de *rezistență civică,* deși un asemenea efect cert a existat.

La originea acestei renașteri spirituale de orientare creștină, după Nicolae Steinhardt [1c], s-a aflat inițiativa *IPS Tit Simedrea* (1886-1971), mitropolit al Bucovinei, teolog și istoric al spiritualității românești, care a organizat la Cernăuți, *în august 1943, prima întâlnire a grupului Rugul Aprins* [1a]. Printre invitați se numărau poetul și jurnalistul *Sandu Tudor,* profesorul *Alexandru Mironescu,* chimist, filosof și jurnalist, *Constantin Noica, Mac Constantinescu* (profesor la Institutul de Arhitectură al primei autoare a articolului de față), Paul Sterian, Viorel Suluțiu, Henri H. Stahl și fețe bisericești precum *Tit Simedrea* însuși (prieten personal al lui Ion Mihalache) sau Benedict Ghiuș [1a], fost asistent al lui Nichifor Crainic. Amintim că ÎPS Tit Simedrea ne-a cununat în august 1958, în Biserica Batiște, preot paroh *Nicolae Cazacu,* personalitate de diplomat înnăscut, cu largi vederi, secretar patriarhal pe lângă *PF Justinian,* maestru și cavaler de onoare fiindu-ne prof. *Vincențiu Dumitru.*

Lucrarea va continua la Mănăstirea Antim, întărită după intrarea în obște a monahilor basarabeni refugiați în 1940. Grupului i se vor adăuga și alte personalități de primă mărime, precum părintele profesor acad. Dumitru Stăniloae (1903-1993) sau doctorul poet Vasile Voiculescu. Îi consemnăm ca participanți, după interviul din [3] al profesoarei Ileana Mironescu, fiica profesorului citat mai sus, pe Ion Marin Sadoveanu, scriitor, profesorul Alexandru Elian, bizantinist, pe filosoful și logicianul Anton Dumitriu, compozitorul Paul Constantinescu, Paul Sterian, poet și economist, Ștefan Todirașcu, profesor universitar de drept, sau pe celebra pictoriță Olga Greceanu, creatoarea mozaicurilor care împodobesc galeria exterioară a bisericii mănăstirii. Sandu Tudor intrase în cinul monahicesc la Mănăstirea Antim cu numele de Agaton, devenind mai târziu ieroschimonahul *Daniil* de la Schitul Rarău. Cu timpul, la întâlnirile de la Antim s-au adăugat și alții, unii relativ mai tineri, ca Roman Braga, Nicolae Bordașiu, Valeriu Streinu, Mihai Rădulescu, cu prietenii lor, Șerban Mironescu, fiul profesorului, *George Văsii, Nicolae Rădulescu, Emanoil Mihăilescu,* ultimii trei, la vremea respectivă, studenți la arhitectură, colegi cu prima autoare a articolului.

Din rândul participanților mai tineri, am avut o relație și o comunicare mai profunde, din care am câștigat enorm, cu profesorii acad. *Virgil Cândea* și *Alexandru Duțu,* cu distinșii părinți *Sofian Boghiu,* Andrei Scrima sau Mihai Avramescu menționați. Formarea ca intelectuali creștini, după putere, le-o datorăm părintelui Mihai și acad. Virgil Cândea, care ne-au dedicat ore de convorbire și îndrumare.

Participanții la grup și vizitatorii lor urmau rânduielile liturghice slujite de părintele Benedict Ghiuș, ascultau cuvintele de învățătură ale părinților Sofian Boghiu, Damian Stogu, Petroniu Tănase (matematician), Felix Dubneac și Roman Braga și găseau scrieri rare despre *Rugăciunea Inimii,* care de acolo, de la Antim, erau răspândite (2).

Amintim că părintele Andrei Scrima (1925-2000), la care ne-am referit mai sus, a fost unul dintre asistenții lui Anton Dumitriu, la Catedra de Logică și Istoria Filosofiei. În 1945, Anton Dumitriu i-a deschis drumul Mănăstirii Antim, descoperindu-i grupul de reflecție spirituală Rugul Aprins. Ulterior, Andrei Scrima devine unul dintre prietenii Patriarhului Ecumenic Athenagoras, de origine aromână. Părintele Andrei Scrima provenea tot dintr-o familie aromână din Harghita. Patriarhul Athenagoras l-a cunoscut în anul 1960, la Paris. El i-a oferit teologului român rangul de arhimandrit, pentru ca apoi arhim. Andrei Scrima să devină reprezentantul personal al patriarhului la Conciliul Ecumenic Vatican II. Andrei Scrima a intermediat legăturile dintre cei doi lideri ai creștinătății, ceea ce a condus la gestul înalților prelați Athenagoras și Papa Paul al VI-lea de anulare solemnă, în anul 1965, a anatemelor reciproce din 1054.

La Antim se păstra amintirea părintelui Ioan cel Străin (Ivan Kulighin), luat, nu știm cum, din refugiul românesc și dus într-o temniță sovietică, în care își va afla curând sfârșitul. Părintele Ioan ne aducea urmele unei tradiții care provenea de la reînnoirea isihastă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, prin cuviosul Vasile de la Poiana Mărului și Paisie Velicikovski. Erau urmate învățăturile lor și *Filocalia* în tălmăcirea slavonă a starețului Neamțului (3).

Revizitând locurile, cu ochii minții și ai amintirilor de peste o jumătate de secol, ce ne-ar rămâne de atunci până astăzi? În primul rând, o viziune de inspirație creștină privind istoria culturii noastre și nu numai. Ce este aceasta nu este lesne de spus pentru că așa ceva ar tinde să ne acrediteze ca un fel de purtători de cuvânt, departe de posibilitățile noastre reale.

„Civilizația" noastră s-a clădit pe *două principii:* finalitatea oricărei acțiuni *nu este folosul,* ci *profitul,* ceea ce este cu totul altceva. Când producem ceva nu avem în vedere satisfacerea unei trebuințe reale, ci obținerea unui profit cât mai mare; individul menține sistemul prin consum, deci austeritatea este contrară vocației acestei civilizații. Din acumularea profitului și din impunerea austerității rezultă ceea ce vedem, cu noi și la tv. Nu este dilema din care nu putem să ieșim, ci criza. Dacă nu ne convine să cedăm la una dintre maladiile veacului – arghirofilie, turpitudine etc. – rămân oricum două opțiuni: disperarea cu revolta asociată sau, mai este una, un fel sau altul de *retragere,* restul fiind în arsenalul slăbiciunilor și demisiilor noastre (*va urma* cu partea privind Schitul Maicilor).

Note

1. Fragmentul care urmează este reprodus după [1b, pp. 78-79], dintr-o scrisoare a lui Andrei Scrima către prof. Alexandru Mironescu. „Te rog să transmiți salutul meu cald și respectuos domnului profesor Onicescu; mă simt atât de umilit de întârzierea care durează în a-i scrie. Îl rog să mă îngăduie câtăva vreme, până în momentul primului răgaz mai larg. De asemenea, du, te rog, închinăciunile mele P. Benedict, P. Stăniloae, *P. Sofian,* P. Damian (a) (de fapt, scriu aceste rânduri și pentru ei; nu uita să-l vezi pe P. Damian). Ce face *P. Daniil*? Îmbrățișează-l pe domnul doctor, pe Titi, pe toți, pe toți. Salutări lui *Eugen* (b), Dragoș (c), *Valentin* (d), *Vincențiu* (e). Mă gândesc la ei și sufăr de a nu le putea scrie cât doresc." a – Părintele Damian Stogu, duhovnic la Mănăstirea Antim, scos din monahism prin decretul din 1958, iar după reintegrare plecat în Israel, unde a avut moarte de mucenic și a fost înmormântat lângă biserica Schitului Românesc de la Iordan; b – Eugen Toma, cercetător, angajat al Centrului de documentare al Ministerului Învățământului, apoi al Institutului de Documentare Științifică al Academiei. Ca și ceilalți destinatari, pe atunci tineri, ai salutărilor, făcea parte dintre închinătorii la Mănăstirile Antim, apoi Plumbuita și apropiații lui Alexandru Mironescu, care, după o relatare contemporană, le-a citit-o la sfârșitul unei slujbe duminicale, în pridvorul Mănăstirii Plumbuita, stărețită de părintele Sofian Boghiu, recent mutat de la Antim; c – Dragoș Vaida, profesor la Facultatea de Matematică și Informatică a Universității din București; d – Valentin Poenaru, fost profesor la Universitatea din București, apoi redactor la *Gazeta Matematică;* e – Vincențiu Dumitru, cercetător la Centrul de Cibernetică Economică al ASE București.

2. „Transcrise după vechi tălmăciri din Biblioteca Academiei Române (scrieri ale Avvei Dorotei, Ioan din Lindos, Isaac Sirul, Calist și Ignatie, Grigorie Sinaitul, cuviosul Nicodim Aghioritul ș.a.), traduse din rusă de un mare duhovnic basarabean, Gheorghe Roșca (*Sbornicul de la Valaam,* alcătuiri ale episcopilor Tihon Zadonski, Teofan Zăvorâtul, Ignatie Briancianinov, părinților Ioan Kronștadinski și Pavel Florenski), *acesta* a fost principalul aport românesc la literatura samizdaturilor din țările comuniste, aport pe care istoricii totalitarismului continuă să-l ignore și de care profită astăzi editori improvizați și mercantili, fără a aminti măcar numele celor ce și-au riscat libertatea răspândind asemenea scrieri" (notă de Virgil Cândea din [1d]).

3. „În afara lucrărilor apusene – de Nikolai Arseniev, Irénée Hausherr, Kurt Holl etc., cunoscute la noi..., în perioada interbelică exista despre Rugăciunea lui Isus o bibliografie... în... română *Spovedania unui pelerin rus către duhovnicul său,* traducerea lui G. Alioșa, cu o prefață de Gala Galaction...; Serghie Cetverikov, *Paisie, starețul Mănăstirii Neamțului,* tradusă de episcopul Nicodim, apărută în 1933, cuprindea un întreg capitol despre *Rugăciunea Inimii; Cursul de teologie mistică* al lui Nichifor Crainic, tratând pe larg tema, a fost ținut în 1935-1936, iar un studiu cu același subiect al lui Antim Nica, viitorul episcop al Dunării de Jos, a fost publicat în revista *Biserica Ortodoxă Română,* în 1939" (notă de Virgil Cândea din [1d]).

Bibliografie

[1] *Alexandru Mironescu, Centenarul nașterii 1903-2003.* Mărturii adunate și publicate de Ileana Mironescu Sanda. Ed. Enciclopedică, 2003: [a] Paul H. Stahl, *Întâlnirea duhovnicească de la Cernăuți.* August 1943, p. 61; [b] Monahul Andrei Scrima, *Scrisoare din India către Alexandru Mironescu,* pp. 78-79; [c] Nicolae Steinhardt, *A murit un om al lui Dumnezeu,* p. 94; [d] Virgil Cândea, *Cuvânt înainte la „Calea Inimii",* pp. 188-189.

[2] André Scrima, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual și Tradiția răsăriteană,* Ed. Humanitas, 1996.

[3] *Rugul Aprins: „Universitatea filocalică" de la Mănăstirea Antim,* interviu cu Ileana Mironescu Sanda luat de Augustin Păunoiu, duminică, 31 mai 2009.

Ştiinţa, parte a culturii

Despre contabilitate, altfel

Dan Marius DRĂGAN

Din cele mai vechi timpuri, din acele vremuri în care oamenii au produs bunuri materiale cu destinaţia specială a vânzării, adică atunci când erau create *mărfuri,* oamenii au simţit nevoia consemnării tuturor operaţiunilor care le aduceau în mod neîndoielnic un profit, prin urmare, aveau un interes deosebit în urmărirea şi consemnarea acestora, fie chiar şi numai pentru a-şi putea verifica subalternii sau partenerii de afaceri în urma cărora ei realizau un câştig.

Evoluţia acestei ştiinţe este strâns legată de evoluţia economiei şi mai ales de evoluţia economică a omenirii, de crearea noţiunii de *economic*, proces care a cunoscut o perioadă extrem de lungă în timp.

Trebuie menţionat, însă, faptul că acest *economic* a fost subordonat foarte multă vreme unor presiuni conjuncturale impuse de dispoziţii statale, precepte religioase sau alte presiuni exterioare, care şi-au pus amprenta asupra acestei forme codificate de consemnare a actelor şi faptelor economice.

Încerc să definesc prin acest *economic* acel ansamblu de relaţii economice care se creează, se dezvoltă şi mai apoi dispare (în timp) în cadrul producţiei, distribuirii şi redistribuirii profitului.

În momentul în care *statul* a început să devină, mai mult sau mai puţin, un arbitru (sau chiar un ordonator absolut) al vieţii economice, consemnarea rezultatelor economice a devenit obligatorie, deoarece se impunea o relativă echitate în preluarea impozitului de la cei care produceau valoarea în cadrul economiei.

Bineînţeles că în condiţiile în care, pe parcursul istoriei, am avut atâtea cazuri de conducători de popoare analfabeţi, se manifesta uneori un dispreţ total faţă de cultură şi cunoaştere, în general, de unde şi apariţia inechităţilor în viaţa socială şi economică. În aceste perioade, se poate vorbi despre vremuri istorice în care domnia arbitrariului a fost totală, presiunile exterioare asupra vieţii economice producând mari dereglări în funcţionarea economiei ţărilor în cauză, justificarea fiind normele de drept care se bazau pe principiul *Dominus eminens.* Era perioada în care se considera, de pildă, că suveranul este proprietarul întregii cantităţi de monedă din ţara pe care o stăpânea!... Mai mult, suveranul era un fel de stăpân absolut al bunurilor din regatul său, putând dispune într-o măsură destul de mare de acestea.

Este perioada marilor războaie care au dominat existenţa Europei în Evul Mediu şi care, în mod indirect, au reuşit să ducă la formarea unor mari teorii despre economie, despre comerţ, despre *guvernarea luminată* care-şi făcea simţită nevoia, teorii despre stat în general, cu tot ce înseamnă şi ce presupune funcţionarea şi afirmarea acestuia în plan intern şi extern, despre ordonarea vieţii economice după criterii neartificiale, care să respecte natura intimă a relaţiilor între diverşi parteneri, agenţi economici cum am spune astăzi, participanţi la viaţa economică.

Este interesant cum puteau coexista teorii foarte diferite care, la o analiză atentă, astăzi ar putea, ba chiar reuşesc, să ne surprindă. Un exemplu este faptul că, într-o Italie medievală, fărâmiţată statal şi politic, teren al marilor confruntări de interese şi de idei, se suprapuneau atât teoriile Bisericii Catolice, care anatemizau împrumutul cu dobândă, considerându-l diabolic, scoţându-l în afara legii, dar care practica vânzarea de indulgenţe, şi interesele clasei marilor comercianţi florentini şi marilor bancheri cărora li se va spune în timp *lombarzi,* cei care au creat, poate, primul *experiment economic* la scară statală. Este drept că nu a fost vorba despre un stat cu mare întindere teritorială, dar cu o durată semnificativă, un *experiment reuşit,* care a dus, în cele din urmă, la ceea ce numim Epoca Renaşterii, cu tot ceea ce a însemnat ea pentru civilizaţia europeană şi mondială.

Cam în acele vremuri, prin secolele al XIV-lea şi al XV-lea, a apărut, discret, ba chiar considerată ca fiind un mare secret de serviciu, contabilitatea.

Contabilitatea, ca ştiinţă, îşi propunea şi îşi propune şi astăzi să reţină şi să ordoneze datele şi informaţiile cu privire la gestionarea averilor, publice şi personale, şi, fără nicio îndoială, a apărut atunci când aceste date erau deja atât de multe încât nu mai puteau fi memorate decât în scris. Numai că această ştiinţă realizează ceva mult mai interesant, anume, o *reprezentare a lumii cu ajutorul numerelor!*

Există dovezi arheologice că lumea antică folosea şi stăpânea cu succes o mulţime de tehnici şi practici contabile.

Primele dovezi clare le găsim în *Codul lui Hamurabi,* unde, între o mulţime de norme juridice, civile sau penale, mai mult sau mai puţin structurate, se află reglementări precise referitoare la utilizarea documentelor justificative (aşa cum erau ele scrise, pe tăbliţe de lut), la tehnica şi modul de calculare a dobânzilor şi la utilizarea „conturilor" ca mijloc de evidenţă. De asemenea, erau reglementate practici de marcare şi sigilare a mărfurilor (vinul şi uleiul de măsline nu se vindeau decât în amfore marcate cu sigilii oficiale).

S-au descoperit în templele asiriene şi babiloniene o mulţime de tăbliţe de lut, cu scriere cuneiformă, care dovedeau colectarea şi concentrarea acolo a unor imense valori, bunuri materiale şi bani, de la comercianţi, locuitori şi de la credincioşii templelor.

Numeroase urme ale unor asemenea evidenţe au rămas moştenire şi de la romani.

În fond, fiecare mare imperiu, regat sau stat a fost construit şi s-a bazat pe o foarte mare birocraţie, care de multe ori a devenit, în timp, justificarea existenţei statului!...

Nu este deloc o glumă afirmaţia că fiecare imperiu sau regat semnificativ s-a bazat pe informaţiile stocate pe un munte de hârtie. Memoria omenirii este păstrată într-un gigantic munte de hârtie!

Până la începuturile Evului Mediu, contabilitatea a fost în partidă simplă, utilizându-se cu predilecţie actele justificative, conturile simple, o mare importanţă cunoscând inventarierea mărfurilor şi produselor. Toate aceste *înregistrări memoriale,* adică „înregistrări care se substituiau memoriei", registrele contabile din acele vremuri au făcut să se dezvolte această ştiinţă şi această meserie, care începea să devină din ce în ce mai respectabilă.

Marile succese teritoriale şi în domeniul cunoaşterii pe care le-au adus Cruciadele şi Ordinul Templier, adevărata revoluţie pe care au produs-o aceste fenomene în cunoaşterea şi civilizaţia lumii, şi-au pus o deosebită amprentă asupra a ceea ce va deveni prima scriere secretă, primului sistem codificat de scriere accesibil şi *unor profani. Pentru că, această formă de consemnare şi reprezentare a lumii şi a vieţii este la urma urmei un gen de scriere secretă* sau cel puţin ocultă, pentru învăţarea căreia este necesară parcurgerea unor etape speciale de pregătire, are o gnoză proprie şi adevărate cicluri de învăţare pentru aprofundarea ei.

Încerc să spun prin aceasta că simbolistica utilizată de contabilitatea care tocmai se năştea ca ştiinţă, dar şi ca şi sistem de scriere, devenea un fel de ramură secundară a marilor sisteme de scriere iniţiatice, care-şi trăgeau esenţele din chiar *Tabla de Smarald* a marelui iniţiat Hermes Trismegistus şi mai puţin, ca formă, din vechea Kabală, păstrând esenţa exprimării cifrice, ca simbol al reprezentării vieţii şi a proceselor esenţiale.

În epoca Renaşterii, această ştiinţă, care se năştea pe nesimţite, purtată de spirite mari, dar care rămâneau anonime, a avut ca adepţi personalităţi excepţionale ale istoriei.

Este cunoscut faptul că unul dintre cei mai mari papi pe care i-a cunoscut istoria a fost Grigore I, supranumit şi cel Mare, spirit luminat şi extrem de eficient în plan politic şi spiritual, însă foarte puţină lume cunoaşte, sau cunoaşte, dar nu acordă importanţa cuvenită, faptul că acesta conducea *personal* contabilitatea veniturilor şi cheltuielilor statului papal.

În felul acesta, el reuşea să controleze şi să dimensioneze în mod foarte corect nevoile şi posibilităţile statului papal şi ale Bisericii Catolice, pe care le conducea, în mod implicit, realizând, datorită acestei cunoaşteri superioare şi exacte, marile succese politice şi diplomatice din timpul domniei sale.

În secolul al XIV-lea, în Italia are loc o adevărată explozie a vieţii economice. Comerţul cu Orientul, comptuarele comerciale deschise în mai toate porturile importante ale Răsăritului, duc la o diversificare fără seamăn a relaţiilor de schimb, de distribuţie şi de redistribuţie a profitului rezultat. Activitatea bancară cunoaşte o dezvoltare fără egal până atunci, bancherii lombarzi, practic, făcând politica dinastiilor europene, influenţându-le.

Semnalul de alarmă care a demonstrat că lucrurile se cer perfecţionate a fost marele faliment al bancherilor „italieni", care au împrumutat casa domnitoare franceză, în timpul Războiului de o Sută de Ani, cu o mare sumă de bani în aur, având garanţii statale, care în cele din urmă s-au dovedit a fi fără suport real, Franţa intrând într-o îndelungată criză economică şi politică, perioadă cunoscută, literar vorbind, ca perioada „regilor blestemaţi". A fost o perioadă extrem de dificilă, ale cărei cotloane se mai cer şi astăzi cercetate, deoarece conduc la înţelegerea mai bună a realităţilor lumii de azi.

Molimele aduse de războaiele care nu se mai terminau, haosul monetar în care monedele apăreau şi dispăreau haotic, monede care îşi diminuau permanent cotaţiile declarate oficial, atât din cauza falsurilor executate de către diverşi infractori, dar mai ales din cauza falsurilor făcute şi promovate de chiar puterea statală, insecuritatea vieţii de zi cu zi, criza răsăriteană cauzată de expansiunea continuă a Imperiului Otoman către Apus, care a dus la prăbuşirea Imperiului Bizantin, mai apoi la dezastrul de la Mohaci şi nu s-a mai oprit decât în secolul al XVII-lea, pe la sfârşit, cu ocazia Asediului Vienei, toate acestea au afectat extrem de mult viaţa oamenilor în acel Ev Mediu care începea să se numească Renaştere.

O figură extrem de importantă pentru civilizaţia umană a fost împăratul Friedrich al II-lea Hohenstauffen, cel care, fascinat de simboluri, l-a susţinut şi încurajat pe Leonardo Fibonacci să cerceteze şirurile de numere, descoperind frumuseţea şi armonia în domenii până atunci necunoscute. Principala consecinţă a acestor cercetări a fost, în timp, introducerea în viaţa de zi cu zi a utilizării cifrelor arabe în locul celor romane.

Adevărul este că azi ne este aproape imposibil de înţeles cum ar arăta o pagină scrisă cu operaţiuni artimetice efectuate cu cifre romane!

Introducerea cifrelor arabe – şi mai ales a înţelegerii bazei de numeraţie zece – a fost poate cea mai mare performanţă civilizaţională până la apariţia calculatoarelor!

Cred că se poate afirma că în dezvoltarea acestei ştiinţe, a contabilităţii, un rol important au avut şi acei mari specialişti ai finanţelor, acei adevăraţi vrăjitori ai creditului, cavalerii templieri, rămaşi în ilegalitate după capitularea ordinului din anul 1308 în faţa lui Filip al IV-lea cel Frumos, regele Franţei, refugiaţi peste Canalul Mânecii şi adăpostiţi la curtea scoţiană a lui Robert Bruce, cel pe care îl vor ajuta, în bătălia dusă de acesta la Bannockburn în 1314, atunci când, se pare, steagul Beauséant, alb-negru templier, a fluturat ultima dată pe un câmp de bătălie, cavaleri care au pus bazele sistemului de comerţ european, „inventând" coridoare comerciale comparabile cu Drumul Mătăsii, trasee care începeau în Scoţia, treceau prin Ţările de Jos, traversau Burgundia şi Franţa şi din Confederaţia Helvetică se răspândeau înspre Boemia sau către Toscana, Serenissima Republică şi către Statul Papal.

Aceşti cavaleri, oficial până în 1307 şi neoficial mai apoi, în cadrul activităţii economice pe care o desfăşurau, au fost, practic, inventatorii scrisorii de garanţie, al *agio*-ului, al comisionului pentru servicii financiare şi pentru curierat, au utilizat în mod frecvent în documentele lor de expediere confirmarea de primire, au utilizat o mulţime de alte practici pe care astăzi le descoperim surprinzător de actuale şi conforme unei lumi mult mai moderne decât imaginea pe care o avem despre acele vremuri.

→

Știința, parte a culturii

Toate acestea necesitau un sistem de consemnare corectă, validă, pe bază de ceea ce denumim astăzi „documente justificative", sistem de consemnare care să fie suficient de „la vedere", ca să nu dea de bănuit suveranilor sau Inchiziției, dar și codificat, în același timp, ca să nu fie priceput de oricine ar fi ajuns în posesia acelor consemnări.

Era nevoie, prin urmare, de un sistem de consemnare neostentativ, realizat de indivizi competenți, dar care să fie și ei neostentativi, chiar cu riscul de a fi ridiculizați de către cei care nu știau exact cu ce se ocupă! Imaginea contabilului „cu mânecuțe" este o imagine fabricată și întreținută cu abilitate în conștientul colectiv, cu toate că această reprezentare – de funcționar umil – cel puțin astăzi, este foarte departe de ceea ce face cu adevărat un contabil competent, iar în ceea ce privește câștigurile acestuia, fără a fi ostentative, nu sunt deloc de neglijat, cu atât mai mult de disprețuit!

Acest mare pas civilizațional și științific efectuat în evidențierea cu fidelitate a unei realități economice a fost *contabilitatea în partidă dublă,* al cărei părinte, fără îndoială primul teoretician al ei, a fost Luca Pacioli (numit de către unii autori și Paciolo), autorul cărții *Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita,* apărută la Veneția în anul 1494 și reeditată în anul 1523 la Roma, la nouă ani după decesul autorului, prin grija și interesul marelui papă Giuliano della Rovere, rămas în istorie sub numele de Iuliu al II-lea.

Această carte aduna și sintetiza într-un mod enciclopedic cunoștințe de aritmetică, algebră, geometrie, matematici comerciale și financiare, contabilitate și uzanțe comerciale din diverse regiuni ale Peninsulei, din Europa continentală, dar și din Arhipelagul Grecesc și din Cipru, unde chiar după plecarea Ordinului Ospitalier al Sfântului Ioan de Ierusalim sub presiunea teribilă a armatelor turcești, cetatea Famagustei va rămâne încă multă vreme sub suveranitate venețiană.

Și înainte de cartea lui Luca Pacioli a existat o anumită literatură contabilă. Se pot exemplifica lucrări ale lui Como Giovani sau Benedeto Cotrugli, autori care au folosit și au dezvoltat elemente ale contabilității în partidă dublă, dar, fără nicio îndoială, marele organizator, marele luminat, cel care a adunat în norme scrise, logice, și a dat posibilitate de adaptare a sistemului de evidență contabilă la orice secțiune a realității economice a fost venețianul Luca Pacioli.

Contemporan cu multe personalități ale Renașterii italiene și de pretutindeni, Luca Pacioli a fost el însuși un adevărat om al Renașterii. Unii contemporani îl considerau mag, nefiind atât de mediatizat ca iluștrii săi contemporani, dar a creat o operă care a lăsat însemnate urme în istorie. A fost călugăr, meditator, matematician, autor al unor manuale de uzanțe comerciale și financiare, grafician (una dintre cele mai utilizate tipuri de litere, *caslon,* este creația sa) și filosof al vremii sale. A fost cel care l-a învățat matematică superioară pe marele Leonardo DaVinci, acestuia recunoscându-i-se dimensiunea creatoare excepțională abia după terminarea ciclului de pregătire pe care l-a efectuat cu magul venețian.

În mod categoric, însă, cea mai importantă realizare a lui Luca Pacioli a fost elaborarea acestui sistem de evidență contabilă în partidă dublă, bazat pe dubla reprezentare a obiectelor și proceselor economice, cu ajutorul noțiunilor filosofice de *activ* și *pasiv.* Vă invit să meditați puțin asupra corespondenței acestor principii cu principiile Yin și Yang.

Este necesar să mai spun că, de atunci, din 1494, până în prezent, principiile de organizare a contabilității nu s-au schimbat, cunoscându-se doar forme de adaptare la noile realități economice sau la noile mijloace de prelucrare a informațiilor.

Se poate afirma că în tot secolul al XVI-lea lucrarea lui Luca Pacioli a avut o importanță covârșitoare, pentru economie și pentru funcționarea statelor, el fiind citat în lucrările sale de contabilitate de către Wolfgang Maria von Goethe, un alt mare contabil și specialist al finanțelor, ministru al Ducelui de Weimar în domeniul finanțelor și monedei, autor al unui foarte bun tratat de contabilitate, geniu umanist, dar care a rămas în istorie *doar* prin monumentala sa operă literară.

Trebuie spus, însă, că adevăratul inventator al sistemului de evidență al contabilității în partidă dublă este, totuși, necunoscut, istoricii fiind de acord că acest sistem era practicat cu cel puțin o sută de ani înainte ca primele lucrări scrise despre el să apară.

Leagănul contabilității în partidă dublă a fost Veneția, iar patria sa este Italia.

Acest sistem se bazează pe o *cunoaștere ezoterică* a lumii, care a permis dezvoltarea unei viziuni abstracte și dualiste asupra lumii și a realității economice. Această concretizare într-o operă scrisă, riguroasă și definitivă este, după cum am mai spus, marele merit al lui Luca Pacioli, „inventatorul" noțiunilor de *activ* și de *pasiv.* Dar ce sunt și ce înseamnă acestea?

Realitatea economică este privită de Luca Pacioli sub un dublu aspect, sub acela de *mijloc* și concomitent și sub formă de *relație juridică.*

Odată cu acest sistem de evidență, lumea va fi privită ca existență duală, dezvoltându-se noțiunile abstracte de *activ* și *pasiv,* cu ajutorul cărora se vor reprezenta toate aspectele vieții economice.

Autorii, inițiații care au descoperit și au dezvoltat contabilitatea în partidă dublă, au fost adânci cunoscători ai *Tablei de Smarald* a lui Hermes, deoarece întreaga reprezentare a realității exterioare este subordonată exprimării cu ajutorul *primarului, dualului, ternarului, cuaternarului și octalului.*

Să investigăm puțin aceste dimensiuni ezoterice.

Primar, adică lumea care se regăsește îndărătul scrierii cifrate este una, este reală, este întotdeauna cuantificabilă în unități convenționale universale (valoare), capabile a fi înțelese ușor, dar în același timp lăsând posibilitatea mascării aspectelor *delicate* de ochii profanilor, neinițiați în tainele acestui limbaj.

Din această cauză se spune că această știință a contabilității este *prudentă,* utilizează *permanența metodelor* (fiind una și aceeași, în totalitatea diversității formelor pe care le îmbracă, forme dictate de viață, modelând în același timp viața pe care o reprezintă) și respectând *continuitatea activității,* înțelegând prin aceasta că viața este privită în curgerea ei firească pe un orizont previzibil normal (așezare menită să sporească normalitatea într-o epocă deloc liniștită, chinuită de anarhie, război și arbitrar.) „Este adevărat, fără minciună adevărul adevărat."

Dual, adică lumea este în același timp materie, dar și idee. Patrimoniul se află atât sub formă de obiect real născut în urma unor relații abstracte, dar cognoscibile, cât și constituit din relații stabilite între elementele sale materiale. *Activul* va defini în felul acesta patrimoniul economic, valorile economice sub forma lor fizică, concretă, iar *pasivul* va reprezenta patrimoniul juridic, relații în care se află subiectul patrimoniului cu valori care fac parte din activ.

E o ambivalență a reprezentării lumii și a adevărului privit sub multiplele sale fațete, unul și același, deși aparent altul, în viața de zi cu zi. „Ce e deasupra este la fel cu ce e dedesubt; iar ce e dedesubt e la fel cu ce e deasupra: pentru a împlini miracolul unui singur lucru."

Ternar. Simbolul este număr și este din trei cifre, întotdeauna egal cu alte trei și cu un alt simbol pentru a afla în final valoarea. *Contul, socoteala scrisă, ordinea lucrurilor în ordinea timpului* va avea simbolul numeric întotdeauna format din trei cifre desfășurate în analitice pe maximum trei grade sau trei niveluri. Trei sunt elementele fără de care este imposibilă înțelegerea, *activul, pasivul și contul* (conturile în totalitatea și diversitatea lor).

Trei sunt elementele formulei contabile, conturile, egalitatea dintre ele și valoarea realității reprezentate, egalitate simbolică a importanței materiei cu ideea, a materialului cu materialul sau a ideii abstracte cu altă idee abstractă.

În formulă se împletesc *Trei* cu *Doi,* trei termeni concreți (simbol, simbol și realitate valorică cognoscibilă cotidian și comun de oricine) și realitatea egalității abstracte de doi posibili termeni diferiți, uniți doar în planul abstract al simbolismului lumii abstract constituite, pentru a reflecta mai corect lumea vulgară, comună, cotidiană, firească, frustă, concretă.

Trei sunt nivelurile în care se acumulează abstractizarea informației, gradele de sintetizare până la cunoașterea finală: *contul* (socoteala scrisă cu creșteri și descreșteri), *balanța* și *bilanțul.*

Și după cum toate lucrurile provin din UNUL, la fel toate lucrurile au fost create de acest UNIC, prin adaptare.

Cuaternar. Închiderea, finalul, răspunsul se află în *balanță* (două talere, axul principal, *Axis Mundi,* și ordinea egalității care se obligă să o realizeze) în *patru secțiuni,* patru grupări, într-o înghețare a mișcării, în coloane ale *Trecutului, Prezentului, Însumării și Diferenței,* fiecare dintre ele reprezentând creșteri și descreșteri, pentru fiecare cont de activ sau de pasiv (toate singure sau uneori însumate, după principii de ordin calitativ, vor forma *posturile* viitorului Bilanț – *Sinteză a sintezei*). Fiecare coloană va însuma pe fiecare rând al său creșteri și descreșteri, într-un mod personalizat, după cum felia de realitate reprezentată cu ajutorul fiecărui cont ține de sfera *activului* sau de cea a *pasivului.*

La rândul lor, primele două coloane, cea a elementelor *trecute* și cea a elementelor *curente,* reprezintă elemente ale laturii cantitative ale existenței și care prin însumarea lor în coloana *sumelor totale* permite trecerea către reprezentarea calitativă din coloana *soldurilor,* în care calitatea este obținută prin diferența *debitului* și *creditului,* reprezentând în esența lor creșteri și descreșteri ale fațetelor realității obiective reprezentate cu ajutorul conturilor.

Astfel, din împletirea Cuaternarului cu Dualul vom avea reprezentat **Octalul** (de patru ori câte două coloane, de patru ori câte două reprezentări ale aceluiași real aflat în mișcare din trecut prin prezent către suma-trecere către o nouă *calitate,* reprezentare reală, *abstractă și concretă* în același timp, a unei realități înghețate într-un anumit moment, în fapt, ea fiind vie și într-o mișcare continuă din trecut, prin prezent, către un viitor cu un orizont previzibil (cum de altfel am mai spus) și de aceea normal.

Al patrulea – „Soarele îi este tată, luna îi este mamă, vântul l-a purtat în pântec, pământul îi este doică." [...]

Al optulea – „Urcă cu cea mai mare chibzuială de la pământ la cer și apoi coboară din nou pe pământ și strânge laolaltă puterile lucrurilor superioare și celor inferioare. Astfel, dobândi-vei slava întregii lumi, iar întunericul se va depărta de la tine."

(Din *Tabla de Smarald* a lui Hermes Trismegistus.)

Dacă am dori să reprezentăm toate aceste idei cu simbolistica hermetică, vom descoperi *Unitatea* reprezentată ca *punct* (de început și/sau de sfârșit), *Doi* va fi reprezentat cu două linii (simbolul egalității în formula contabilă, simbol forțat, fără legătură cu semnificația semnului în matematică, deoarece în niciun caz simbolurile în cazul unei reprezentări a unui fenomen real nu vor fi egale, egalitatea fiind *un fel de stare de spirit,* o relație abstractă și în niciun caz o stare de fapt, cel puțin în sensul strict reprezentat grafic), *Trei,* reprezentat de triunghi, îl vom descoperi mascat în piramida închipuită a nivelurilor de abstractizare și în viziunea trecerii dinspre trecut prin prezent către acel *odihnitor viitor* cu orizont previzibil. *Cuaternarul* va fi pătratul simbolizând două câte două forțe active și pasive, văzute la rândul lor într-o de două ori dublă reprezentare: de creștere și de descreștere, și de mișcare a informației cuantificate în sumele adunate în conturi, de la un nivel primar al abstractizării către cel secundar, dinspre trecut către viitor, prin acea fixare de *secundă înghețată,* care este prezentul reprezentat de *Balanță. Octalul* este simbolizat de deschiderea generoasă a *Rozei Vânturilor,* Roză-stea, îndreptată către toate punctele cardinale, unind Nord și Sud, Răsărit și Apus, întru minunea punctului – *Punct,* din mijloc...

Luca Pacioli, vrăjitor al ideilor, mag luminat, iscoditor al luminii ascunse în cifre, încifrator al vieții în tărâmul abstract al aritmeticii sublime, tăinuită de simboluri, și-a trăit viața sub *Semnul Ternarului:*

„Trei sunt culmile păcatului: Zgârcenia, Desfrâul și Trufia. În lume sunt trei primejdii: să călărești, să călătorești pe mare și să trăiești sub tiranie; trei sunt culmile dobândirii de iertare: Postul, Milostenia și Rugăciunea; trei sunt culmile penitenței, trei unghiurile Bisericii Luptătoare. Trei sunt vârfurile Triunghiului divin: Pater, Verbum, Spiritus Sanctus." (Luca Pacioli)

Astăzi, o lume întreagă îi folosește știința, lumea este dominată și controlată de știința pe care el a eliberat-o din tăcere, ca să ordoneze existența oamenilor.

Oamenii *nu știu asta,* dar *se subordonează* acestei legi, acestei, pentru ei, *taine.*

Și viața lor depinde în atât de mare măsură de ea!...

Seniori ai culturii

Acad. Alexei SIMAȘCHEVICI

Academicianul **Alexei Simașchevici** este fondatorul școlii științifice în domeniul materialelor semiconductoare de tip II-VI și al heterostructurilor în baza lor. Este autor și coautor a peste 550 de lucrări științifice, printre care 4 monografii și 26 de brevete de invenții.

S-a născut la 27 iunie 1929, în Chișinău. În anul 1947 și-a început studiile universitare, iar în 1952 a absolvit Facultatea de Fizică și Matematică, secția de fizică, a Universității de Stat din Moldova (USM). În 1952-1955 a făcut doctoratul la Catedra de Fizică Experimentală a aceleiași universități. În 1962 susține la Universitatea din Vilnius, Lituania, teza de doctor. În 1967-1969 a predat cursuri de fizică generală la Institutul de Petrol din Algeria. După revenire, reia activitatea didactico-științifică în cadrul USM. Începând cu anul 1969, timp de 28 de ani, a fost șef al Catedrei de Fizica Semiconductorilor, fiind totodată conducător științific al Laboratorului de Cercetări în Fizica Semiconductorilor. În 1979 susține la Sankt Petersburg teza de doctor habilitat în științe fizico-matematice, iar în 1981 i se conferă titlul de profesor universitar. În anul 1989 este ales membru corespondent, în 1992 membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (AȘM), iar în 1995 este ales coordonator al Secției Matematice, Fizice și Tehnice a AȘM și membru al Prezidiului AȘM. Din acea perioadă își începe activitatea științifică în cadrul AȘM, stând la baza formării unui laborator comun al USM și Institutului de Fizică Aplicată (IFA) – de Materiale și Structuri pentru Energetica Solară, activitatea sa în cadrul IFA perpetuând-o până în prezent. Mai mult de 20 de ani a fost președinte, apoi președinte de onoare al Fundației Copiilor din R. Moldova.

În perioada 1985-1990 a fost deputat și membru al Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM, fiind printre persoanele care în august 1989 au votat Legea despre funcționarea limbilor, lege prin care limbii române i-a fost acordat statutul de limbă de stat în Republica Moldova.

Este distins cu titlurile de „Om Emerit" (1996) și de laureat al Premiului de Stat (1983), decorat cu Ordinele „Insigna de onoare" (1986) și „Gloria Muncii" (1999) și cu Medalia „Meritul Civic" (1995).

O zi care a despărțit două suflete

Tatiana ROTARU

În anul 1939, pe când Alexei Simașchevici era în clasa I a Liceului „B.P. Hasdeu" din Chișinău, i-a decedat tatăl, Vasile Simașchevici. Peste un an, după anexarea Basarabiei de către URSS, băiatul a fost înscris în clasa a VI-a a Școlii Nr. 13 din Chișinău (în aceeași clasă cu viitorii academicieni Constantin Sibirschi și Silviu Berejan). În vara următoare, pe 15 iunie 1941, doamnei Ana Simașchevici, mama lui Alexei, contabilă la Direcția de Cale Ferată Chișinău, i s-au propus (ca și altor părinți din această organizație strategică de transport) bilete pentru odihna de vară a copiilor și ea a hotărât să-și trimită fiul de 12 ani într-o tabără pionierească din Odessa. Băiatul ei încheiase un an greu de școală, cu schimbarea programului de învățământ și introducerea limbii ruse în procesul de studii și, slavă Domnului, fusese promovat cu bine în clasa a VII-a.

Cititorul își dă bine seama ce-a urmat: peste o săptămână, pe 22 iunie, a început cel mai groaznic război din istoria tuturor conflagrațiilor mondiale. Copiii nici n-au apucat bine să se obișnuiască cu tabăra că au fost nevoiți, din cauza bombardamentelor aviației fasciste, să plece urgent acasă, la Chișinău. Dar au rămas profund derutați când li s-a comunicat că personalul de serviciu de la Calea Ferată Chișinău a fost evacuat în adâncul țării și că se vor întâlni cu rudele mai târziu.

Copiii au mai rămas câteva săptămâni la Odessa, după care li s-a ordonat să urce în vagoane și au plecat spre Harkov. Spre ghinionul și norocul său, Alexei Simașchevici, ajuns în acest oraș ucrainean, s-a îmbolnăvit de scarlatină și a fost internat într-un spital. Copiii de la Chișinău și-au continuat calea ca să ajungă în spatele frontului, dar trenul a fost bombardat de aviația fascistă – din cei circa 50 de copii au scăpat cu viață unul sau doi, mărturisește astăzi academicianul Alexei Simașchevici. Unul dintre ei a reușit să se întoarcă acasă, la Chișinău, și să le aducă părinților îngrozitoarea veste: copiii lor nu mai sunt în viață, au fost uciși de bombe.

Cât de mult a suferit Ana Simașchevici la auzul acestei vești! Durerea a fost peste puterile ei. În 1944 a lăsat casa pe seama unor cunoscuți și a hotărât să plece la soră-sa, în România. Doar acolo avea cu cine să-și aline durerea sfâșietoare.

Între timp, Alexei, viu și nevătămat, ocrotit de providență, a urcat în tren cu niște militari care se retrăgeau din Harkov. Soarta i-a pregătit însă noi încercări: la o gară a fost reținut pentru vagabondaj și, împreună cu alți copii găsiți pe drumurile războiului, a fost dus la un orfelinat din Tașkent. În acest oraș din Asia Mijlocie, în anul 1944, a absolvit o școală de meserii, devenind mecanic radio, profesie care, de altfel, i-a prins bine în viață. A urmat apoi repartizarea tinerilor la lucru în regiunile eliberate ale Ucrainei. Alexei alege Cernăuții, cel mai apropiat oraș de Chișinău, aflat încă sub ocupație. Acolo a lucrat câteva luni la direcția radiodifuziune și, când i-a fost eliberat orașul natal, i s-a permis să se întoarcă acasă.

Mare i-a fost durerea și tristețea când ușa casei părintești i-a fost deschisă de niște străini. Din fericire, aceștia nu l-au respins, l-au primit în casă și, totodată, i-au adus trista veste că mama s-a stabilit cu traiul în România, fiind convinsă că el, Alexei, nu mai este în viață. L-au podidit lacrimile – după trei ani de chinuri și căutări, o pierduse și pe mamă-sa, se putea spune, pentru totdeauna – nimeni nu știa cu exactitate în care localitate din România se afla.

Ce era să facă? Spre norocul său, acești oameni l-au primit în casa părintească, l-au înscris la Școala Medie Nr. 4 – la cei 15 ani ai săi mai avea nevoie de sprijin și ajutor. Colegi de clasă i-au fost viitorii actori celebri Valeriu Cupcea și Dumitru Margină, din nou Silviu Berejan, precum și Valentin Vitiu, Victor Casian, Alexei Popa, ulterior, doctori în științe. După absolvirea școlii, în anul 1947, a dorit să-și continue studiile în domeniul radiotehnicii și, împreună cu câțiva colegi de clasă, a devenit student al Institutului de Telecomunicații din Odessa. După câteva săptămâni, băieții au înțeles că în condițiile de atunci, într-un oraș străin, nu vor rezista fără susținere morală și materială și s-au întors la Chișinău.

Le-a surâs norocul și de această dată: la Facultatea de Fizică și Matematică a Universității de Stat din Chișinău, deschisă în 1946, erau locuri necompletate și, pe baza abonamentelor la cantina institutului din Odessa, au fost înmatriculați ca studenți. Se mai întâmplau și astfel de minuni pe acele timpuri. Numai peste câteva luni tinerilor li s-au restituit documentele din Odessa. Astfel, Alexei Simașchevici și-a început viața de student al unei instituții de învățământ superior. Soarta l-a învățat să-și asigure singur existența – primea bursă, mai câștiga ceva cu meseria de mecanic radio și lucra ca laborant la Catedra de Fizică Experimentală a facultății. Îl ajutau mult și locatarii din casa părintească. Prin urmare, tânărul se descurca binișor.

La facultate începuseră cercetările în domeniul descărcărilor electrice în gaze sub conducerea conferențiarului Ion Balog, venit la Chișinău de la Universitatea de Stat din Moscova. La aceste lucrări participau cu un deosebit interes și studenții, inclusiv Alexei Simașchevici. Viața căpăta o nouă dimensiune. Era mulțumit de ofertele ei – la învățătură era apreciat cu cele mai înalte note, avea colegi buni, dotați, care cu timpul au devenit personalități științifice marcante – academicienii Victor Kovarski și Isaac Bersuker, profesorul universitar Ivan Burdian de la Universitatea din Tiraspol, Brighita Orenștein, căsătorită Kovarski.

Totul mergea bine, doar acasă, când rămânea între cei patru pereți din camera sa, singurătatea îl sugruma: își amintea cu lacrimi în ochi de cei care i-au dat viață, de copilăria sa alături de părinți, de mama, cea mai scumpă și devotată ființă, care-i lipsea atât de mult. O visa în una și aceeași rochie elegantă de *crepdesin* – frumoasă, înaltă, tandră și cu un zâmbet fermecător. „E în viață oare? Cum o duce? Ne vom mai întâlni vreodată?" – se întreba tânărul. Pe atunci nu putea să spună că avea rude peste hotare. Doar atât își permitea: să dialogheze în gând cu mama.

Dar în viața lui Alexei Simașchevici a intervenit în mod miraculos încă o persoană – Sergiu Rădăuțanu, înscris la Facultatea de Fizică și Matematică după ce-și încheiase serviciul militar de patru ani. Înalt, în uniformă militară, un bărbat matur, frumos în sensul direct al cuvântului și cu același zâmbet cuceritor – Alexei îl recunoscuse imediat. Părinții tinerilor se cunoșteau dinainte de război – tații lor fuseseră profesori de liceu: Vasile Simașchevici preda la Liceul Comercial, iar Ion Rădăuțanu la Liceul „B.P. Hasdeu". Din vorbă în vorbă, Sergiu Rădăuțanu a aflat istoria dramatică a lui Alexei Simașchevici. Ambii tineri rămăseseră fără tați – Vasile Simașchevici, după cum am spus, a decedat în 1939, Ion Rădăuțanu, cunoscut om de cultură din Basarabia, specialist în domeniul literaturii franceze, poliglot, cunoscător a nouă limbi, a fost mobilizat pe front, de unde nu s-a mai întors, s-a prăpădit undeva prin regiunea Krasnodar.

Sergiu Rădăuțanu, care locuia alături de mama sa, Nina Rădăuțanu, și-a încurajat prietenul cu o promisiune: „O vom găsi neapărat pe mama ta, ai să vezi! Mă crezi că o să-și dădăcească și nepoții?!" Alexei Simașchevici îi zâmbi și, deși îi venea greu să creadă în această poveste, îi mulțumi colegului pentru susținere și vorbele de încurajare.

S-au mai scurs niște ani. În 1952, Alexei Simașchevici absolvă facultatea și în același an susține admiterea la doctorat în cadrul USM, unde au demarat primele cercetări experimentale din Moldova în domeniul fizicii semiconductorilor sub conducerea profesorului Mihail Cot. Sergiu Rădăuțanu își continua studiile la facultate. Într-o bună zi, s-a apropiat de prietenul său și i-a comunicat scurt: „Am găsit-o pe mama ta. Iată adresa. Poți să-i scrii. O vom aduce la Chișinău." Astăzi, Sergiu Rădăuțanu nu mai este în viață, ca să ne dea detalii referitor la această întâmplare. Dar, în cazul de față, vedem cum energicul student (și, în primul rând, om de omenie), a avut perseverența și ingeniozitatea necesare pentru a uni două suflete, care practic pierduseră speranța de a se mai revedea.

Doi ani a corespondat Alexei Simașchevici cu mamă-sa, stabilită într-o comună de lângă Craiova. Perioada dezghețului hrușciovist le-a dat posibilitatea de a comunica în acest mod. Doi ani au fost necesari ca Ana Simașchevici să-și perfecteze actele de repatriere, să-și facă bagajele și să ia vaporul spre Odessa. Ironia sorții, orașul care i-a despărțit în 1941, după 14 ani, în 1955, i-a reunit din nou.

S-a adeverit și pronosticul făcut de viitorul academician Sergiu Rădăuțanu: când dna Simașchevici a intrat în casa fiului, l-a văzut pe nepoțelul Andrei, de un anișor. L-a îmbrățișat cu tot focul dorului, adunat de atâta amar de vreme. Peste trei ani i s-a născut și nepoțica Olga. Pe ambii copii i-a crescut cu mare dragoste de bunică și de mamă, creând astfel condiții părinților lor de a se dedica din plin științei și problemelor de serviciu. După atâtea suferințe, Dumnezeu i-a dat o viață lungă dnei Ana Simașchevici – a trăit 95 de ani, ultimii 35 de ani aflându-se alături de fiul său drag.

Nevoia de românism

Un loc unic, numit *acasă*

Nicolae MELINESCU

***În limbajul atât de adânc cufundat** în semnificații universale, exprimate prin armonia sunetelor vocii umane și a diverselor instrumente, muzica a traversat spații și secole purtând în ea valori profunde, eliberate de constrângeri etnice, rasiale sau confesionale. Geniul compozitorilor și al autorilor anonimi a ajuns la sufletele oamenilor prin magia interpreților care au dat semnelor sonore amplitudinea și glasul limbajului universal muzical. Un asemenea mesager al capodoperelor este maestrul violonist **Alexandru Tomescu**, pe cât de tânăr, pe atât de dăruit artei sale. Pregătit pentru marile scene ale lumii, și-a început călătoria artistică în familia sa de muzicieni și la Liceul de Muzică „George Enescu" din București. Au urmat apoi dascălii din Conservatorul din București (1995–1999), Southern Methodist University, Dallas, Texas – Profesor Edward Schmieder (2000) și École Superieure de Musique, Sion, Elveția – Profesor Tibor Varga (2001). După acest traseu inițiatic, a urmat o carieră în plină desfășurare, în care glasul viorii sale le-a vorbit ascultătorilor despre pasiune, entuziasm și frumusețe.*

În cazul meu, în particular, și în cazul soliștilor, al artiștilor interpreți, în general, este vorba de fiecare dată despre o poveste unică, un concurs de împrejurări care sunt de cele mai multe ori irepetabile. N-aș putea spune că numai școala românească mi-a dat sau m-ar fi ajutat într-un anume fel, ci și două persoane în mod cu totul special: mama mea, profesoara Mihaela Tomescu, și maestrul Ștefan Gheorghiu, cu care am lucrat peste 12 ani. Maestrul Ștefan Gheorghiu este unul dintre părinții școlii de violonistică din România, cu rezultate remarcabile atât pe plan național, cât si internațional. Prin clasa mamei mele, în peste 40 de ani de activitate didactică, au trecut foarte, foarte mulți, sute de violoniști.

Perioada de crestere artistică cea mai sensibilă, mai ales pentru un copil sau adolescent dornic să parcurgă treptele afirmării în muzică, în muzica clasică, a fost marcată de restricțiile și impunerile regimului comunist, dominat de cultivarea profesiunilor „grele", cu efecte imediate în economia socialistă planificată. În asemenea condiții, izolarea de marile curente artistice ale Europei, ale lumii interpretative, în general, a fost și o căutare și promovare a capacităților interioare, dar și o restrângere a posibilităților de afirmare.

Până la 13 ani am trăit in comunism. Era foarte dificil să pleci din țară pentru un concurs sau un concert. E destul de greu de făcut o comparație rapidă între cum ar fi fost viața cuiva care ar fi ales să trăiască în România față de China sau New York. Sunt convins că dacă istoria mea s-ar fi petrecut pe cu totul alte meleaguri și aș fi avut șansa de a întâlni acei oameni care m-au marcat, atunci rolul geografiei ar fi fost pur si simplu insignifiant. În ceea ce privește muzica clasică, tradiția de a te bucura de un concert de calitate, există încă multe decalaje pe care România mai trebuie să le recupereze.

Chiar dacă a avut loc o schimbare de regim politic și chiar o reașezare a artelor într-o structură socială mai echilibrată, consumismul, spiritul mercantil au generat alte condiționări împovărătoare pentru mesajul pur al esteticii muzicale. Dificultăților impuse de noua economie de piață, efectivă și în lumea artelor, li s-a adăugat recunoașterea meritelor violonistului Alexandru Tomescu în promovarea limbajului „transfrontalier" al muzicii. Odată cu concertul care a marcat preluarea Președinției Consiliului Uniunii Europene de către Italia, în a doua parte a anului trecut, artistul român a fost decorat cu Ordinul Steaua Italiei în grad de Cavaler, pentru merite deosebite în promovarea culturii italiene. Distincția i-a oferit-o ambasadorul italian la București, Diego Brasol, în numele președintelui Giorgio Napolitano. Dar asemenea momente sunt mai rare decât presiunile zilnice, imediate.

Majoritatea artiștilor sunt bugetari și sunt plasați undeva pe la coada listei, cam pe același palier cu profesorii, pe când în străinătate profesiile din domeniul artistic sunt foarte căutate, de cele mai multe ori și pentru condițiile financiare extrem de generoase.

În peste 30 de ani de activitate concertistică am cântat cu toate filarmonicile din țară, am dat sute de concerte – încă nu am avut răgazul să le număr! „Nu sunt bani" este laitmotivul asociat mereu culturii în România. O parte pozitivă este faptul că, în cei 25 de ani de după Revoluție, spre deosebire de vestul Europei, unde s-au desființat orchestre, în România nu s-a închis niciuna dintre filarmonici, ba, din contră, au mai fost inaugurate alte două sau trei orchestre. Trebuie să ținem cont însă și de un ordin de mărime: în Germania, spre exemplu, erau câteva sute de orchestre și s-au închis câteva zeci, în timp ce în România sunt cu totul 20 de orchestre.

Pentru un viitor muzician ambianța spirituală în care se dezvoltă înseamnă asimilarea unor tradiții și concepții identitare care dezvoltă conștiința de sine, dar și a apartenenței la o comunitate cu o credință, o istorie și valori comune. Într-un asemenea context, pregătirea intensă pentru posibilele succese viitoare înseamnă uneori și sacrificarea bucuriilor mărunte cotidiene. Românismul și-a manifestat personalitatea și prin mitul sacrificiului suprem necesar împlinirii artistice, sintetizat cel mai expresiv prin parabola zidirii Anei de către soțul ei în Biserica de la Curtea de Argeș. Fără a împinge sacrificiile atât de departe, Alexandru Tomescu și-a început cariera concertistică la 9 ani, ca solist al Orchestrei din Constanța, o vârstă foarte fragedă, care ar fi putut impune o anumită rigurozitate dezagreabilă pentru un copil, fie el și dedicat muzicii.

Eu unul nu aș numi pregătirea din anii copilăriei sacrificiu. Nu am senzația că am sacrificat ceva, am făcut doar ceea ce mi-a plăcut cel mai mult și acest lucru a fost – și este – să cânt la vioară. Am avut o copilărie extraordinară: am călătorit foarte mult, am mers pe la tot felul de concursuri naționale, unde îmi făceam de fiecare dată prieteni noi. Aveam în repertoriu concerte pentru vioară și orchestră înainte de a fi împlinit 9 ani, dar părinții mei, ambii muzicieni, au decis să lase lucrurile să evolueze în ritmul lor natural, cultivându-mi, însă, și interesul pentru componistica și școala interpretativă românească. Dincolo de spectaculosul debutului, cu mult mai complex este ceea ce faci ulterior pe termen lung și modul în care te prezinți și prezinți specificul mediului național din care provii. Este foarte important să ai o viziune a ceea ce dorești să construiești și să știi să evaluezi, să știi să dozezi efortul potrivit cu fiecare vârstă. Copilul ar trebui să se poată dezvolta în mod firesc și natural din punct de vedere muzical, chiar si atunci când are o evoluție spectaculoasă și strălucitoare care sparge toate normele.

În mediul internațional, unde competiția cerne valorile cele mai relevante, școala națională, gândirea și simțirea românească în transmiterea mesajului muzical sunt cu atât mai importante în contextul caracterului în egală măsură descriptiv dar și încriptat al compozițiilor clasice. Există anumite elemente individualizate, care construiesc o anumită viziune din componente ale tradiției și culturii românești.

Viziunea mea este într-o continuă devenire. Nu pot spune că la 9 ani știam foarte precis ce voi face peste 20 de ani. Este vorba despre proporțiile de timp specifice fiecărei vârste. Încerc în mod conștient să explorez toate direcțiile pe care le simt interesante, păstrând în același timp însă o proiecție, o idee unitară care se materializează pe termen lung. Este un exercițiu foarte bun pe care încerc să-l aplic nu doar în viața mea profesională, ci și în viața de zi cu zi, extra-muzicală, acela de a avea mereu un plan pe termen lung. Lucrul cel mai important este să știu că după ce mă voi retrage din viața de concert, voi putea lăsa în urma mea o serie semnificativă de înregistrări, care să mă reprezinte 100%.

Palmaresul celor aproape trei sute de concerte și recitaluri în peste treizeci de țări, între care Coreea de Nord și de Sud, Macedonia, Olanda, Filipine, Albania, dar și scene celebre din Marea Britanie, Statele Unite sau Japonia, cele douăzeci de discuri cu înregistrarea celor mai dificile compoziții clasice și moderne constituie un patrimoniu personal care vorbește despre amplitudinea preocupărilor artistului român Alexandru Tomescu. Viziunea sa interpretativă a însemnat nu numai cultivarea calităților de cetățean al planetei, ci și a românismului, a apartenenței la o anumită națiune, la o tradiție în carieră care l-a identificat ca român.

Țin minte că pe la sfârșitul anilor '90, după ce câștigasem concursul Paganini în Italia și aveam numeroase invitații ca să cânt, am stat la kilometri întregi de cozi pe la ambasade pentru a obține vize. Am trecut prin multe situații la limită, în care viza era acordată în ultimul moment, câteodată chiar după ce trecea ultimul moment. Am însă satisfacția de a nu fi ratat niciun concert din astfel de motive. În ziua de astăzi statutul României s-a îmbunătățit și asemenea aventuri sunt deja de domeniul trecutului. Naționalitatea unui interpret are fără îndoială rolul său în conturarea bagajului său de sensibilități sau afecte, însă în cele din urmă contează cine ești și cum te exprimi tu ca artist, nu numai ce scrie în pașaport. Fiecare artist își alege calea. Unii hotărăsc să-și stabilească reședința în străinătate și îi înțeleg pe deplin, alții rămân în România pentru a muta munții din loc. Nu m-am dezis niciodată de România, sunt și voi rămâne român. E un loc care-mi place, pentru că este locul care înseamnă *acasă*, indiferent cât de bine, cât de frumos, cât de civilizat, cât de apreciat aș fi în alt colț al lumii. În cazul meu, casa este România. Cred că artiștii români ar trebui să-și asume acest rol activ de reprezentanți ai țării, pentru că putem și noi o contribui artistic la un capital de imagine pozitivă. De o primire cu totul specială am avut parte în Noua Zeelandă, țară în care astăzi se poate călători fără viză. Am fost invitat să cânt integrala *Capriciilor* de Paganini – este un program pe care puțini violoniști îl pot aborda în concert. Călătoria până acolo, chiar și cu avionul, este epuizantă. Durează mai bine de 35 de ore, aproape două zile de zbor, transferuri, timp de așteptare. La graniță, când au văzut pașaport românesc, mi-au indicat un culoar separat. În naivitatea mea, am crezut că au aflat că am venit să le cânt *Capriciile* și nu știau cum să mă primească mai frumos, să mă trimită într-o sală de așteptare cu muzică clasică. Am ajuns însă pe culoarul pentru cei care erau puricați până în măduva oaselor și te căutau la propriu până în tălpile pantofilor. Ne-au ținut vreo patru ore pe aeroport ca să ne întrebe unde stăm, cine ne-a invitat, care este adresa hotelului, care este strada hotelului, mai rămânea să ne întrebe și numărul camerei. Concertul însă a fost foarte apreciat și am avut cronici excelente.

Prin natura lucrurilor, limbajul muzical este cel mai direct, universal. Nu are nevoie de traduceri, de dicționar, ci doar de trăirea stării emoționale pe care îl creează. Repertoriul maestrului Alexandru Tomescu cuprinde compoziții românești. Unele dintre ele, mai ales cele clasice, sunt piese de succes instantaneu, altele, îndeosebi cele contemporane, se bucură de atenția acordată inovației componistice și interpretative care animă și împrospătează spectacolul universal.

(Continuare la pag. 19)

Sub crugul Eminescului

Contribuții la constituirea „patrimoniului” Eminescu

Marian NENCESCU

Sub îndrumarea directă a lui Dimitrie Vatamaniuc, primul care a cercetat biografia eminesciană prin prisma unor elemente ce transcend în operă (v. *Eminescu și Transilvania*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995, 240 p.), o serie de cercetători locali, de la Jean Dumitrașcu (*Eminescu și Argeșul,* Ed. Argeș Press, Pitești, 2000, 126 p.), la Emil Talianu (*Eminescu și Giurgiu,* Ed. Semne, București, f.a., 135 p. cu ilustr.) sau Ion Filipciuc *(Drumul împărătesc al Poetului,* Ed. Macarie, Târgoviște, 1999, 160 p.) au încercat să pună în lumină o serie de *interferențe* între spiritul eminescian și contextul socio-politic al epocii în care acesta a trăit și a creat, respectiv 1867-1889. Între aceștia, se remarcă, prin hărnicie și tenacitate, teleormăneanul Stan V. Cristea (n. 16 martie, 1950, la Sfințești, Teleorman), inițiatorul, încă din 2000, al manifestărilor periodice desfășurate sub genericul *Zilele Eminescu în Teleorman,* găzduite de unele instituții culturale din Alexandria, Turnu Măgurele și Roșiorii de Vede, dar și al evocărilor anuale cu titlul *Eminescu – omul deplin al culturii românești,* la care au fost invitați, alături de scriitori și critici locali, și o serie de artiști și scriitori cu ascendențe teleormănene.

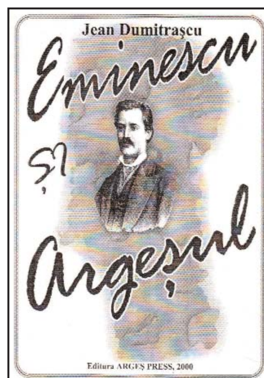
Rodul acestor preocupări s-a materializat în masivul volum *Eminescu și Teleormanul* (ed. a III-a, Ed. Aius PrintED, Craiova, 2014, 590 p. cu pl.), demers început, de asemenea, în 2000, și continuat până azi. Obiectivul urmărit de toți acești istorici, seduși de prezența Poetului în varii spații culturale, îl reprezintă constituirea a ceea ce s-ar numi *patrimoniul Eminescu,* concept teoretic ce însumează înfăptuirile culturale și spirituale ale lui Eminescu, corelate cu receptarea operei sale în epocă și în eternitate. Revendicând trecerea lui Eminescu prin diverse zone ale țării, în speță Teleormanul, Argeșul ori Giurgiu, dar și prin vaste zone transilvane, autorii au căutat în opera sa literară, publicistică și folclorică o serie de legături spirituale cu meleagurile vizitate, dar și cu o serie de personalități locale, prezente atât în viață, cât și în referirile cultural-literare ale creației sale, cu adevărat titanice.

Luând ca referință anul 2000, decretat drept *Anul Eminescu,* putem spune că demersul autorilor menționați nu este singular. Aducând în atenția publică o serie de determinații particulare ale biografiei eminesciene, corelate cu arealul geografic și cultural analizat, putem avansa ideea că fiecare zonă este suficient de bogată spiritual ca să poată concura la constituirea *patrimoniului Eminescu.*

Punctul de plecare al tuturor volumelor menționate îl constituie, evident, „anii de ucenicie” ai lui Eminescu, respectiv perioada 1866-1868, când poetul călătorește de la Blaj la București, urmând traseul, *aproximativ,* Sibiu – Rm. Vâlcea – Pitești – Golești – Găești – București, dar și perioada când, în calitate de sufleor, a străbătut orașele muntene, mai întâi cu trupa lui Iorgu Caragiale (1867-1868), apoi cu cea a lui Mihai Pascaly, cu care a și fost în turneu, inclusiv în Ardeal, în 1868. Evident, Emil Talianu insistă asupra episodului, semnalat și de Augustin Z.N. Pop în lucrarea sa *Pe urmele lui Eminescu* (Ed. Sport-Turism, București, 1978, 80 p.), când Iorgu Caragiale îl întâlneste pe Eminescu în portul Giurgiu, în calitate de „bănicer”, adică răzând cu o bucată de lemn banițele de cereale, fiind adăpostit într-o caretă, și unde îl citea, în gura mare, pe Schiller, în original. Mergând pe urmele acestei întâmplări, Talianu străbate orașul ca un adevărat detectiv cultural, stă de vorbă cu vechi locuitori, încercând să localizeze cât mai strict semnele prezenței lui Eminescu în portul de la Dunăre. În context, este evocată și personalitatea lui Nicolae Droc–Barcian, pedagog și întemeietor de școală publică în orașul Giurgiu, rășinărean de origine și cu care poetul a întreținut relații de „strânsă prietenie”, fiind și coleg la Societatea Culturală „Carpații”, încă de la înființare, respectiv din 1882.

De altfel, ca o mărturie a trecerii poetului prin acest municipiu este și bustul lui Eminescu, operă a lui Corneliu Medrea, ridicat în 1938, prin contribuție publică, în Parcul Alei din localitate. Despre avatarurile strângerii de fonduri pentru acest monument, reprezentativ pentru Giurgiu, depun mărturie doi intelectuali (v. op. cit., p. 59-60), invocați de Emil Talianu în cartea sa.

La rândul său, Jean Dumitrașcu invocă drumurile argeșene ale lui Eminescu, luând ca referință albumul lui Victor Crăciun și Vasile Smărăndescu (*Eminescu pe pământ românesc și în durată eternă,* Ed. Publiturism, București, 1989), constatând că poetul ia cunoștință cu Argeșul pentru prima dată în 1866, iar apoi în 1878, când mai poposește o dată la Pitești, înainte de a ajunge la Florești, unde fusese invitat pentru odihnă, dar și pentru a traduce primul volum din colecția Hurmuzachi. Tot în Argeș locuia la vremea respectivă și Dimitrie Scurei, fost coleg de clasă cu Eminescu la K und K Ober Gimnasium din Cernăuți, devenit învățător la Boteni, localitate din fostul județ Muscel, în 1867, iar, din 1873, profesor la Câmpulung, încheindu-și cariera, după 1898, în calitate de director al monumentalei Scoli Normale din localitate (a decedat în 1929, la Câmpulung). Prietenia lui Eminescu cu profesorul Scurei este notorie, cei doi „luând adesea masa împreună”, iar în acest anturaj este atras și colegul lui Eminescu de la *Timpul,* dramaturgul I.L. Caragiale. Pagini substanțiale scrie Jean Dumitrașcu și despre „relația” indirectă dintre Eminescu și fruntașul liberal Ion C. Brătianu, adversar politic declarat, cu care poartă de altfel un război polemic de durată în *Timpul.* Cu eleganță, istoricul literar argeșean consemnează reacția lui I.C. Brătianu, avută în ședința Adunării Deputaților din 2 aprilie 1888, când fostul prim-ministru, acum căzut de la putere, susține public ajutorul acordat lui Eminescu, sub formă de pensie viageră, plătită de Consiliul județean Botoșani, sub motiv că nu vrea să profite „de ocasiunea de a lovi în adversarii săi politici”.

Nu aceeași atitudine elegantă față de opera eminesciană au avut-o alți doi condeieri argeșeni, respectiv fostul profesor de la Liceul Brătianu, N.I. Apostolescu, cel care scria într-o teză de doctorat, susținută la Sorbona, în 1909, că Eminescu rămâne ce a fost, anume „un romantic covârșit de înrâuririle franțuzismului”, idee cu care, desigur, concurează în analele detractorilor lui Eminescu cu „vestitul” Caion, la rândul său detractor al lui Caragiale. Pe aceeași linie se situează, din păcate, și un critic contemporan, piteșteanul Paul-Cezar Bădescu, cel care a declanșat, în 1998, celebrul „scandal Eminescu”, găzduit de revista *Dilema.* Vorbind despre „provocarea” de la *Dilema,* în care au mai fost „atrași”, între alții, Zigu Ornea, N. Manolescu, Mircea Cărtărescu, Cristian Preda ș.a., Jean Dumitrașcu vede și o parte bună, în sensul că tânărul redactor „dilematic” a publicat și un volum de „polemici, atitudini și reacții de presă”, intitulat chiar *Cazul Eminescu* (Ed. Paralela 45, Pitești, 1999). Concluzia acestui episod este, în opinia Dumitrașcu, de-a dreptul surprinzătoare: chiar în *Anul Eminescu,* respectiv în 2000, Banca Națională a înlocuit chipul lui Eminescu de pe moneda de 1.000 de lei cu chipul lui Brâncoveanu, „probabil pentru a-l feri pe poetul național de alte scandaluri...” (op. cit., p. 35).

Situat pe aceeași coordonată tematică, dar cu un plus de documentare Stan V. Cristea îmbogățeste substanțial *patrimoniul* Eminescu cu o carte cu adevărat „monumentală”, un model de tratare publicistică, construit pe linia deschisă de D. Vatamaniuc. Dacă sursele „primare” de inspirație sunt cele îndeobște cunoscute și deja evocate, respectiv lucrările lui G. Călinescu (*Viața lui Mihai Eminescu,* Ed. Junimea, Iași, 1977), apoi ale lui Augustin Z.N. Pop, Victor Crăciun, D. Vatamaniuc ș.a., iar pentru istoria teatrului Ioan Massoff (*Teatrul românesc. Privire istorică,* E.P.L., București, 1966, 2 volume), Stan V. Cristea introduce în ecuație și unele texte și autori mai puțin frecventați, precum mărturiile lui D. Teleor (*Eminescu intim,* Tipografia Modernă Gr. Luis, București, 1904, 63 p.), Grigore C. Păucescu (*Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu,* Tipografia Wiegand și Săvoiu, București, 1891, 134 p.) etc. Practic, aparatul critic utilizat, care se întinde pe mai bine de 170 de pagini (note bibliografice, bibliografie, indici de nume și localități), rivalizează, cu puține și omenești excepții, cu o adevărată lucrare științifică.

Punctul forte al investigațiilor îl reprezintă interpretarea pe care Stan V. Cristea o acordă „cazului Anghel Demetriescu”, „un uitat”, cum îl numește Ovidiu Papadima, sau mai degrabă „un eminescolog ignorat” (Alexandru Dobrescu). În epocă, a existat opinia că teleormăneanul Anghel Demetriescu ar fi publicat, sub pseudonimul G. Gellianu, în *Revista contimporană,* în 1875, un studiu foarte acid la adresa operei lui Eminescu. Teza identității dintre critic și pseudonimul Gellianu a fost susținută, între alții, și de N. Iorga și G. Călinescu („Indicațiile lui A. Demetriescu despre Eminescu sunt ale unui cretin”, susține Călinescu). Mai aproape de zilele noastre, D. Murărașu și, pe urmele lui, Ion Hangiu, aduc argumente „filologice” în sprijinul tezei că, în acest caz, A. Demetriescu nu ar fi decât un „năpăstuit” (op. cit., p. 205). Mai documentat, dl. Cristea V. Stan constată că, într-adevăr, a existat un anume Grigore G. Gellianu, evident, altul decât A. Demetriescu, și care ar fi locuit la București, având ocupația de „cap” (șef) al Serviciului Contencios de la Eforia Spitalelor. Cum nici adevăratul Gellian(u) nu putea scrie articolul cu pricina, Stan V. Cristea ajunge la concluzia că sub pseudonimul incriminat s-ar ascunde tot un contemporan, respectiv Petre Grădișteanu, colaborator, ca și A. Demetriescu, la *Revista contimporană,* însă mult mai grosolan sub aspect publicistic. Pe aceeași linie se situează și Ion Filipciuc, un alt contribuitor la patrimoniul Eminescu, care analizează criptologic numele (pseudonimul) de Gellianu, ajungând la concluzia că ar aparține lui Grigore H(aralambie) Grandea (*Studii eminescologice,* vol. 9, 2007, pp. 67-143).

Cum „dosarul” Gellianu este departe de a fi epuizat, nu putem decât să constatăm că avem de-a face cu „un pseudonim pentru eternitate”. În aceeași suită a investigațiilor pe tema „Teleormăneni în publicistica lui Eminescu”, Stan V. Cristea aduce elemente de noutate vizând relația poetului cu Grigore C. Păucescu, unul dintre membrii fondatori ai gazetei *Timpul* și primul editor al publicisticii eminesciene, apoi generalul George I. Manu, în a cărui locuință, de pe Calea Victoriei, Eminescu a poposit adesea și pe care l-a admirat nu doar ca om, dar și ca intelectual. În fine, este evocat și Vasile Boerescu, publicist și universitar bucureștean, autor al unei lucrări mai puțin cunoscute, intitulată *Momente din viața lui Cuza Vodă,* pe care Eminescu o va comenta, la 26 februarie 1882, în *Timpul,* în următorii termeni: „Dacă dl. Vasile Boerescu merită deplină crezare, actul de la 11 februarie cată a fi privit chiar mai rău decât s-a făcut până acum” (op. cit., p. 139).

Ca o concluzie la toate aceste studii și investigații publicistice, vom constata că nu există o regiune sau o zonă anume a țării care să-l revendice exclusiv pe poetul național și că orice contribuție nouă – câmpul investigațiilor rămânând practic inepuizabil – nu face decât să se constituie într-un *omagiu necontenit* adus lui Eminescu.

Cu Eminescu în China

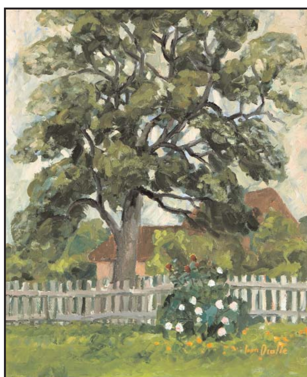
Ion PĂTRAȘCU

În ianuarie 2013, când îmi lansam volumul *Un argeșean prin lume* la Centrul socio-cultural Jean Louis Calderon, mă gândeam cu nostalgie la vizita mea pe Valea Nilului când, ghidat de minunata poezie a lui Mihai Eminescu *Egipetul,* făceam cunoștință cu repere majore ale uneia dintre cele mai mari și mai vechi civilizații ale lumii. Când mi s-a sugerat tema *Cu Eminescu în China*, pentru cenaclul *Colocviile de marțea*, avându-l ca moderator pe scriitorul George Anca, am avut unele ezitări, pentru că nu-l știam pe poetul nostru nepereche drept un ghid la fel de bun și pe Valea Fluviului Galben. Din lecturile mele, reținusem interesul deosebit de care se bucura și se bucură Eminescu în China, unde el a fost asimilat rapid, așa cum chinezul asimilează tot ceea ce este valoros în cultura universală. Spre deosebire de cercetătorii noștri, chinezii au găsit mai multe tangențe între creația eminesciană și reperele de bază ale civilizației lor. Eu, ca amator, nu voi încerca să aprofundez acest subiect, pentru că respect prea mult îndemnul lui Eminescu: *Dacă nu pricepem ceva, să spunem mai bine că nu pricepem, decât să-i dăm o explicație falsă.*

Este adevărat că tema în dezbatere mi s-a părut incitantă. În procesul de documentare, am aflat că Mihai Eminescu făcuse o adevărată obsesie din studierea Orientului, la început Apropiat și Mijlociu, iar mai apoi și cel Îndepărtat, ajungând până la chinezi și niponi. Însă, după opinia unor eminescologi de ai noștri, lui Eminescu i-a fost mai apropiat universul indian al Vedelor, Upanișadelor și Sutrelor budiste. Având acest punct de sprijin, sper să nu forțez nota presupunând că Eminescu era la curent și cu procesul de instalare a budismului de origine indiană (ramura Mahayana) în China, unde se impunea drept unul dintre cei trei piloni de bază ai religiei și filosofiei chineze, alături de confucianism și daoism. Și, mergând mai departe, iarăși am putea presupune că Eminescu va fi aflat că un lăstar al budismului asimilat de chinezi, numit Chan, a trecut în Japonia, unde s-a impus ca religie de stat, sub numele de Zen.

Spiritualitatea chineză, spun eminescologii, a avut unele reverberații și în opera poetului nostru. Luând doar poemul *Luceafărul,* aceștia constată interesul distinct al lui Mihai Eminescu pentru mituri, cu accent pe dualismul zeităților gemelare din mitologia dacică. Ajunși în acest punct, ne gândim la momentul mitologic în care apare lumea chineză, cu cele două forțe inițiale, contrare și complementate, Yin și Yang, care, puse în echilibru, asigură armonia Lumii, atât în Cer cât și pe Pământ. Și la Eminescu se regăsește *acea luptă între două grupe de forțe opuse și complementare* (cum le numea Mircea Eliade), *acel fond dualist arhaic, care a devenit o constantă a gândirii românești, nu doar în reprezentări mitic-folclorice, dar și în creații culte...* – am citat din Lucian Costache: *Mihai Eminescu: Eseuri deschise,* Ed. Tiparg, 2009. Autorul volumului mai sublinia că *teoria contrastelor împăcate își găsește în* Luceafărul *cea mai firească împlinire, nu numai când e vorba de entități distincte, ci și atunci când aceeași entitate se manifestă dual.*

De la bun început, chinezii au văzut în Eminescu pe *românul universal* (cum îl numea Arghezi), încadrându-l, fără rezerve, în rândul celor mai mari lirici ai lumii. În China, pe Eminescu îl găsim în compania renumiților poeți ai Dinastiei Tang (618-907): Li Bai (sau Li Tai-pe), considerat încă cel mai mare poet romantic, și Du Fu, cel care a ridicat limbajul poetic pe culmi inegalabile. Ambii au fost șlefuitorii unei limbi, limba chineză, care s-a constituit timp de milenii în acel pilon cultural central, numit adesea *Marele Zid al civilizației chineze.* Ca și ei, Eminescu, un desăvârșit înnoitor al cadrului expresiv-lexical, a turnat într-o formă nouă o limbă veche și înțeleaptă. Chinezii au descifrat corect gândurile lui Eminescu despre limbă, care după el este însă și *floarea sufletului etnic al românimii* (deci, tot un *Mare Zid,* însă spus în limbaj poetic). Sigur, mai sunt și alte idei fundamentale ale poetului care l-au făcut ușor de asimilat în celebrul Regat de Mijloc, cum se autodefinea China în vremurile trecute. De exemplu, când Eminescu spune că *educația e cultura caracterului,* mergem cu gândul la zicerea lui Confucius: *Natura ne aseamănă, iar educația ne deosebește.* Apoi, este respectul lui față de trecut, exprimat astfel: *Fiecare popor și fiecare epocă stau pe umerii vremurilor trecute* sau *cine vrea să afle adevărul să se întoarcă în trecut.* Coincidență sau nu, aceste convingeri ale lui Eminescu au câte ceva din conceptul milenar chinez privind legătura dintre trecut, prezent și viitor, o adevărată *Sfântă Treime* a civilizației chineze. Ajuns în acest punct, se cuvine să-l citez pe academicianul istoric Ioan-Aurel Pop care, în expunerea de la Academia Română din 15 ianuarie a.c., spunea: *întregul trecut românesc, restaurat de Eminescu în poezia lui, a pătruns în conștiința publică a românilor mai bine și mai profund decât prin toate scrierile istoricilor erudiți la un loc.*

În legătură cu contactul lui Eminescu cu spiritualitatea chineză, Xu Wende, renumit românist, profesor și jurnalist la Secția Română de la Radio China Internațional, sugera recent (în volumul IV al lucrării *Evantaiul celor 10.000 de gânduri: România și China, trei veacuri de istorie,* la care voi reveni în final) că China este pomenită des în *Caietele lui Eminescu,* însă nu se poate ști cu precizie cât de temeinic a cunoscut el filosofia antică chineză. Acest prieten vechi al României crede, însă, că lui Eminescu nu-i era străin daoismul, având în vedere interesul lui pentru cosmogonie, pentru ființa ontologică pe care Lao Tzi (părintele daoismului, n.n.) o numește DAO, respectiv originea tuturor lucrurilor și a Universului. De aceea, conchide Xu Wende, *cele două culturi, chineză și română, par să se întâlnească în* Luceafărul *lui Eminescu.*

Chinezii l-au cunoscut relativ de timpuriu pe Mihai Eminescu. Era la finele anului 1922 când *Societatea chineză pentru studiul literaturii* începe să traducă din scriitorii țărilor din Europa Centrală și de Est, publicând din operele lor în revista *The Short Story Magazine.* Încă din primul număr (10 noiembrie 1922) apar studii despre Slavici, Creangă, Sadoveanu și Eminescu, poetul care era anunțat drept *unul dintre cei mai importanți scriitori contemporani.* Însă, primele traduceri din poezia eminesciană în limba chineză apar în ianuarie 1955, în prestigioasa revistă *Traduceri*, în tălmăcirea lui Ge Baoquan. Poeziile *Pe-aceeași ulicioară, Somnoroase păsărele, Și dacă..., Ce te legeni, codrule, De ce nu-mi vii,* erau preluate din prima ediție rusă a poeziilor eminesciene. Xu Wende, absolvent al Facultății de Filologie de la Universitatea din București, are meritul de a fi tradus primele poezii eminesciene direct din română în chineză. Ele erau *Ai noștri tineri, Criticilor mei* și *Lacul,* publicate în aceeași revistă *Traduceri*, din 1958. În anul următor, Ge Baoquan traduce poezia *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* și o publică în cunoscuta revistă *Literatura universală.* A trebuit să treacă o perioadă de zece ani (ani ai Revoluției Culturale din China) pentru ca același Ge Baoquan să traducă și să publice, în revista *Pădurea traducerilor,* din Nanjing, șase noi poezii ale lui Eminescu.

Prima antologie a operei lui Mihai Eminescu în limba chineză este publicată în anul 1981, la Editura pentru Traduceri, din Shanghai, avându-i ca autori (traducători) pe aceiași Ge Baoquan și Xu Wende, dar și pe doamna Li Ninglai, toți trei devotați poetului nostru național. În amplul său studiu introductiv, Ge Baoquan încadrează poezia eminesciană în contextul istoric-social-cultural al vremii, prezentându-l drept cel mai reprezentativ liric român. O nouă antologie în limba chineză, *Eminescu, poezii și proză literară,* vede lumina tiparului în anul 2003, fiind prefațată de Dan Zeng, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din China. Despre Luceafărul poeziei românești, Zhu Ziqi, poet renumit și membru al conducerii Uniunii Scriitorilor din China, aprecia că *el este steaua luminoasă de pe bolta poeziei universale.* Mai trebuie amintit faptul că Eminescu devine tot mai prezent în enciclopedii, dicționare și istorii literare în China. El este comemorat, an de an, la Beijing și în marile centre provinciale.

Dintre scriitorii chinezi care au îndrăgit opera poetului nostru național, trebuie amintit și Feng Zhichen, fost student al academicianului Alexandru Rosetti, primul chinez care și-a luat doctoratul în filologie la Universitatea din București (1965). Românist pasionat, el și-a dedicat viața, în exclusivitate, studiilor și cercetărilor privind limba și literatura română. El face parte din elita românîștilor care au excelat în punerea în consonanță a sonorităților limbii române din scrierile eminesciene cu tonalitățile limbii chineze. Lucru deloc ușor, dacă ne amintim de spusele lui Tudor Arghezi cum că *lacătul limbilor nu poate fi deschis cu chei străine.* Însă, acești eminescologi chinezi au avut la îndemână cheile potrivite.

Popularitatea lui Eminescu în China depășește, probabil, limitele imaginabilului unui român de rând. Această țară este singura unde, până în prezent, un președinte al său, respectiv Jiang Zemin, îl recita pe Eminescu în limba acestuia. El s-a atașat de Eminescu și frumoasa lui limbă română pe vremea când se afla la un stagiu de specializare în țara noastră (la construcții de mașini). Atașamentul lui față de România și spiritualitatea românească rezultă și din volumul de memorii despre viața și activitatea domniei sale din anii '70-'80 ai secolului trecut, unde, din cele 500 de pagini, 270 sunt dedicate României.

Și, ultima mențiune, dar nu cea din urmă, se referă la apariția, în luna octombrie 2014, a volumului IV al unei minienciclopedii cu titlul: *Evantaiul celor 10.000 de gânduri: România și China, trei veacuri de istorie.* Lucrarea apare la fiecare cinci ani, atunci când românii și chinezii sărbătoresc împreună perioade rotunde de la proclamarea Republicii Populare Chineze și, respectiv, de la stabilirea relațiilor diplomatice dintre cele două țări. La această muncă titanică s-au angajat doi membri ai conducerii Asociației Române de Prietenie cu R.P. Chineză, respectiv, ambasadorul Florea Dumitrescu, președinte, și prof. univ. Ileana Hogea-Velișcu, sinolog, membru al Consiliului Director, împreună cu Luo Dongquan, profesor, jurnalist la Radio China Internațional, expert românolog. Poetul nostru a fost evocat de fiecare dată de reprezentanți de marcă ai culturii chineze. Nu putea lipsi, desigur, Xu Wende, cel care face legătura între Mihai Eminescu și marii poeți ai Dinastiei Tang, despre care am amintit ceva mai devreme. Tot în acest volum întâlnim o emoționantă declarație de dragoste pentru Eminescu a doamnei Ruan Jiafan, diplomat, românist, absolventă a Facultății de Filologie de la Universitatea București: *Foarte repede, Eminescu, Creangă, Caragiale, Vlahuță, Sadoveanu... m-au făcut să iubesc literatura română... După ieșirea la pensie, în anul 1997, România a rămas în adâncul inimii mele și repet, de sute de ori, versurile lui Eminescu:* Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,/ La trecutu-ți mare, mare viitor, *pentru că aceste versuri frumoase reprezintă și sincera mea dorință.*

Calea de mijloc

Antoni Gaudi și arhitectura organică

Cristian COCEA

Am fost întrebat de ce fac coloane înclinate. Am răspuns că din același motiv care-l face pe călător să se sprijine de un baston înclinat. Dacă ar fi fost vertical, nu s-ar putea odihni, sprijinindu-se în el. (Antoni Gaudi)

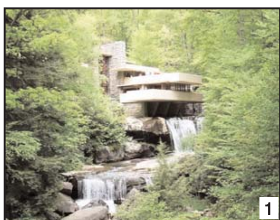
Ce este arhitectura organică? Privite din cer, orașele moderne apar ca niște pete pe fața planetei. Geometrice, orgolioase, ele întrerup continuumul natural, modifică peisajul, schimbă clima, tulbură habitatul celorlalte viețuitoare. Într-o măsură mai mare sau mai mică, așa a fost mereu. Peste veacuri, ziguratul din Ur și clădirea Chrysler din New York ilustrează aceeași filosofie a locuirii. Dar s-ar putea construi și altfel? Probabil că da. Însă, e nevoie de o schimbare de perspectivă. În secolul trecut, anumiți arhitecți, printre care Frank Lloyd Wright, Louis Sullivan sau Le Corbusier, s-au gândit la asta și au creat structuri integrate mediului. Conform lor, designul unei astfel de arhitecturi, numită *organică*, trebuie să se inspire din natură, să fie divers și sănătos. Clădirea „crește", se desfășoară, ca un organism, din interior spre exterior, „curge" și se „adaptează", iar orașul devine o colonie a acestor „ființe" vii. Unul dintre exemplele cele mai cunoscute ale acestei concepții este „Casa Fallingwater" (Fig. 1), ridicată de arhitectul american Frank Lloyd Wright direct deasupra unei cascade. Fațada, construită cu linii verticale, din materiale locale, se confundă cu panta abruptă a râului. Mult mai cunoscută, Opera din Sidney, proiectată de arhitectul danez Jorn Utzon, pare o corabie cu pânzele umflate sau o cochilie de nautil gigantic, ridicându-se din apele portului austral. Și, pentru că a venit vorba despre celebrul melc, să mai amintim proiectul *Nautilus*, aparținând arhitectului mexican Javier Senosiain, o casă cu interioare ovale și scări în spirală, ca și când ai trăi într-un melc (Fig. 2).

Un atent observator al naturii. Totuși, cel mai cunoscut adept al arhitecturii organice este un catalan – Antoni Gaudi (1852-1926). La apogeul secolului al XIX-lea, tânărul arhitect ridică în Barcelona câteva clădiri emblematice. Revendicându-se din Art Nouveau, împrumutând elemente neo-gotice și orientale, folosind tehnici și materiale specifice artizanilor, Gaudi pune bazele unui stil nou, inconfundabil – „Modernista". Forme fluide, linii curbe, culori vesele, o filosofie a integrării habitatului urban în natură. Succesul n-a venit ușor. Fiu al unor fierari din Baix Camp, provincia Tarragona, micul Antoni a avut o copilărie chinuită. A fost lovit, încă de la cinci ani, de o formă gravă de reumatism, ceea ce l-a ținut la distanță de ceilalți copii. Vegetarian convins și catolic fervent, obligat să facă lungi plimbări prin natură, pe spinarea unui măgăruș, a devenit de timpuriu un observator al naturii și al formelor ei. „Geometriile copacilor mi-au inspirat hiperboloizii și paraboloizii", spunea Gaudi. Primele proiecte au fost felinarele concepute pentru Reial Plaça din Barcelona, chioșcurile de ziare neterminate Girossi și clădirea Cooperativa Mataronense Obrera (Cooperativa Muncitorilor din Mataró). Apoi, cu prilejul Târgului Mondial din 1878, i-a câștigat atenția unui mare industriaș catalan, Eusebi Güell, care îi va deveni prieten și finanțator pentru tot restul vieții.

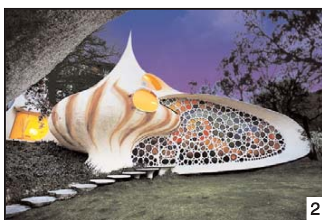
Pentru el, Gaudi va proiecta pivnițele de vin Güell, pavilioanele Güell, Palatul Güell, Parcul Güell și cripta Bisericii Güell Colonia. Eusebi Güell, aristocrat și francmason, îl va prezenta pe Gaudi și altor clienți. Astfel, arhitectul modifică peisajul barcelonez, operele sale precum Casa Battlo sau Casa Mila intrând în patrimoniul UNESCO.

Misterul Șirului lui Fibonacci. Primul contact cu arhitectura lui Gaudi îl șochează pe privitor. Nicio linie dreaptă, niciun unghi – totul curge, inclusiv lumina, alunecând pe solzii fațadelor. Casa Mila (Fig. 3), sau „Cariera", cum îi spun barcelonezii, pare o faleză găurită, Casa Battlo (Fig. 4) e un monstru acvatic, ridicându-se din adâncuri. În Parcul Güell, clădirile sunt de turtă dulce, iar printre ele se odihnesc salamandre uriașe și dragoni. Pentru unii, impactul e prea mare – nume celebre, precum George Orwell, au refuzat să accepte originalitatea lui Gaudi. Apoi, mintea începe să înțeleagă, recunoscând. Există frumusețe aici, haosul e aparent.

Formele au crescut organic, curbele sunt spirale logaritmice. Peste tot poate fi intuit *șirul lui Fibonacci*. Studiind creșterea populațiilor de iepuri, celebrul matematician italian a descoperit o lege a creșterii naturale, descrisă de șirul următor: 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13…, mai precis, $F(n) = F(n-1) + F(n-2)$, cu $n > 2$. Cu alte cuvinte, fiecare membru al șirului este o sumă dintre „tatăl" și „bunicul" său! Și, cel mai interesant, raportul dintre doi termeni consecutivi ai șirului converge spre un număr irațional, 1,61803..., care i-a făcut pe pitagoreici să-și smulgă părul din cap.

1

2

3

4

Imposibil de cunoscut până la ultima zecimală (are o infinitate!), acest număr, denumit „Phi" sau „Numărul de Aur", se regăsește peste tot în natură, reglând creșterea. Cochilia unui melc îl conține (este raportul dintre înălțime și lungime), valurile mării iau forma spiralei lui Fibonacci, semințele florii-soarelui se așază după două spirale ale lui Fibonacci, la fel solzii de pe aripile fluturelui...

Gaudi știe asta – ceramica sa nu e plasată întâmplător, nici pereții nu sunt mai aplecați decât trebuie! Și spune: „A crea ceva constă în a-ți pune propria lege în acord cu Legea Creației. Creația continuă și Creatorul se servește de creaturile lui. Cei care studiază legile naturii, intenționând să le folosească în propria creație, colaborează cu Creatorul. Originalitate înseamnă întoarcerea la origini."

Arhitectul lui Dumnezeu. În 1882, Antoni Gaudi începe marele său proiect – catedrala Sagrada Familia. Supranumită *Templu Expiatoriu,* adică sacrificial, Sagrada Familia este o bazilică uriașă, ridicată integral din donații private (Fig 5). Treizeci de ani îi dedică arhitectul, până la moartea sa din 1926. Doarme și locuiește în catedrală, ca un pustnic. Desenează sute de schițe uluitoare, experimentează rezistența structurilor cu machete, imaginează elemente organice, care se îmbină încet-încet. Rezultatul e unic – Sagrada Familia nu poate fi comparată cu nimic. Este o pădure împietrită, care-și unește frunzele în bolți organice. Turlele seamănă cu conurile pinului. În vârf râde floarea-soarelui. Contraforții sunt reduși la minimum, eforturile fiind preluate de structuri minerale, ca niște lăstari. Vitralii bogat colorate luminează blând. Edificiul crește și după moartea creatorului – nici Războiul Civil, nici dictatura lui Franco nu l-au putut opri. Recent, papa Benedict al XVI-lea a sfințit catedrala și Vaticanul se gândește să-l treacă pe Gaudi în rândul sfinților. Și n-ar fi nicio exagerare. Dincolo de anii de asceză, arhitectul a murit ca un martir, în urma unui accident rutier, într-un spital al săracilor. Opera sa rămâne, făcând minuni în inimile celor care-i calcă pragul. Se estimează că Sagrada Familia va fi gata în 2026, la un secol de la moartea lui Gaudi.

Cuvintele lui Gaudi. În încheiere, să-i dăm cuvântul marelui arhitect catalan, așa cum le-au notat contemporanii:

Arhitectura este punerea în ordine a luminii.

Clopotele sună mai bine cu cât sunt mai vechi. În amurg, vocea bronzului care moare se întâlnește cu apropierea sfârșitului zilei. Asta se cheamă melancolie!

În natură, nu există coloană verticală – singurul lucru de studiat este gradul de înclinare pe care îl putem pretinde.

Sagrada Familia este un templu expiator – se hrănește din sacrificii (donații și bilete de intrare). Este o operă care stă în mâinile lui Dumnezeu și în voința poporului. Clientul nu se grăbește. Providența, nu arhitectul, conduce lucrarea.

Stejarii seculari cresc greu, un an friguros poate întrerupe creșterea. În schimb, trestiile cresc foarte repede, până când le doboară vântul.

Sărăcia întărește eleganța. Bogăția este complicație. Sărăcia mijloacelor este providențială. Ea îmi permite să mă ocup de fiecare aspect, fără a cădea în repetiții industriale. Încetineala forțată permite o mai mare acuratețe (perfecțiune).

5

Templul este așezat în Centru – în mijlocul orașului, al câmpiei catalane, la egală distanță de munte și de mare.

Fațada Nativității exprimă inocența și bucuria vieții. Clopotnițele se termină cu atributele episcopale și cu *Gloria in excelsis Deo.* Sunt dedicate apostolilor Barnaba, Simon, Iuda și Matei. Portalurile sunt dedicate virtuților teologale. Caritatea în centru, la dreapta Credința, la stânga Speranța.

Fiecare găsește în Templu ceea ce caută. Țăranii văd cocoși și găini, oamenii de știință – semne zodiacale, teologii – genealogia lui Isus. Explicația nu o înțeleg decât cei avizați și nu trebuie să o vulgarizăm.

Fațada Patimilor aș vrea să înfricoșeze. Pentru asta, sunt gata să sacrific însăși construcția, să rup arcurile, să tai coloanele, pentru a face înțeleasă cruzimea sacrificiului.

Fațada Patimilor am conceput-o în 1911, când eram grav bolnav, aproape mort. Convalescența a fost lungă – un călugăr îmi citea din Ioan al Crucii. Treptat, spiritul mi s-a întărit și am pus pe hârtie planul portalului. În contrast cu cel al Nativității, acesta e dur, gol, ca făcut din oase. Dacă aș fi început cu această fațadă, oamenii ar fi bătut în retragere.

Fațada Gloriei va rămâne pentru generațiile următoare.

Interiorul Sagradei Familia sugerează pădurea, o asemănare care s-a impus, fără să o fi căutat neapărat. Decorațiunea bolților se va compune din frunze, printre care se vor zări păsările de pe pământul nostru. Pilonii naosului principal vor fi formați din palmieri, arbori ai sacrificiului și ai gloriei.

Dialoguri esențiale

De vorbă cu Paula Romanescu

Maruca PIVNICERU

*Doamnă **Paula Romanescu,** sunteți o poetă de limba română și franceză; am citit cu încântare poeziile dumneavoastră pline de sensibilitate, în ediții bilingve româno-franceze, din perioada 1995-2001; de ce atât de târzie apariția?*

– Noțiunea de „târziu-devreme" nu are nicio relevanță în stabilirea valorii/nonvalorii unui scriitor; poate doar dacă acesta s-ar numi Arghezi, care, așa cum știe orice „trecător" prin școala românească de învățătură, a debutat în volum la 47 de ani; sau Baudelaire, care, la 46 de veri, își încheia „călătoria" sub cerul lumilor; ca să nu mai amintim de acel adolescent-meteor numit Arthur Rimbaud, care...

– Acestea sunt excepții, desigur...

– Cam pe acolo am visat eu să ajung... într-un foarte îndărătnic *festina lente.*

– Și astăzi socotiți că ați ajuns? Aveți 10 volume de poezie apărute.

– O, până departe e încă drum lung... Compensez întârzierea în a vesti „Exist!" cu obișnuința de a mă deștepta în fiecare zi foarte devreme, așa cum făceau bunicii și părinții mei „de din vale de Rovine", când porneau de cu zori la muncile cerute de rotirea anotimpurilor peste ogoare... îmi place liniștea de dinainte de zori, liniște pe care abia de mă-ndur s-o sfâșii cu foșnetul de frunză căzândă al filei albe, care se lasă maculată de scris cu o îngerească răbdare.

– Distihurile dumneavoastră din elegantul volumaș Dialog, *apărut în 1999 la Editura Alcor, sunt gândite chiar ca un dialog cu „Cel Făr' de 'Nceput"?*

– Nu l-am gândit astfel, dar sufletul nu prea ține seama de gândul-rațiune și astfel s-a ivit un joc de-a v-ați ascunselea cu umbra și lumina care suntem chiar noi. Dialogul Om-Dumnezeu e învelișul unei mai adânci căutări de sine, la care am vrea să ajungem cu mintea, pe care am vrea să nu o tulburăm când apele sufletului prind a răsfrânge un fir de lumină.

– „Aș vrea cu-ntreaga-mi minte să cred neabătut/ Eu ți-am dat suflet totuși, făptură chip de lut..."

– Vedeți ce simplu ne putem înțelege, doamnă Maruca Pivniceru? Dar ce stranie bucurie să-mi aud versurile rostite de altcineva... În vremea noastră, cititorii au devenit o categorie infimă și poate tocmai de aceea atât de prețioasă, rătăcită prin marea masă de vorbitori veniți târziu la apelul lui Heliade, acel „cărturar de seamă și-atât de cumsecade", care, în loc să-i pună la carte, i-a pus să scrie fară să le și impună ca mai întâi să treacă măcar prin gramatica limbii române cu ochii deschiși și abia apoi să se întrebe dacă au cu adevărat ceva de spus...

– Dar dumneavoastră o faceți; în volumul N'insistez plus *(Ed. Helicon, 1997) chiar vă întrebați în „avant-propos" dacă ar mai fi nevoie de un nou glas în „corul lumii"...*

– Vedeți, eu prin gramatica limbii române chiar trecusem (și nu la plimbare), lecturile mă dedulciseră la un fel de... *la musique avant toute chose* și, deopotrivă, la o aleasă arhitectură a frazei purtătoare de idee. Când am socotit că aș putea cuteza să-mi înscriu numele pe o carte, o singură temere mă mai încerca: ce-o fi vrând să însemne acea paranteză care închide niște cifre însoțitoare numelui celui care, întredeschizând ușa din regatul cuvântului, se și crede (măcar un pic) nemuritor? Dar am găsit soluția să-mi înving teama de amintita paranteză: eu am deschis-o doar...

– Sunteți o redutabilă traducătoare în și din franceză.

– Ce-o fi vrând să însemne „redutabilă"? Vine poate de la redută... Da, sunt zi de zi „pe redută" dar nu opun rezistență cuvintelor venite din alt grai, dimpotrivă, le întâmpin cu toată bunăvoința și le împrumut strai nou din limba care a rotunjit în cântul lumilor cel mai frumos cuvânt – dorul și, din limba dorului, traduc în limba lui Verlaine și, uite-așa, am ajuns la peste 40 de volume de traduceri între care aș aminti doar câteva: Eminescu – *Passe le temps, vienne le temps!,* Blaga – *Si la mort n 'existait pas,* Arghezi – *Entre la prière et la malediction,* Caragiale – *Une lettre perdue,* mini-antologia *Flori rare de poezie franceză* (I-II), *Univers poetic francofon* (I-III), *Anthologie de poésie roumaine – Poètes, vos papiers,* Omar Khayyam – *Rubaiate,* Apollinaire, Paul Verlaine, poeți români contemporani, precum și traduceri de piese de teatru: *Donna Juanna* de Anca Visdei, pusă în scenă la Teatrul de Stat din Oradea (1995), și *Până la capăt* de Franchise Dorin, înregistrată la Societatea Română de Radio (1996).

– Cred că este imposibil să traduci versuri fără să fii poet!

– Așa se cam cuvine. În poezie nu poți veni cu cenușiul prozei, nici cu dizarmonia din cuvânt, nici cu exactitatea rigidă a zicerii. Poezia are legea ei. Ține de ordinea curgătoare a respirării. Traducătorul de poezie devine una cu autorul, se deprinde a trece asemenea acestuia prin mica bijuterie cântătoare însușindu-și-o și redând-o cititorului întreagă, ca și cum ar fi fost dintotdeauna scrisă chiar așa cum a descoperit-o el. Iată, de pildă, pentru „copilul hrănit cu hărți și stampe" care voi fi fost, primul meu Baudelaire... vorbea limba lui Alexandru Philippide. Și astăzi sunt convinsă că nicio altă traducere a *Florilor răului* n-o poate egala pe „aceea".

– În ceea ce vă privește, nu numai traducerile, dar și prezentarea volumelor este deosebită. Mă refer în special la formatul mic al Rubaiatelor *lui Omar Khayyam traduse de dumneavoastră, cu ilustrații de Cătălin Nedelcu și, respectiv, Georges Dumitresco, la* Cugetările *pline de înțelepciune în care descoperiți sensuri noi vechii povești cu numele de viață, oferind cititorilor motive de meditație pentru clipele de singurătate, când sufletul tânjește după adevăr; la* Catrenele *dumneavoastră, îmbinare de rigoare și vis. Ilustrațiile sunt la rândul lor întregitoare de sensuri. Cine sunt ilustratorii?*

– Cătălin Nedelcu este un tânăr pictor format la Școala de artă românească, Georges Dumitresco este românul medic, poet, pictor, care a găsit în Elveția o a doua patrie, înnobilându-și existența, așa cum mărturisea (spunea că, vai, nici cu el timpul nu a mai avut răbdare!), cu o „fărâmă din veșnicia dumnezeiască", contopind pe o paletă infinită de culori propriile reflecții și viziuni spre a ni le dărui cu generozitate; expozițiile sale, apreciate în întreaga Europă, sunt un adevărat festin de frumusețe și emoție artistică.

– Aveți o fiică, Adina Romanescu, graficiană și pictoriță de mare talent și originalitate și care a făcut ilustrații în tonuri rafinate de alb-negru la mai multe dintre volumele dumneavoastră, printre care Hypocrite poète, mon semblable, mon frère *și extraordinara prezentare a volumului bilingv, selecție din lirica lui Guillaume Apollinaire, intitulat de dumneavoastră* E corn de vânătoare amintirea, *și antologia bilingvă de poezie din închisori* Où sont-ils ceux qui n'existent plus?, *în care găsesc că ilustratoarea s-a întrecut pe sine.*

– Da, fie-mi îngăduit să mă mândresc cu cea mai prețioasă „creație" a mea, pictorița/graficiană/ profesoară, absolventă a Academiei de Artă „Nicolae Grigorescu" din București (promoția 1998), cu un masterat în Istoria Artei (1999) și, mai apoi, o bursă de studii postuniversitare în Egipt, pentru ca în anii 2002-2003 să obțină o catedră de asistent la Departamentul de Artă din Sibford School, în zona marelui centru universitar de la Oxford. Revenită în țară, ocupă în prezent un post de profesor de Arte Vizuale la Liceul „Nicolae Iorga" din Capitală.

– Îmi amintesc de dubla lansare de carte la Muzeul Literaturii Române: Charles Maurras, Amanții din Veneția, *Ed. Doroteea, cu superba copertă realizată de fiica dumneavoastră, și* Însorit regat, *volum bilingv, român-francez, poeme proprii, apoi, tulburătoarea antologie* Unde sunt cei care nu mai sunt?, *tot bilingv, cu ilustrații semnate Adina Romanescu și altele.*

– *Amanții din Veneția,* da... este povestea iubirii dintre George Sand, scriitoarea care a egalat și depășit în notorietate pe mulți dintre contemporanii săi, ale cărei extravaganțe nu erau atinse decât de răvășitoru-i talent, și Alfred de Musset, poetul răsfățat al protipendadei pariziene de pe când Romantismul era în floare, care a creat numai atâta timp cât ea i-a fost aproape în gândul care le-a fost zbor și cătușă până la capăt. *Însorit regat* cuprinde poezii cu formă liberă, catrene și poeme tanka. *Unde sunt cei care nu mai sunt?,* ei, asta e altă cumplită poveste...

– Sunteți singura poetă care abordează acest gen de poezie în România? Mă refer la poeme haiku, tanka. Poate și exemplificați.

– Nu, nu sunt singura, sunt unul dintre creatorii români de poezie în stil japonez, tehnică poetică în care natura e parte integrantă a emoției artistice, dar și timpul-anotimp și acel ceva care, „răstimp de o clipă", își clamează dreptul de a fi unic, irepetabil. Și ar mai fi „corsetul" de silabe care compun (ar trebui să compună) poemul: 5-7-5 pentru haiku și 5-7-5-7-7 pentru tanka. Să exemplificăm: „Floarea soarelui –/ atâtea aureole/ și sfinți nicăieri" sau „Frunză-n cădere/ gheara pisicii prinde/ umbra zborului" (pentru haiku), iar tanka: „Mlădie viespea/ paingul o-nveșmântă/ în strai de lună/ vesel corul de greieri/ să trăiască mireasa" sau „Cărări în palmă/ destinu-mi dă de veste/ de-o trecere/ nu mă grăbesc s-o aflu/ mă va ajunge sigur"...

– Ei, da, fiecare cultură cu specificul ei. Ați fost mulți ani în conducerea Ligii de Cooperare Culturală și Științifică România-Franța, înființată în ianuarie 1990, mai exact, președinta Secției de Studii Literare și Traduceri. Ce acțiuni ați inițiat?

– Încă de la înființarea LCCS România-Franța au fost inițiate numeroase acțiuni, în primul rând culturale, prin care am încercat să afirmăm francofilia românească, cea care a precedat cu câteva secole francofonia, care din anul 1993 a inclus și România printre țările în care limba franceză se vorbește având statut privilegiat, mai cu seamă în procesul instructiv. Să nu se uite (cum am putea?) aportul creatorilor români la marea zestre de cultură și artă a omenirii. Și de n-ar fi fost decât trei – Brâncuși, Cioran, Ionesco... Dar lista este mult mai bogată.

Dintre acțiunile împlinite de liga noastră: publicare de cărți în traducere în/din limba franceză și română, recitaluri de poezie și muzică, expoziții de artă itinerante, lansări de carte, întâlniri cu personalități ale culturii franceze și române etc

– Mai credeți că e posibil ca tineretul, bombardat cu filme de violență primitivă și sex deșănțat, să se întoarcă la tandrețe, la armonia delicată a versurilor care reflectă iubirea gingașă și idilică, sau e prea târziu, răul e prea avansat?

Din întâlnirile avute cu cititorii de toate vârstele și, cu precădere, cu adolescenții aduși cam cu arcanul de profesorii lor (după cum lăsa să se „traducă" mersul lor un pic prea legănat) și care, pe măsură ce erau conduși prin landul de frumusețe al poeziei adevărate, uitau să mai clipească, având pe chip un soi de lumină de care nici măcar nu știau că poate exista și pentru ei, am înțeles (deși știam bine) ce mare și nealterată este nevoia de puritate pentru om, chiar atunci (sau mai ales) când primitivismul pare să-și încordeze struna întru violență și vulgaritate.

Da, cred în puterea cuvântului, cred în forța poeziei de a modela suflete, cred în frumusețea și candoarea surâsului ca izbândă omenească asupra fiarei care nu știe decât de rânjet!

Cărți și autori

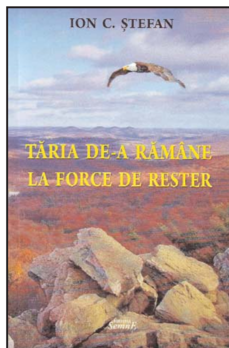

Poezia lui Ion C. Ștefan sau tărâmul luminii

Maria VAIDA

La force de rester/ Tăria de-a rămâne este titlul sugestiv al recentului volum bilingv de poezii (Ed. Semne, București, 2014, versiunea franceză de Ecaterina Chifu, Cuvânt înainte de Victor Gh. Stan) semnat de Ion C. Ștefan, autor originar din Aref, Argeș, coleg, vecin și bun prieten cu iubitul nostru poet clujean, Horia Bădescu. Scriitor prolific, Ion C. Ștefan a publicat peste 30 de volume: nuvele, povestiri, eseuri și versuri, maxime și cugetări, ivite din incandescența arderilor interioare ale eului său creator. Tot de acolo vine desigur și tăria de a rezista și a rămâne aici, printre minunile lumii, idee enunțată încă din titlu de către talentatul și sensibilul nostru poet, a cărui imaginație zboară peste întinderi marine, ca un pescăruș uriaș, apropiindu-se ușor de țărm, dar încă nepregătit de popas, pentru că esența sa este zborul, iar aripile sunt atotcuprinzătoare. În sensul acesta, imaginea de pe coperta I vorbește de la sine: și stânca și solul și marea albastră, pasărea care planează în înalt, pinii și dealurile din depărtare… iată elementele cadrului natural care fixează toposul imaginat de poet, iar peste toate adie cântecul iubirii, statornicit pe acest tărâm mirific al luminii. Pentru că poezia lui Ion C. Ștefan semnifică un tărâm al luminii eliberat prin cuvânt, unde iubirea reprezintă o lege universală, o zeiță, iar iubitul devine un pictor de cuvinte: *Trupul tău – ca o pasăre-n zbor,/ Subțiindu-se pentru trecerea iubirii,/ În tresăriri astrale, peste pulberea de stele/ Care mai luminează gândurile mele./ Sărutul tău, o revărsare de miere fierbinte/ peste buzele mele arzând,/ Privirile – transferându-mă într-o altă stare,/ Ale cărei bucurii abia acum le culeg./ O, clipă a dăruirii, binecuvântată,/ Pe care nu te voi uita niciodată –/ Clipa împlinirii tale de fată,/ Îmbrățișarea ta încătușându-mă pentru totdeauna,/ Al tău captiv, pe veci, cu trupul și cu gândurile mele,/ O, zeiță, n-am crezut că ești atât de puternică/ Încât, pentru totdeauna, să mă robești!* (*Portret*, p. 64).

În conținutul ideatic, scriitorul operează cu adevărate concepte filosofice, cum ar fi eternitatea, infinitul, adevărul, visul, sufletul, timpul, astrele ș.a. În planul existențial al trăirilor din care izvorăște tăria eului liric se împletesc aspecte ale frumuseții inefabile din lumea creată de autor, cea care conturează și ființează în inimile perechii de îndrăgostiți, adusă nouă prin poemele din volum. Sufletul îndrăgostitului este mistuit de setea de puritate, de setea de lumină, așezate blând pe bolta din suflet, prin farmece sau descântece de dragoste, împletite prin labirintul timpului într-un joc al iubirii care pavează drumul spre rai unde răsună chemarea iubirii rostită de femeia–cânt, de pasărea liră ori de însăși pasărea iubirii.

Din toate ideile filosofice și conceptele afective rezultă inerent *tăria de-a rămâne* în cuplu, dar și *tăria de-a învinge timpul* prin iubire. Și, în amurg, la năvala toamnei sau în asfințit, eul liric se trezește din vis și planează în ultimul zbor ca un *șoim peste prăpăstii,* vegheat din înalt de angelicul portret al iubitei, deoarece, în lumea imaginată de poet se întrevede, omniprezentă: „ca o carte deschisă, iubirea", după cum rostește poetul în poemul cu titlu identic: *Ca o carte deschisă, iubirea... Cum s-o citesc/ Cu privirile, cu obrajii, cu degetele cuprinzându-te?/ Ca o carte deschisă, iubirea înmugurind/ În trupul meu, de parcă întineresc.../ O, Doamne, cunosc basmul cu Făt-Frumos/ Și apa vie – cea mai teribilă fantezie,/ Pe care am visat-o, încă din copilărie./ Dar eu nu sunt Făt-Frumos – și nici apă vie/ Nu am de unde să beau (nu se găsește/ Decât la Porțile Raiului tău,/ Păzite cu strășnicie de Sfântul Petru)./ Iar eu, neintrând încă în Rai, am rămas/ La Porțile Speranței – îmbătrânind/ În această carte deschisă iubirii din urmă/ A inimii mele; o singură speranță/ Mai am: că, scriind despre tine,/ Iubito ideală, nu voi fi uitat niciodată...* (p. 160).

Din poemele volumului se simte o adiere romantică, parfumată, de flori primăvăratice, suave ca într-un Eden al iubirii. Calmul, frumusețea, seninătatea și iubirea sunt cele care plutesc în aerul rarefiat al înălțimilor agreste ale poemelor, iar de acolo vine tăria de-a rămâne și tăria de-a învinge. Rătăcind prin labirintul timpului, în ludic sau în oniric, poetul este un Orfeu care caută mereu drumul spre ieșire, alături de o Euridice, femeia ideală, iubita, ridicată la rang de zeiță omnipotentă, căreia sufletul poetului i se închină. Deschiderea spre universalitate se realizează prin traducerea în limba lui Ronsard sau Baudelaire a poemelor, realizată de către Ecaterina Chifu. Traducerea este fidelă textului liric, nu pierde esența ideilor și contribuie la îmbogățirea textului poetic, chiar în cazul unor subtilități de limbaj sau a celor mai fine trăiri ale sufletului. În felul acesta, dorul românesc, iubirea pentru femeia ideală sunt proiectate pe marea boltă a poeziei universale de dragoste; frumusețea poemelor sporește prin versiunea în limba franceză, traducătoarea păstrând muzicalitatea interioară a poemelor, fapt rar întâlnit la traducătorii de azi. Colaborarea celor doi, autor și traducătoare, este în folosul poeziei, lărgind sfera posibilor lectori.

(Urmare de la pag. 14)

Muzica românească este foarte apreciată, foarte gustată, evident, atunci când este bine cântată. Enescu este și va rămâne *best-seller*-ul, exponentul numărul unu și recunoscut ca atare. Recent, am cântat *Sonatina* de Dinu Lipatti, am cântat Tiberiu Olah, Doru Popovici sau Dumitru Capoianu. Foarte mulți compozitori care în majoritatea cazurilor sunt în primă audiție pe scenele din străinătate trezesc entuziasmul publicului tocmai pentru că este vorba de o muzică proaspătă, care nu le este atât de familiară. În străinătate se cântă mult mai multă muzică nouă. Filarmonicile au în repertoriile lor selecții mult mai îndrăznețe decât cele din România.

La noi, de cele mai multe ori, se merge pe soluții verificate, ca Brahms, Beethoven, Ceaikovski, romanticii, marii clasici și cam atât. Este vorba de un cerc vicios al comodității. Publicului îi este comod să vină să asculte o lucrare cu care este cumva familiarizat, interpreților le este comod să pregătească o lucrare pe care o știu și pe care au mai cântat-o de câteva zeci de ori. Organizatorilor, la fel, le este comod să programeze ceva ce sunt aproape siguri că va merge bine. În Franța, Festivalul Folle Journée de la Nantes a dedicat o întreagă ediție (peste 200 de concerte concentrate în 4 zile) exclusiv compozitorilor americani. Decalajul este încă foarte mare. Răspunderea le revine celor care alcătuiesc repertoriul filarmonicilor și al festivalurilor. Orchestra Radio din București este poate una dintre puținele excepții fericite. O dată și din cauză că Orchestra Radio dispune de fonduri nu doar pentru a plăti solistul, ci și pentru a închiria materialele. Este o altă realitate care este cunoscută, dar neaplicată și ocolită în România. Când vrei să cânți o piesă a unui compozitor de secol XX, o piesă mai nouă, mai neobișnuită, materialul costă și aici ajungem la situația în care plătești o sumă pentru chiria materialului de orchestră, iar solistului îi revine cu mult mai puțin. La Orchestra Radio, în peste 12 ani de când sunt solistul lor concertist, am putut programa și concerte altminteri foarte dificil de prezentat în România. Mă gândesc aici la Schnittke, la Bartok, la Shostakovici, anul acesta urmează Berg, Szimanovski sau Glass, adică un repertoriu care iese din acest cerc strâmt al lucrărilor de succes. Este vorba și de o răspundere a organizatorilor și anume aceea de a crea, de a forma gustul publicului. În contextul acesta, nici nu e de mirare că muzica contemporană este Cenușăreasa Cenușăreselor. Sunt și aici câteva excepții notabile, dar cu o singură floare, cum este „Săptămâna muzicii noi", marcată o dată pe an în București, e cam greu să faci ceva.

Avem compozitori extrem de talentați, care ar putea sta fără nici cea mai mică problemă la nivelul oricărui alt compozitor din orice colț al lumii. În străinătate muzica românească e mult mai cerută și mai dorită decât în România, mai ales în asocierea cu un interpret român. Am cântat foarte mult Enescu, din Japonia până la Los Angeles, dar pe lângă el îmi face o deosebită plăcere să promovez și alți compozitori români, mulți dintre ei cu talente remarcabile.

Includerea compozițiilor românești în repertoriul concertelor din străinătate a contribuit la îmbunătățirea statutului, a imaginii pe care România și-a făcut-o în primul rând și i s-a făcut în străinătate.

Fără îndoială, muzica noastră contribuie puțin câte puțin, dar, pe de altă parte, consider că oamenii cultivați, oamenii educați care apreciază muzica clasică știu să facă cel mai bine distincția între fapte de jurnal de știri de la ora cinci și fapte de cultură. Semnificativă mi s-a părut, spre exemplu, o vizită pe care am făcut-o la Paris, în atelierul unuia dintre cei mai mari lutieri din lume, Étienne Vatelot. Toți marii violoniști ai secolului trecut au trecut prin atelierul său. Pereții erau decorați cu sute de fotografii cu autograf de la acești violoniști. Erau fotografii de la mari, mari celebrități. Între ele exista una care se distingea în mod cu totul deosebit prin dimensiuni. Era un portret de câteva ori mai mare decât toate celelalte – cel al lui George Enescu, ceea ce spune foarte, foarte mult. Cultura românească muzicală poate să ajute la promovarea valorilor incluse în românism. Dezvoltarea ei ar trebui să fie o temă de proiect pentru viitorul ministru al Culturii. Este un proiect amplu, care ar merita eforturi coordonate și concentrate. În clipa în care ar exista o strategie, nu pe patru ani cât durează o guvernare, ci pe douăzeci sau cincizeci de ani, atunci am putea vorbi realmente de o schimbare de direcție. Nu știu exact dacă există o anume ordine de rezolvare a priorităților în piramida lui Maslow [a nevoilor umane, n.red.]. În clipa în care pentru un procent foarte important din populația României problema zilei de mâine ocupă întreg orizontul financiar și spiritual, atunci *Sonata* de Tiberiu Olah poate trece neobservată. Nu sunt naiv, sunt pe deplin conștient că oamenii aceia au probleme mult mai presante. Întotdeauna am considerat că interesul acordat culturii este cel mai fidel indicator al nivelului de trai.

(Rubrică realizată de Raluca Tudor)

La pas prin satul global

China și minunile ei (I)

Ion PĂTRAȘCU

Omenirea a aflat foarte târziu despre minunile Chinei, ceea ce explică și faptul că niciun monument al Regatului de Mijloc nu figurează pe celebra listă a *Celor șapte minuni ale lumii antice.* Chiar și pe lista ulterioară, a *Celor șapte noi minuni ale lumii,* China este prezentă cu un singur monument – *Marele Zid.* Lucru explicabil, atâta timp cât China însăși s-a descoperit târziu și încă se mai descoperă. Cea mai bună dovadă este *Mausoleul primului împărat Qin Shi Huangdi* (a domnit în perioada 221-210 î.Hr.), care a fost identificat întâmplător, în anul 1974. Apoi, după două milenii, arheologii aduc probe cum că invenția chinezilor, hârtia, era mai veche cu o sută de ani. Însă, astăzi, China se impune atenției lumii întregi cu un potențial nebănuit de realizări vechi și noi. Omenirea a înțeles că această țară este ea însăși o minune a lumii, prin modul său milenar de viață, prin monumente mărețe, prin invenții care au schimbat cursul istoriei de pe Terra, prin valorile sale artistice, filosofice și religioase sau prin artele marțiale, medicină și gastronomie. Mai în glumă, mai în serios, se spune că *Dumnezeu a creat Cerul și Pământul, restul fiind Made in China.* Ea a fost și a rămas o lume aparte a universului uman. De aceea, realizările milenare ale chinezilor nu pot fi raportate strict la *Cele șapte minuni ale lumii antice.* Ele nu încap într-un astfel de șablon. Nici volumul *Cele șaptezeci de minuni ale Chinei,* apărut în anul 2008, nu putea să cuprindă decât parțial creațiile uimitoare ale acestei lumi cu totul și cu totul speciale. Ceea ce a reușit, însă, coordonatorul acestui volum, Jonathan Fenby, specialist în istoria modernă a Chinei, împreună cu cei 31 de profesori, scriitori și sinologi, a fost să aducă un vibrant omagiu celei mai originale și longevive civilizații de pe pământ, să facă o reverență în fața unui trecut care este mereu actual, palpabil și viu.

Da, minunile Chinei sunt palpabile, sunt la îndemâna oamenilor, ceea ce nu se poate spune și despre *Cele șapte minuni ale lumii antice,* cu excepția Marii Piramide egiptene de la Gizeh. În privința restului de șase minuni, nu ne rămâne decât să dăm crezare lui Herodot, Strabon sau Diodor. În plus, unele dintre acestea trezesc încă neîncredere, întrucât *certificatele lor de naștere* nu par a fi originale. Monumentele chinezești, pe măsură ce sunt puse în evidență, vin să întregească, iar și iar, tezaurul cultural al umanității. Valorile realizate de civilizații diferite nu se exclud, ci se completează reciproc în ceea ce chinezii numesc *armonie în diversitate.* Acestea fiind zise, să încercăm să aliniem în fața celor șapte minuni ale lumii antice câteva, măcar câteva dintre impresionantele monumente chinezești, însă numai dintre acelea care se regăsesc pe listele UNESCO ale Patrimoniului Cultural al Umanității.

Să luăm, deci, drept punct de pornire Marea Piramidă egipteană, cea care impresionează de peste patru milenii și jumătate prin dimensiuni, soliditate și nepăsare, cum spun unii cercetători. China, în schimb, se mândrește cu *Marele Zid,* construit, reconstruit și întreținut între secolul V î.Hr. și secolul al XVI-lea d.Hr., despre care se afirmă că este de o mie de ori mai lung decât orice monument edificat vreodată. La capitolul recorduri, se mai spune că Zidul este nu doar cea mai imensă construcție din piatră, dar și cel mai lung cimitir comun din lume: fiecare piatră ar fi costat o viață de om. Conform legendei, una dintre victime a fost soțul lui Meng Chiang, devotata consoartă, care a plecat în miez de iarnă să-i ducă soțului haine călduroase pe șantierul de construcții din Nordul Chinei. Ea a parcurs traseul zidului din Deșertul Gobi și până la Marea Galbenă, fără ca cineva să aibă curajul să-i spună că soțul ei era deja mort. La capăt de drum, când a aflat trista veste, lacrimile ei fierbinți au făcut o breșă în zid, de unde a apărut trupul soțului iubit, pe care a putut să-l înmormânteze după datină. Pe locul acela a fost construit *Templul Meng Chiang,* care amintește și astăzi de devotamentul ei.

După cum se cunoaște, Marele Zid a fost ridicat pentru a apăra imperiul chinez de atacurile hoardelor nomade din Nord. Lovindu-se de rezistența zidului, nomazii și-au îndreptat atenția spre Vest, trecând prin foc și sabie Asia și Europa, pe care le-au aruncat într-o beznă de cinci secole. Dar, fiecare lucru are un început și un sfârșit. Așa se face că și cel mai mare proiect ingineresc din istoria omenirii a eșuat, însă nu din cauza vreunei slăbiciuni de construcție. Nu! A fost suficient zâmbetul unei femei frumoase. Ea era concubina Chen, pe care o iubea nespus generalul Wu, om de nădejde al împăratului, cel care asigura apărarea unei zone strategice din Marele Zid. În dorința de a-și recupera iubita din mâinile unui conducător al răsculaților, el face un gest nesăbuit: solicită sprijinul manciurienilor, care tocmai atunci asaltau imperiul, deschizându-le larg porțile din zid. Și așa a căzut Dinastia Ming (1368-1644) și a început domnia ultimei dinastii chineze, Qing (1644-1912).

Dacă Marea Piramidă sfidează timpul și astăzi, tot așa și *Palatul Imperial* sau *Orașul Interzis* din Beijing, capodoperă a arhitecturii chineze, se înfățișează vizitatorului la fel de măreț și proaspăt ca în urmă cu aproape șase sute de ani. El se află în topul celor mai faimoase palate din lume, alături de Palatul Versailles, Palatul Buckingham, Casa Albă, Palatul Kremlinului. Orașul Interzis, croit după modelul tablei de șah, este un exemplu perfect de planificare urbană. Pavilioanele, cu acoperișuri aurii (culoarea împăratului), însumau 9.999 de camere, cu una mai puțin decât *Perfecțiunea Divină.* Conform mitologiei chineze, numai divinitatea supremă, Cerul, avea dreptul la un *Palat al Cerurilor,* cu 10.000 de încăperi, întruchipând Perfecțiunea Divină. Toate clădirile și curțile interioare aveau destinații precise, în conformitate cu ordinea rigidă de la Palat. Acolo totul impresionează, de la dragonii (simbolul împăratului) sculptați pe pardoseli din marmură și pe coloane, sau pictați pe tavane, până la sculpturile în jad alb, aflate din abundență pe balustradele care mărginesc toate terasele și podurile din Orașul Interzis. Apoi, pilaștrii roșii, sub formă de dragoni, erau decorați cu foiță fină de aur. Toate elementele acestei minuni a lumii, de la formele arhitecturale, până la culorile folosite, simbolizează principiile filosofice și religioase ale Chinei.

Din anul 1925, Orașul Interzis devine *Muzeul Palatului,* cu colecții impresionante de artă imperială din dinastiile Ming și Qing. Inventarul întocmit la acea dată cuprindea, în cele 28 de volume, 1,17 milioane de piese, care astăzi sunt toate incluse în categoria *relicve culturale de valoare națională.* Muzeul deține cea mai mare colecție de pictură din China, însumând 50.000 de tablouri, la care se adaugă 340.000 de piese de ceramică și porțelan, cca 10.000 de piese de bronz, 30.000 de lucrări de artă din jad și multe alte splendori. Cât despre măiestria artizanilor chinezi, să ne gândim la un singur exemplu: *o barcă miniaturală, realizată dintr-un sâmbure de măslină,* în care sunt perfect conturate figurile a opt pescari, uși batante, precum și o masă cu farfurii pe ea. Pe exteriorul bărcii este gravată o poezie de 300 de caractere. Cu asemenea piese, nemaivăzute, este explicabilă precauția autorităților în procesul de inventariere. Toți lucrătorii folosiți în acest scop trebuiau să poarte haine strâmte și să aibă buzunarele cusute...

Descoperirea unor documente vechi de peste 500 de ani ne ajută, pe noi, muritorii de rând, să pricepem cum, cu mijloacele rudimentare ale timpului, chinezii reușeau să transporte, la mari distanțe, adevărate stânci și imense plăci de marmură, care depășeau suta de tone. Materialele de construcție erau aduse de la peste 70 de km. Pentru aceasta, chinezii nu au folosit roata sau roaba, inventate de ei cu mult înainte, pentru că terenul accidentat nu le permitea. În schimb, au construit o pârtie de gheață și puțuri de apă pe tot traseul, asteptând iarna pentru a face transportul, prin alunecare pe gheață. Documentele respective ne spun că 300 de oameni transportau o placă de marmură de 120 de tone, în 28 de zile, cu o viteză medie de 6 metri pe minut.

Când ne gândim la o altă minune a lumii antice, respectiv *Grădinile suspendate ale Semiramidei* din Babilon, vom vedea cum China prezintă și astăzi replici reale, chiar la scară națională. Dacă despre Grădinile Semiramidei persistă încă multe semne de întrebare, grădinile chinezilor sunt admirate fără întrerupere ca adevărate microcosmosuri, care reflectă din cele mai vechi timpuri toate elementele universului. Din ele nu lipsesc rocile și munții, râurile și lacurile, alături de temple și pagode, dând expresie la ceea ce se cheamă *Triada Cosmică chineză: Cer, Pământ, Om.* Aceste minuni peisagistice își au originea în parcurile de vânătoare din îndepărtata dinastie Zhou (1046-771 î.Hr.), atingând apogeul cu *grădinile literaților* din dinastia Ming. Astăzi, prin nume aluzive și inscripții caligrafice, grădinile fac trimitere la întreaga moștenire literar-artistică a Chinei. Apoi, să nu uităm că Semiramida Babilonului, dacă o fi existat, este concurată puternic în China de cascadele nesfârșite ale teraselor de orez de la Yuanyang (Provincia Yunan), construite cu o precizie uluitoare și care, văzute de sus, oferă un tablou incredibil, fără egal, cu o suprafață de 20.000 de kmp. Ce ne mai rezervă inventivitatea omului din spațiul chinezesc? Pe baza unui proiect francez, în orașul sudic Shenzhen, China va avea propriile grădini suspendate, numite adesea și *Fermele zgârie-nori.* Este vorba de ridicarea unui centru ecologic urban, multicultural și multifuncțional. Primele șase clădiri, de forma unor eco-spirale intercalate, vor asigura, sus în nori, spații rezidențiale și de birouri, magazine și zone cultivabile. Se are în vedere, deci, *un prototip verde și dens de oraș inteligent, conectat la TIC (tehnologie, informatică și comunicare).*

(Continuare la pag. 23)

La curtea epigramei

Primele manifestări ale epigramei românești

Elis RÂPEANU

Apariția epigramei românești impunea, de asemenea, cu necesitate, emanciparea limbii române, precum și tehnica modernă a versificării, potrivirea accentelor și a rimelor, favorizate de ușurința românului de a potrivi sonor cuvintele. În poezia populară și în cântecele tradiționale, rimele se cheamă, vin de la sine, realizând muzicalitatea versurilor; cei care s-au aplecat spre studiul acestui fenomen, chiar dacă n-o spun deschis, consideră că acesta este, parcă, un har de la Dumnezeu al limbii române. În volumul *Mică metodă de liră pentru începători* (Ed. Spandugino, București, 2014), Mihai Dinu, Profesor la Filologia bucureșteană, face un calcul al posibilităților de rimare în limba română și în limba franceză, diferența fiind enormă: 11.195 în română, 512 în franceză.

La ușurința de a versifica, se adaugă preferința pentru forma scurtă de catren, în care se poate formula un mesaj bine conturat. Subliniem, de asemenea, apariția denumirii *epigramă* în scrierile cronicarilor. Astfel, cronica lui Teodosie Rudeanu, din 1597, scrisă la Târgoviște, se încheie cu o „epigramă" privind chipul domnitorului; este, de fapt, un *laudatio,* un fel de „madrigal" în proză, de mai multe rânduri, care nu poate fi comparat cu *epigrama* în sensul propriu al cuvântului. Amintim, de asemenea, tradiția constantă a dedicațiilor la stemele țărilor românești, puse în fruntea manuscriselor, multe sub formă de catren. Deși sunt „dibuiri de început", cum afirmă Perpessicius, acestea demonstrează nu numai prețuirea pentru versificație, impuls dat de poezia populară, ci și faptul că se simte impactul pe care-l exercită creațiile literare de dimensiuni reduse. G. Călinescu notează în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (Ed. Minerva, 1982, p. 46): „Obișnuința de a deschide cărțile cu o *epigramă* (subl. n.), adică cu o scurtă versificație omagială pentru principe, trecuse din tipăriturile grecești și în cele slavone". Respectând tradiția, Udriște Năsturel (1596-1658) scrie o asemenea epigramă, de 12 stihuri, pentru stema țării în *Molitvenicul slav* de la 1635, tipărit la Câmpulung, repetată apoi în *Pravila română* de la Govora din 1640. O versificație omagială apare și în *Cartea de învățătură* a lui Varlaam (?-1657), Mitropolit al Moldovei, între 1632-1653, apărută la Iași, în 1643, ca un fel de răspuns, considerat de G. Călinescu *întâia epigramă română.* Redăm primele patru versuri, din cele 10:

Deși vezi cândva sămn groaznic,
să nu te miri când se arată puternic
Că puternicul putere-l închipuiește
și slăvitul podoaba-l schizmește.

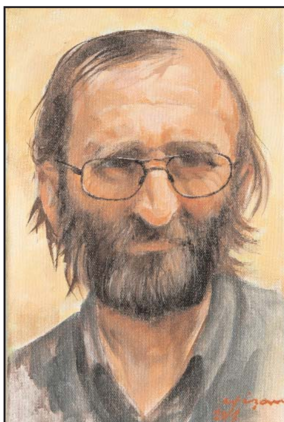
În altă tipăritură – *Șapte taine*, Iași, 1644, Varlaam realizează versuri mai scurte:

Cap de buăr fiind tare
Arată puterea celui mare,
Acesta chip de buăr
Mulți au biruit fără număr.

Această *Cazanie* a contribuit la consolidarea limbii române literare, continuată, printre alții, de Miron Costin (1633-1691), autorul poemului în versuri *Viața lumii,* compus cam în același timp cu *Psaltirea în versuri,* cuprinzând, în prefață, și unele probleme de versificație (despre măsura versului, rimă), timpurie încercare de teorie literară la noi.

Un pas înainte îl face Dosoftei (1624-1693), care tălmăcește *Psaltirea în versuri* (1673), cea dintâi operă în versuri tipărită. În antologia *Epigramiști români de azi,* Ed. Eminescu, 1979, Mircea Trifu, preluând consemnarea lui N. Crevedia din *Antologia* din 1933-1934, afirmă că prima epigramă în limba română conform literaturii de specialitate este catrenul semnat de M. Costin, dedicat Mitropolitului Dosoftei, la apariția *Psaltirei pre versuri tocmită* la 1673. În *Predoslovia la Dumnezeiasca Liturghie* (Iași, 1679), Dosoftei susține introducerea limbii române în serviciul religios.

Demne de amintit sunt și *relatările versificate* ale evenimentelor care i-au impresionat pe contemporani. Se crede că o asemenea versificare a fost o modă adusă de bizantini, care dialogau în versuri: dregătorii adresau domnitorului discursuri în versuri, răspunsurile urmând același tipic. Perpessicius, dar și Emil Turdeanu (*Contribuțiuni la studiul cronicelor rimate,* București, 1936) subliniază bogata carieră a cronicilor rimate în literatura noastră. Perpessicius le numește „mica istorie travestită în chimonoul sclipitor al poeziei". Dintre acestea amintim: lungul poem *Plângerea Sfintei Mânăstiri a Silvășului* (din Eparhia Hațegului), scris în 1762, de un călugăr rămas anonim; *Istorie de patima Galaților,* 1769, descriind aspectul schelei de la Dunăre, după un incendiu; poema (neterminată) a uciderii marelui postelnic Cantacuzino, tatăl stolnicului Constantin Cantacuzino, tradusă după originalul grecesc de logofătul Radu Greceanu, între 1688-1699 etc.

Creațiile versificate ale cărturarilor sunt înrudite cu poezia populară. În versurile din popor, ca și în proverbe și zicători, satira și umorul constituie trăsătura care va fecunda și literatura cultă. Iată câteva versuri populare despre domnitorul Constantin Cantemir al Moldovei (1685-1693), cel care l-a pedepsit cu moartea pe Miron Costin, consemnate de Dumitru Almas în *Inorogul cel înțelept,* Ed. Militară, București, 1981 (p. 29, 33, 88):

Cantemir este un domn
De treabă și bun ca om,
Dară ca să prindă vadă
Moldova el rău o pradă
Noi te mai rugăm așa:
Fii milos, măria ta
Cu paharul îndesește,
Iar cu birul mai rărește

Mai rar cu poverțele,
Mai des cu ulcelele
Căci povețele-s amare,
Iar vinu-i dulce tare.

Terchea-berchea,
Doi gologani perechea.

Din *Dicționarul cronologic – Literatura română* (1979), aflăm de existența unui epitaf de la 1692: „Epitaful în versuri al logofătului Ioan Iordache Cantacuzino, de la Mânăstirea Bogdana (Bacău)".

Revista *Epigrama* (nr. 5/1939) ne face cunoscută „o epigramă românească din 1778", intitulată „Păuniță albă-n pene", descoperită în manuscrisul 1629 de la Academia Română. N. Cartojan descifrează notița fugară, comentată în *Revista filologică* (an I, 1927); autorul epigramei precizează: „Aceste stihuri sântu scrise de mine Ioniță Popa întru-ntâie domnie a Mării Sale Constantin Voevod la anii de la Hristos 1778":

Păuniță albă-n pene
Și subțire la sprâncene,
Împotrivă ca și-a mele,
Puțintel mai subțirele,
Cu atât m-ai întrecut:
Cu condeiul le-ai făcut,
Cu atâta că mă-ntreci:
Cu cerniala de la Greci.

La sfârșitul secolului XVIII și începutul celui de al XIX-lea, sub domniile fanariote, crește influența grecească, limba greacă ajungând să pătrundă în biserică și în casele boierești. Este, totodată, perioada de deschidere a culturii noastre spre culturile occidentale, în special spre cea franceză. În acest climat au trăit și au creat poeții Văcărești, care au scos poezia de sub tutela religioasă, dându-i tonalități noi. Ion Pillat, în studiul *Poeții Văcărești și începuturile poeziei române,* consideră că ei au fost „inițiatorii și întemeietorii unei poezii române care să nu fie nici vers de psaltire, nici cântec popular și care să constituie temelia modestă, dar trainică a întregii dezvoltări lirice de mai târziu" (p. 11). Cel care deschide drumul acestei dinastii poetice, coborâtoare din cele mai vechi familii boierești românești, cu rădăcini în Făgărașul transilvan, este Ienăchiță Văcărescu (1740-1797), descinzând din Enache Văcărescu, marele dregător din timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, executat de turci împreună cu domnul și fiii acestuia. El e autorul *primei gramatici tipărite în limba română,* la Râmnicu Vâlcea și la Viena (1787). Prin aceste „Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și rânduielilor Gramaticii românești" fixează „bazele ortografice și ortoepice, orientează studiile spre limbile romanice, ne dă primele noțiuni de versificație, dovedind interes și pentru îmbogățirea limbii literare prin neologisme" (Popescu Silvia, *File și suflete citite* (1997-2010), Napoca Star, 2015, p. 105).

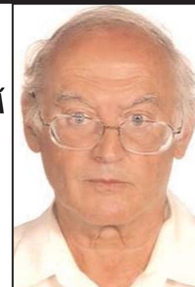
Îndemnul său este exprimat în cunoscutul *Testament: Urmașilor mei Văcărești/ Las vouă moștenire/ Creșterea limbii românești/ Și-a patriei cinstire.* Preferința pentru catren – forma scurtă cu impact și receptare imediată din partea cititorilor – se va manifesta și la urmași, instituindu-se în înaintași ai speciei lirice numită epigramă, nu numai prin aceasta, ci și prin structura tensională a fondului de idei și afectiv. De la Alecu Văcărescu (1769-1799), fiul lui Ienăchiță, stins la 30 de ani, a rămas următorul catren-madrigal: *Oglinda când ți-arată/ Întreagă frumusețea ta,/ Atunci și tu, ca mine,/ Te-ai închina la tine.* Fiul său, Iancu Văcărescu (1792-1863) ne-a lăsat o primă epigramă în sensul propriu al cuvântului: *La expresia fizionomiei unei fețe:*

Căutătura-ți va război,
Zâmbirea-ți cere pace;
Și să mă-mpac cu tine voi,
Dar să mă bat îmi place.

Odată cu Anton Pann (1796-1854), Nastratin Hogea poate fi luat drept experiment al noii spiritualități rezultate din forța de absorbție a spiritului balcanic de către spiritul românului. El, la rândul său, și-a însușit întreaga cultură transmisă prin oralitatea populară. Merită să fie amintit și *cântecul de lume* – ca factor premergător epigramei: e un cântec care ține de viața orășeanului, de viața de societate, mai ales de divertismentele ei – vinul, muzica și inima. E, de fapt, o creație a oamenilor cu carte, însușită de masele populare. Tudor Vianu, referindu-se la Anton Pann, consideră că, în afară de cultura acumulată din cărți, ne putem lămuri, citindu-l pe acest „fin al Pepelei" că „există și o altă cultură, agonisită în experiențele unei vieți pline de mișcare, cu dese schimbări ale locului și îndeletnicirilor, cu multe observații făcute asupra oamenilor, asupra moravurilor și năravurilor lor. /…/ Întreaga cultură transmisă prin oralitatea populară a fost însușită de Anton Pann.

→

Un traducător de forță

Mircea OPRIȚĂ

Mihai-Dan Pavelescu s-a născut la 18 iulie 1956, în București. Ca mulți alți fani din generația lui, a optat pentru o pregătire tehnică: studii de inginerie la Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din capitală. Nu și-a dezvoltat însă cariera în sensul lor, deoarece interesul pentru SF și, mai ales, pentru transpunerea scrierilor anglo-americane în românește avea să fie coordonata majoră a preocupărilor sale. Și-a făcut debutul de traducător în revista *Vatra* din Târgu Mureș, în 1983, cu un text din proza scurtă a lui Roger Zelazny. Între anii 1984-1986 i s-au publicat în *Almanahul Anticipația* și în săptămânalul *Magazin* povestiri traduse din Fredric Brown, Gardner Dozois, Gregory Benford ș.a. A frecventat Cenaclul bucureștean „Solaris", trecând în 1986, ca și alți solarisieni, la Cenaclul „ProspectArt". Calitatea de traducător autorizat și-a oficializat-o în aceiași ani printr-un atestat care-i dovedea specializarea pe relația engleză-română în specialitățile „literatură" și „istorie". Accesul rapid la performanța profesională i-a îngăduit lui Sorin Antohi, cel care-i făcea prezentarea pentru un medalion publicat de *Almanah Anticipația 1988,* să-l numească de pe atunci „campionul prolificității printre traducătorii români ai genului". O hărnicie nelipsită totuși de criterii de selecție valabile, datorită cărora același critic al anticipației și utopiei putea să-i remarce calități precum „siguranța expertă a alegerii textelor" și orientarea decisă spre „îmbogățirea patrimoniului de texte SF accesibile în limba română". Este unul dintre puținii traducători (ceilalți fiind Ion Doru Brana și Valerian Stoicescu, acesta din urmă pentru traducerile sale din limba rusă) cărora seria almanahurilor pomenite s-a considerat datoare să le acorde spații speciale și portrete similare cu ale prozatorilor din Noul Val aflați în plină și promițătoare emergență.

Informația precară privitoare la SF-ul anglo-american, acceptat cu extremă reticență de establishmentul comunist al epocii, și-a depășit-o – cum declară într-un interviu – cu eforturi de documentare cvasi-oculte la Biblioteca Americană din Capitală, inițial prin lectura unor volume de comentarii critice, ulterior prin antologii și scrieri de autor:

„La începutul anilor 1970 ajunsesem expert în SF-ul anglo-saxon, după ce citisem aproape exclusiv lucrări de non-ficțiune. Puteam recita fără greșeală liste de cărți, premii și autori menționați și disecați în *Who's Who in Science Fiction* de Mike Ashley, *In Search of Wonder* de Damon Knight și recenziile din *F & SF* și *New York Times Book Review.* Toate astea, grație Bibliotecii Americane, care se deschisese în 1971 în spatele Teatrului Național. Douăzeci și cinci de ani, Biblioteca Americană a fost cea mai importantă sursă SF din viața mea, completată ulterior de Ion Doru Brana, Mihai Bădescu, Simona Kessler, Cristian Lăzărescu, Liviu Moldovan […]".

O pasiune fulgerătoare se leagă, și nu doar în cazul său, de descoperirea romanului lui Frank Herbert, *Dune.* Traducerea acestuia, realizată inițial de Ion Doru Brana, fără mari speranțe de a fi acceptată de sistemul editorial românesc al vremii, a circulat mai degrabă ca o legendă prin folclorul cenaclurilor. Independent de această inițiativă publicată fragmentar prin unele fanzine, Mihai-Dan Pavelescu s-a văzut tentat să dea o versiune proprie, cu aceleași incerte șanse de editare până la schimbările de regim politic din 1989.

„*Dune* a fost o carte pe care am tradus-o amândoi fără să avem habar unul de altul. Doru era însă un perfecționist prin comparație cu mine. După ce a terminat traducerea, a corectat-o de nu știu câte ori, a stilizat-o, a dactilografiat-o, i-a pus coperte cartonate cu grafică făcută de el (este și desenator talentat) și apoi a păzit-o cu străsnicie. Probabil că Dan Merișca o fi făcut vreo copie xerox după ea, dar să fiu sincer n-am văzut-o. Eu am tradus *Dune* în 1981 (mă uit pe listă acum) și-mi amintesc că eram inginer stagiar la Antefrig, pe strada Fântânica, și nea Florică Piper mă lăsa să-mi văd de traduceri, deși nu înțelegea ce aveam de câștigat din scrisul cu creionul pe foi dictando pe care nu le citeau decât prietenii. […] Am tradus *Dune*, n-am corectat-o, n-am stilizat-o, dar i-am dat drumul prin fandom și o mai am și acum: trei manuscrise scâlciate, îngălbenite, cu colțurile îndoite, ținute între coperte tari pentru proiecte de diplomă de facultate."

În anii '90 din secolul trecut, odată cu boom-ul entuziast și în bună măsură haotic al SF-ului nostru eliberat de constrângeri ideologice, autorul s-a putut lansa în cele trei direcții pe care și le simțea potrivite personalității proprii: traducător, redactor și editor. A redactat, între 1991-2000, seria nouă a *Colecției „Povestiri științifico-fantastice"*, publicată cu titlul *Anticipația*. A redactat, de asemenea, exemplarele *Almanahului Anticipația* din același interval de timp. A tradus pentru mai multe edituri, unele efemere și de importanță limitată (Orion, Valdo, Meteor, Multistar din Piatra Neamț, Cristian din Craiova, Mondial, Gamapres), altele capabile să-și formeze în noile condiții culturale un prestigiu durabil (RAO, Teora, Nemira îndeosebi). Ultimelor două pomenite le-a coordonat ani în șir colecțiile SF. Repertoriul acestora, foarte larg, divers și inegal ca valoare literară, lasă la vedere nu doar criterii ce țin de gust, ci și pe cele urmărite cu străsnicie de editorii americani, pentru care succesul publicării nu poate fi desprins de cel financiar. Constrâns de ritmul de lucru sufocant al traducătorului și de obiectivele specifice ale editorului pe care îl servește, Mihai-Dan Pavelescu pare să-și fi refuzat plăcerea de a avea autori și stiluri preferate. El traduce cărți de succes din aria anglo-americană, reprezentând atât secvența clasică a domeniului, cât și categoria curentă, în general lipsită de pretenții literare, alcătuind „grosul" producției de gen. Lucrul acesta se vede inclusiv în traducerile rezervate lui Isaac Asimov, din care primim romane fundamentale precum *Fundația, A doua Fundație, Zeii înșiși, Cavernele de oțel,* dar și scrieri mai puțin semnificative, ca *Întemeietorii, Omul pozitronic, Calea marțiană* etc. Și alți reprezentanți de vârf ai „generației de aur" figurează în ampla listă a traducătorului, bunăoară A.E. Van Vogt cu *Făuritor de univers* și *Primul marțian,* Alfred Bester cu *Omul demolat,* Ray Bradbury cu *Cronici marțiene,* apoi, din aceeași categorie a „monștrilor sacri", englezul Arthur C. Clarke, cu *Sfârșitul copilăriei, Rendez-vous cu Rama, Orașul și stelele, Lumina întunericului.* Odată epuizate listele vechi ale premiaților cu Hugo și Nebula, Mihai-Dan Pavelescu abordează cu același binevoitor interes autori importanți de dată mai recentă, precum Ursula K. Le Guin, din care traduce *Mâna stângă a întunericului, Lumea lui Rocannon, Lumii îi spuneau Pădure,* Norman Spinrad, cu *Bug Jack Barron* și *Între două lumi,* sau Joe Haldeman, din care transpune în românește romanele *Războiul etern, Pace eternă* și *Conexiunea psi.* Ici-colo mai întâlnim în listă traduceri din Larry Niven, Gregory Benford, Walter Jon Williams, Eric Brown, Alan Dean Foster, Connie Willis, Terry Pratchett, Vernor Vinge, Alan Gibbons, ceea ce arată deschiderea coordonatorului de colecții specializate spre ilustrarea unei ample desfășurări a SF-ului american. Nu lipsesc din această panoramă nici reprezentanții curentului cyberpunk, cu unele dintre cărțile în vogă pentru momentul respectiv: William Gibson (*Neuromantul, Chrome, Count Zero*), Greg Egan (*Carantină, Axiomatic, Luminiscent, Scara lui Schild*), Bruce Bethke (*Sfârșitul jocului*), sau ai altor orientări actuale, pentru care Orson Scott Card (*Jocul lui Ender, Stăpânul cântecelor*) începe să devină un purtător de standard.

Întrebat de Voicu Nicolae („aka voicunike", „fanul de serviciu", cum se consideră el însuși pe blogul propriu) dacă-și mai ține minte toate traducerile, Mihai-Dan Pavelescu încearcă o dificultate repede înlăturată: „Nu pot spune câte cărți am tradus, dacă nu mă uit pe listă. Mă uit chiar acum și-ți spun cifra exactă: 295, la care se adaugă cele trei la care lucrez acum… Din ele însă SF-uri au fost mai puțin de jumătate, în jur de 120." Valabilă pentru anul 2012, statistica aceasta e de natură să ni-l descrie pe traducător ca pe un veritabil fenomen al profesiei sale. Munca lui tenace nu e străină de sentimentul unei mari iubiri pentru gen și nici de ambiția de a pune în ordine, pentru cititorul român, un domeniu atât de vast și de influent în spațiul cultural contemporan precum SF-ul american. Nelipsit de modestie, se descrie pe sine însuși drept „un bun traducător grăbit", acceptând că lucrul în forță are consecințe asupra amănuntelor ce țin de stil, deficiență corectată uneori de o redactare inspirată. Este ceea ce s-a întâmplat, de pildă, în cazul uneia dintre puținele cărți traduse în colaborare (*Întoarcerea din stele* de Stanislaw Lem, cu Cristian Tudor Popescu) și unde „metoda" muncii în asalt e recunoscută la modul cel mai cinstit: „Eu traduceam repede-repede, fără să-mi bat deloc capul cu stilizarea sau cu orice altceva, trimiteam fasciculele pe măsură ce le terminam la *Adevărul* (romanul a apărut patru luni în foileton în *Adevărul literar-artistic*) și Cristi mătura după mine și făcea ca totul să sune frumos sau potrivit; n-am avut curiozitatea să compar vreodată versiunea mea (inițială) cu versiunea finală, așa că n-am habar cum s-ar împărți meritele".

Chiar și așa, performanța profesională a lui Mihai-Dan Pavelescu rămâne excepțională, iar meritul ei pentru cunoașterea domeniului, infinit mai largă decât cea de la începuturile carierei proprii, trebuie admis și apreciat cum se cuvine. Două convenții naționale (Romcon 1993 și 1994) i-au decernat premiul pentru cel mai bun traducător SF.

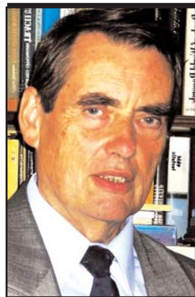
Și această cultură este atât de vastă, iar el o produce cu un debit atât de neistovit, în construcții obținute prin acumulări atât de uriașe, încât, pentru a găsi un alt scriitor pe măsura lui, trebuie să-l căutăm printre vechii povestitori ai Renașterii, un Boccaccio, un Rabelais, un Cervantes, scriitori care au produs, în sinteze personale, întreaga cultură populară a neamului din care făceau parte, sporită cu aluviunile depuse de înțelepciunea și fantezia altor multe neamuri…" (Tudor Vianu, *Anton Pann,* Societatea de Științe Istorice și Filologice, 1955, p. 7). În plus, adaugă academicianul, acest scriitor, ca orice valah, știe că „Pentru a te salva, în grelele împrejurări ale vremii, trebuie să ai minte multă, pricepere de oameni, finețe și dibăcie. Etica lui Pann rezumă și reunește toate aceste însușiri, cărora le adaugă humorul care nu dă greș niciodată: cealaltă virtute cu care omul vremii se putea mântui. Humorul te face să depășești un moment greu, mângâie o amărăciune și reface curajul și încrederea în viață. Așa s-a format, din această frământare a vremurilor, arta de moralist și de humorist a lui Anton Pann" (p. 30). Creația lui Anton Pann constituie un prag pe care, depășindu-l, literatura umoristică intră, încet-încet, în sfera libertății de manifestare, emancipându-se.

De la Anton Pann ne-a rămas un epitaf epigramatic care demonstrează că ideile circulă: *Epitaful unei muieri, de către bărbatul ei:*

Aici zace nevastă-mea
din bună norocire,
zace-atât pentru a mea,
cât și a ei liniștire.

Acest epitaf pare transpunerea epitafului scris de tatăl lui Clément Marot, la sfârșitul secolului XV: *Ci gît ma femme, oh, qu'il est bien/ Pour son bonheur et pour le mien.* E de notat faptul că acest epitaf apare și în revista *Veselia* din 16 martie 1939 și este atribuit lui Henri-Joseph du Laurens (1719-1797), „celebrul vodevilist și anecdotier", cu mica diferență că, în loc de *bonheur,* scrie *repos.*

Multiversuri

Dan D. FARCAȘ

Setea omenească de cunoaștere este insațiabilă. Oricât de imens este Universul pe care-l scrutăm cu instrumentele noastre, oamenii nu încetează să se întrebe ce ar putea fi dincolo de el. Epuizează oare Universul nostru tot ce există, sau mai sunt și alte lumi asemănătoare (sau poate diferite)? Iar dacă sunt, numărul acestora este limitat sau este infinit?

Nu uităm, între altele că *infinitul* implică nenumărate paradoxuri. De pildă, dacă Cosmosul este infinit, asta înseamnă că undeva, foarte-foarte departe, există o planetă exact ca Pământul, cu exact aceiași locuitori, care trăiesc exact aceleași evenimente ca noi. Iar dacă există o astfel de planetă, vor exista infinit de multe, întrucât infinitul (cel puțin cel matematic) este încăpător... Desigur, vor fi și unele planete ușor diferite, unde toate vor fi ca pe Pământ, cu mici diferențe pe ici-colo... Și din fiecare vor fi infinit de multe... Ș.a.m.d.

Evident, cele de mai sus sunt speculații pur teoretice. Oamenii de știință încearcă să rămână cât de cât „cu picioarele pe pământ”, adică să se sprijine pe cele constatate în Universul nostru finit. După viziunea acceptată la ora actuală, Universul s-a născut, acum 13,8 miliarde de ani, printr-o superexplozie numită „Big Bang”. Spațiul și timpul s-au născut, și ele, odată cu „marea explozie”; deci înainte de aceasta nu exista nici spațiu nici vreun timp. Prin urmare, la prima vedere, întrebările „ce este dincolo de marginile Universului” sau „ce a fost înainte de Big Bang” nu ar avea sens. Sau poate ar avea, doar că s-ar referi la alte universuri, în care există un alt timp și un alt spațiu, fără legătură cu cele de la noi.

Lumea noastră are trei dimensiuni spațiale. De pildă, obiectele au lungime, lățime și grosime. La acestea se adaugă o a patra dimensiune – de o altă natură – timpul. Pentru explicarea unor fenomene ale fizicii cuantice, în jurul anului 1970, a fost propusă „teoria corzilor”, prin care particulele elementare erau interpretate ca fiind niște corzi care vibrează. Teoria corzilor permite ca învățații să concilieze domenii ale fizicii care până acum păreau opuse: relativitatea generală cu mecanica cuantică. Și mai permite unificarea, într-un singur cadru, a celor patru forțe fundamentale ale naturii. Dar problema este că teoria corzilor este valabilă doar într-o lume cu zece sau unsprezece dimensiuni: trei ar fi cele spațiale pe care le știm, iar pe lângă acestea ar mai exista șase sau șapte dimensiuni spațiale, pe care noi, în lumea noastră, nu le sesizăm, fiind „compactate”, „degenerate” sau „înfășurate”. Oricum, și aceste teorii rămân deocamdată speculații. Dimensiunile spațiale „compactate”, ca și corzile vibratoare în sine, ar fi de o miliardime de miime de miliardime din dimensiunea unui nucleu atomic. Nu există deocamdată nicio cale imaginabilă pentru a detecta obiecte atât de mici și deci nu există nicio modalitate cunoscută pentru a valida (sau invalida) experimental teoria corzilor.

Între altele, conform acestei teorii, Universul nostru ar fi doar o „membrană” într-un „superunivers”, cel cu toate cele 10-11 dimensiuni funcționale. Aceasta înseamnă că, alături de universul nostru, ar mai putea exista nenumărate alte „membrane” asemănătoare, deci multe alte universuri. Totalitatea acestora a fost numită (cum altfel?) *Multivers.* Unele scenarii postulează chiar că Universul nostru s-a născut (la „Big Bang”) prin coliziunea a două membrane... Alții spun că, dacă două universuri se ating, în punctul respectiv se poate trece dintr-un univers în celălalt. O asemenea trecere – pentru că am vorbit și de dimensiuni ale spațiului, diferite de la un univers la altul – mai este numită uneori, metaforic, și „trecerea într-o altă dimensiune”.

Desigur, cele de mai sus reprezintă doar unul dintre multele modele cosmologice aflate în discuție. Un alt model presupune, de pildă, că Universul nostru observabil se află în interiorul unei găuri negre, una dintre multele care s-ar găsi într-un univers mai mare. S-a propus și un model care spune că găurile negre absorb materia dintr-un univers și o transferă în altul, sub forma unei „găuri albe” care izvorăște acolo materia absorbită. Autorii de povestiri SF văd aceste „canale” drept posibile căi de comunicație între universuri, fără a lua în seamă faptul că într-o gaură neagră sunt zdrobite până și particulele elementare, deci orice alcătuire materială, inclusiv ființele vii.

Legile fizicii sau ale chimiei, ca și valorile „constantelor universale” din aceste legi, ar putea fi diferite de la un univers la altul. Printr-o coincidență fericită, sau poate printr-un miracol, în Universul nostru principalele constante „universale” (viteza luminii, constanta gravitațională și încă cel puțin zece) au exact acea valoare care a permis dezvoltarea vieții și civilizației pe Pământ (și probabil și în alte locuri); dacă ar fi fost doar un pic mai mari sau un pic mai mici, Universul ar fi arătat complet altfel, iar viața ar fi fost imposibilă. Prin prisma acestei constatări, Universul pare creat special ca noi, oamenii, observatorii Universului, să putem exista. Această stranie coincidență a fost numită „principiul antropic” (în greacă, „anthropikos” înseamnă „uman”). Desigur, dacă există alte universuri, mai puțin reușite, ele nu vor naste inteligențe care să le observe „din interior”... Sau poate există și alte forme de inteligență, non-umană, pe care deocamdată nu le putem imagina?

Așadar, pe lângă toate cele observabile prin instrumentele științei omenești, ar putea exista și universuri paralele, alte dimensiuni, alte stări de agregare ale materiei, alte planuri ale realității, de pildă, lumi „eterice” sau „subcuantice”, sau lumi „spirituale”, sau a căror natură nici nu am putea s-o imaginăm. Și ar putea exista ierarhii de ierarhii de astfel de lumi, al căror șir nu ni se va dezvălui probabil niciodată în întregime. Nu putem decât să subscriem, deci, la afirmația, atribuită fie astro-fizicianului Arthur S. Eddington, fie geneticianului J.B.S. Haldane: „Universul nu numai că este mai straniu decât presupunem, ci este chiar mai straniu decât am fi în stare să presupunem”.

(Urmare de la pag. 20)

Desigur, toate minunile lumii antice impresionează și astăzi, chiar dacă majoritatea în lipsă, prin dimensiuni și operele de artă pe care le conțineau, prin decorațiunile opulente sau prin semnificația lor filosofico-religioasă. Acesta este și cazul *Templului Zeiței Artemis din Efes,* care era considerat cea mai frumoasă structură construită vreodată. Templul era lăcașul unei statui a zeiței, înaltă de doi metri, acoperită cu aur și argint. În China am putea să-i opunem mai multe monumente de valoare excepțională. M-am gândit, în primul rând, la *Palatul de Vară,* de lângă Beijing, apreciat unanim drept o adevărată capodoperă a arhitecturii peisagistice. Nici aici nu mai avem posibilitatea să admirăm originalul acelui palat-minune, pentru că el a fost jefuit și distrus în secolul al XIX-lea de armatele engleze și franceze, având unul dintre comandanți cu numele de Elgin, lordul Elgin, fiul acelui lord Elgin care jefuise Acropolea Atenei de ceea ce astăzi se cunoaște sub numele de *Marmurele lui Elgin,* aflate la British Museum din Londra. Însă, pe lângă grădinile minunate, noile clădiri și excentricul vapor din marmură, încă mai poate fi admirată o promenadă lungă, cu acoperiș, pe al cărui tavan se află 14.000 de picturi sau scene din istoria Chinei. Și, totuși, de curând, vechiul palat poate fi admirat într-o reconstituire digitală, reușită de o echipă de la Universitatea Tsinghua din Beijing.

Alături de Templul Zeiței Artemis și de oricare altă minune a lumii, poate sta fără complexe și *Templul Cerului* din Beijing, care face parte dintr-un ansamblu de clădiri taoiste, excelând prin dimensiuni, arhitectura circulară, decorațiuni și, desigur, încărcătura filosofico-religioasă corespunzătoare. Este o minune a geometriei, la ridicarea căreia nu s-a folosit nici măcar un cui. Dacă la Templul din Efes își avea reședința zeița greacă a vânătorii, numită ulterior protectoarea câmpurilor și animalelor, la templul de la Beijing venea anual împăratul, într-o caleașcă trasă de elefant și cu o suită de 2.000 de curteni, pentru a aduce ofrande Cerului și a se ruga pentru recolte bogate, respectiv pentru sănătatea poporului său.

Nici *Mausoleul din Halicarnas* nu rămâne fără replici în China, dar asta nu diminuează valoarea deosebită a monumentului funerar al lui Maussollos, de la care s-a moștenit și substantivul comun mausoleu. Chinezii, și apoi lumea întreagă, au aflat abia în secolul al XX-lea despre celebrele Morminte imperiale Ming și apoi despre Mausoleul primului împărat Qin Shi Huangdi. Dacă primul împărat al dinastiei Ming a fost înmormântat lângă capitala imperială de atunci, Nanjing, la poale de munte, într-un impresionant monument funerar, cu diametrul de 400 de metri, alți 13 împărați ai aceleași dinastii (din totalul de 16) își au locul de veci în cunoscutele *Morminte imperiale Ming* de lângă Beijing. Specific acestor construcții funerare este atenția deosebită care se acorda alegerii locului (după toate legile Feng Shui) și detaliilor decorative, care să asigure legătura împăratului decedat cu lumea spiritelor. La ele se ajunge pe o Cale Sacră, menită să reflecte un imperiu mare, unificat, pașnic și bine administrat, cu rădăcini în istoria veche a Chinei. Pe această Cale Sacră, totul este încărcat de semnificații dragi chinezilor: animalele mitologice reprezintă înțelepciunea, pacifismul și siguranța militară; animalele reale întruchipează coordonatele și vastitatea imperiului: elefantul–Sudul, cămila–Nordul, iar calul–Vestul. Pe alee mai sunt și șase perechi de oficiali militari și civili, identificabili după detaliile vestimentare.

***Totuși, cel mai impresionant** monument funerar din China și din lume rămâne Mausoleul primului împărat Qin Shi Huangdi,* din apropierea orașului Xian. Armata de teracotă în mărime naturală, care asigură securitatea împăratului pe lumea cealaltă a devenit o inestimabilă carte de istorie a Chinei după 2.200 de ani. Cei opt mii de soldați, cele 130 de care de luptă cu cei 520 de cai de tracțiune, la care se mai adaugă și 150 de cai de cavalerie, aflați în cele trei gropi deschise, ilustrează aceste pagini de istorie glorioasă a Chinei. Atunci când a inclus acest monument pe lista Patrimoniului Cultural al Omenirii, UNESCO preciza că el nu este decât o parte infimă din cele 180 de locuri de îngropăciune ale complexului funerar al lui Qin Shi Huangdi. După expresia arheologului american Peter Hessler, *aici este atât de multă istorie, încât iese pur și simplu din pământ.* Dar, așa cum s-a întâmplat la Marele Zid și la Mormintele imperiale Ming, mausoleul este și un mormânt colectiv al celor care l-au construit. Așa era asigurat secretul monumentelor respective.

(Va urma)

Boholț, casa pictorilor

De câțiva ani, un fenomen cultural inedit tinde să rețină atenția criticilor de artă, și nu numai. Este vorba de taberele anuale de pictură, sculptură și grafică organizate la Boholț, o modestă localitate din Podișul Transilvaniei, situată nu departe de Făgăraș, într-o zonă colinară. Motivul pentru care tot mai mulți artiști din toate generațiile și din diverse centre culturale sosesc în această veche așezare românească, atestată istoric încă din secolul al XIII-lea într-o Diplomă a Cavalerilor Ioaniți, este simplu: aici, din inițiativa și cu efortul financiar al unui harnic antreprenor, fiu al localității, ing. Vasile Joantă, artiști re/găsesc, pentru o perioadă scurtă, dar plină de emoție, spiritul originar al unui mod de trai arhaic, nealterat de civilizația industrială.

Într-o perioadă când uitarea, lipsa de orizont și până la urmă sărăcirea spirituală pun stăpânire pe tot mai multe localități rurale, satul Boholț, parte componentă a comunei Beclean, jud. Brașov, alături de suratele sale, Calbor și Hurezi, beneficiază, prin prezența nemijlocită a artiștilor, de o viață culturală meritată. La rândul lor, localnicii își întâmpină oaspeții în costume tradiționale, le oferă găzduire și o vorbă bună, îi ajută să iubească și să transpună plastic spiritul locului. Martor al acestui fenomen, confirm că scânteia provocată de Tabăra de creație *Pro-Boholț,* ajunsă deja la a IV-a ediție, este departe de a-și desăvârși efectul.

Bun organizator și fin cunoscător al spiritului locului, dl. Vasile Joantă a mizat, desigur, și pe efectul etnografic al sărbătorilor Rusaliilor, numită popular și *Cap de primăvară,* care corespunde, în tradiția creștină, cu Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul (24 iunie). În această zi, muncile agricole sunt întrerupte și, în tot arcul Carpatic, din Buzău în Mehedinți, iar Făgărașul nu face excepție, se practică unele obiceiuri cu caracter magico-mitic, constând în procesiuni, aprinderea de focuri rituale, dar și recitative tradiționale. Mizând pe aceste obiceiuri, susținute la Boholț de întreaga comunitate, în frunte cu preotul, primarul și tot corpul didactic, dl. Vasile Joantă oferă artiștilor prezenți în tabără prilejul de a urmări *pe viu* întregul ceremonial tradițional. Rezultatul îl reprezintă includerea în repertoriul pictural al unor teme de inspirație etno-folclorică, un prim pas spre constituirea unui adevărat *fond plastic* cu valoare etnologică, nucleul unui muzeu al localității, în curs de amenajare. Deja dl. Joantă a ales locul, o fostă clădire cu destinație casnică. Muzeul va fi inaugurat în 2017, când se vor serba 700 de ani de atestare documentară a comunei. Este, să recunoaștem, un proiect ambițios, dar potrivit cu aspirațiile unui om dăruit pentru a face bine semenilor.

Deocamdată s-au alăturat acestui proiect un nucleu de artiști gălățeni, avându-l ca exponent pe „veteranul" Teodor Vișan, secundat de Raul Popa și Gheorghe Miron, apoi bucureștenii Marinela Mântescu, Tudor și Alexandra Meiloiu, Gavril Mocenco, apoi, Ion Aurel Gârjoabă din Curtea de Argeș, Mihai Coțovanu de la Iași și, de peste tot de unde lucrează și trăiesc, Ioan Oratie, Corneliu Drăgan-Târgoviște, dar și mulți alții, nemainumiți aici. Publicul local, din Făgăraș în primul rând, dar și din Galați, Tecuci, iar, din martie 2014, bucureștenii, au luat deja cunoștință de eforturile acestor artiști de a recompune o artă cu tematică tradițională românească, fundamentală într-o piață artistică invadată de influențe străine spiritului arhaic. A picta, astăzi, case de țară împodobite cu flori, șuri singuratice, troițe străvechi, chipuri de săteni sau peisaje tradiționale, totul învăluit într-o lumină diafană, solară, este mai mult decât o formă de curaj, este o opțiune culturală.

Ilustrând acest număr de revistă cu câteva dintre tablourile care alcătuiesc deja fondul viitorului Muzeu etno-folcloric Boholț, nu putem decât să sperăm că această inițiativă se va desăvârși. Deja oamenii locului își așteaptă oaspeții, iar vizitatorii atrași de aceste rânduri nu au de ce să regrete. Câteva zile în atmosfera bucolică a Boholțului echivalează, în sine, cu o experiență culturală unică. (Marian NENCESCU)

Asociația "PRO BOHOLȚ" și Muzeul Țării Făgărașului "Valer Literat"

PRO BOHOLȚ

ediția a treia

24 iunie - 31 august 2014

Vernisaj: marți 24 iunie 2014, ora 18, la sediul muzeului din Cetatea Făgărașului

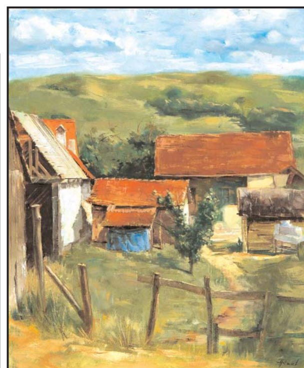
Organizator: *Vasile Joanta* (al Priotesi)

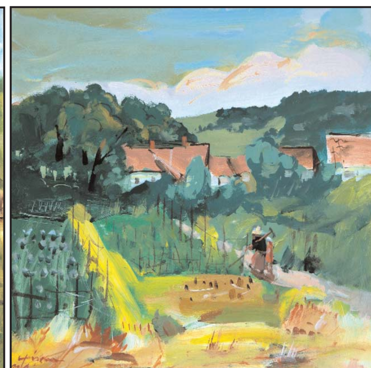
La Boholț, lângă Făgăraș, într-o lume nemaipomenită care trebuie redescoperită, artiștii au lucrat cu pasiune și entuziasm. Cei șapte creatori diferiți ca expresie plastică și-au aflat la Boholț un același interes îndreptat către natură. Rezultatele deosebite ale dialogului avut de fiecare cu motivul se pot vedea la Muzeul Țării Făgărașului „Valer Literat". (Roxana Păsculescu)

Privești apoi aceste imagini ale Boholțului și simți că dincolo de ele se află o lume pentru mulți dintre noi, pentru moldavi mai ales, necunoscută și, în felul ei, enigmatică. Este o lume care se bizuie totuși pe aceleași forme, care trăiește aceleași principii vechi, inconfundabile, ale vieții, lumii, firescului, ca și cele de aici, de lângă noi. Odată cu aceste pânze strânse într-un mănunchi expozițional, se creează aproape invariabil atmosfera satului ardelean, iar plasticienii au reușit să prindă în pânzele lor aproape tot ce a ajuns în mod excepțional până aici. Se simte o rânduială veche, profundă, circumscrisă primordialului, o liniște și o așezare sfătoasă, față în față cu lumea de dincolo de pânză. (Lucia Gologan)

Teodor Vișan, în cele șapte lucrări realizate în tabără, a reținut imagini panoramice ale Boholțului și orașului Făgăraș, secvențe cu drumuri, case, biserici, dar și scene cu femei îmbrăcate în vestimentația populară specifică zonei. Peisajele sale transcriu priveliști desfășurate pe mari întinderi spațiale, cu un joc echilibrat de planuri, se observă interesul artistului pentru redarea culorii locale, natura este tonică și respiră prin toate elementele în lumina estivală binefăcătoare. (Corneliu Stoica)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Mihai SPORIȘ – publicist, Râmnicu-Vâlcea
- Acad. Johan GALTUNG – Norvegia
- Cristian BĂDILIȚĂ – teolog și scriitor, Franța
- Octavian STĂNĂȘILĂ – prof. univ., București
- Nicolae GEORGESCU – scriitor, București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Dan Marius DRĂGAN – economist, Cluj-Napoca
- Tatiana ROTARU – publicist, Chișinău
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Cristian COCEA – scriitor și ezoterist, Pitești
- Maruca PIVNICERU – scriitor, București
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București